

ПРА ГАРАДЧУКОЎ, "ФІЛІПС", ДЫЯЛЕКТЫКУ І ГОГАЛЯ

Эсэ Уладзіміра ГЛУШАКОВА

5

"КАЛОСЬСЕ" ПАД СЯРПОМ ЧАСУ

Леанід ГАЛУБОВІЧ:

"Калі цвярозымі вачыма азірнуць нашу сённяшнюю літаратурную, а ўвогуле і ўсю культурніцкую прастору, то можна заўважыць, што яна дастаткова насычаная мастацкімі выданнямі пэўнага накірунку, больш за тое, падчас нават складаецца ўражанне, што выданні тыя не заўсёды бываюць запатрабаванымі дарэшты той самай прастораю".

6—7

І ЯШЧЭ ДАЛЁКА КРОПКА...

Вершы Паўла ВЕРАБ'ЁВА

8

ПРА НЕЧАПАНЫ СНЕГ...

Апавяданне Васіля ГІГЕВІЧА

9

ТЭРМІНОВА ПАТРАБУЕЦЦА... "САМАЗАБОЙЦА"

Дзве думкі пра прэм'еру спектакля Барыса ЛУЦЭНКІ, што адбылася ў Рускім тэатры

10—11

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Аформіць падпіску на "ЛіМ" на першае паўгоддзе 2001 года можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 600 рублёў, на тры — 1 800. Кошт ведамаснай падпіскі на месяц — 1 560 рублёў, на тры — 4 680.

Наш індэкс — 63856.

Некропаль

Сярод старых мінскіх могілак Вайсковыя, што на вуліцы Даўгабродскай, самыя "маладыя". Ім усяго 160 гадоў. Многія лічаць, што назву "Вайсковыя" яны атрымалі пасля 1944 года, калі тут з'явіліся магілы савецкіх воінаў, што загінулі ў баях альбо памерлі ад ран у шпітальных. Насамрэч гэтая назва была адпачатку. Калі Мінск трапіў пад скіпетр расійскага імператара, тады горад наш быў цалкам каталіцка-уніяцкі, не было праваслаўных храмаў, не было праваслаўных могілак. Так што калі расейскі чыноўнік альбо вайсковец адыходзіў у іншы свет, яго не было дзе пахаваць. Вось для гэтага людзі адвялі на тагачаснай ускраіне горада спецыяльнае месца. А паколькі большасць пахаваных былі вайскоўцы, дык і назву могілкі атрымалі адпаведную — "Вайсковыя".

У 1898 годзе тут пабудавалі храм у гонар святога

Аляксандра Неўскага. У савецкі час могілкі мелі, праўда, нядоўга, статус афіцыйнага пантэона. Тут хавалі вядомых дзеячаў навукі і культуры, партыйных і ўрадавых функцыянераў, ветэранаў рэвалюцыі. Вядомыя могілкі ў асноўным дзякуючы таму, што тут магілы Янкі Купалы і Якуба Коласа. Кажуць, што калі будзе ўсё ж вырашана перазахаваць Максіма Багдановіча, дык месца яму будзе побач з двума геніямі...

Калісьці гэта была ўскраіна. Цяпер — самы цэнтр сталіцы. Як ні дзіўна, але могілкі гэтыя — адны з самых людных месцаў наваколля. Людзі ходзяць у царкву. У дні, калі ідзе служба, у храм не ўбіцца. А ісці да храма — па алеі, дзе пахаваны славутыя людзі Беларусі...

П. В.

Фота М. ПРУПАСА

На гэтым тыдні было 14 лютага — дзень святога Валянціна. У гэты дзень адны працавалі, другія мітынгавалі, трэція цалаваліся... А нехта сядзеў дома і думаў пра сваё, не звяртаючы ніякай увагі на тое, што адбываецца не толькі ў свеце, але і за ўласным акном. Такіх мала, але яны ёсць. І ўсё ж 14 лютага было...

ДАКУМЕНТ ТЫДНЯ

У дзень адкрыцця Беларускай кніжнай выстаўкі-кірмашу старшыня Дзяржкамітэта Рэспублікі Беларусь па друку Міхаіл Падгайны і старшыня Дзяржкамітэта інфармацыйнай палітыкі, тэлебачання і радыёвяшчання Украіны Іван Драч падпісалі дакумент, у якім зацвярджаюцца меры па практычнай рэалізацыі Пагаднення паміж урадам Беларусі і Кабінетам Міністраў Украіны аб супрацоўніцтве ў галіне інфармацыі. Старшыня камітэтаў абмеркавалі магчымасць распаўсюджвання беларускамоўнай прэсы на Украіне і украінскамоўнай у Беларусі. Дакументам прадугледжана правядзенне дзён украінскай прэсы ў нас і беларускай на Украіне. Нядрэнна!

СПАДЗЯВАННЕ ТЫДНЯ

У гутарцы з карэспандэнтам "Звязды" Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Аляксандр Вайтовіч сказаў: "На сустрэчы з прэзідэнтам было абмеркавана пытанне наконт таго, каб законы ў Рэспубліцы Беларусь прымаўся адразу на дзвюх мовах. У нас жа паводле Канстытуцыі дзяржаўнымі мовамі з'яўляюцца беларуская і руская. Але на практыцы складвалася так, што пераважная большасць законаў прымаецца на рускай мове. І ў такім разе беларускамоўны варыянт закона не з'яўляецца правамоцным юрыдычным дакументам. Ён фактычна існуе для таго, каб беларускамоўная частка грамадства магла азнаёміцца з ім і зрабіць для сябе нейкія высновы. У іншых краінах, дзе заканадаўча замацавана двухмоўе, законапраекты прымаюцца адразу на дзвюх мовах. Напрыклад, у Канадзе — на англійскай і французскай, у Фінляндыі — на фінскай і шведскай і г. д.

Такі варыянт магчымы і ў нас. Для гэтага неабходна, каб законапраекты рыхтаваліся і прадстаўляліся ў парламенце адразу ў двух варыянтах, каб парламентарыі маглі іх абмяркоўваць і прымаць адначасова. У такім разе абодва варыянты будуць мець аднолькавую сілу, а грамадства і адпаведныя органы дзяржавы пазбегнуць юрыдычных цяжкасцяў з прымяненнем законаў.

Прэзідэнт рашуча выказаўся ў падтрымку праходжання законапраектаў у Нацыянальным сходзе адначасова на абедзвюх мовах. Акрамя таго, 7 лютага я меў неафіцыйную размову з прэм'ер-міністрам Уладзімірам Ярмошыным, дзе таксама было ўзнята гэтае пытанне. Падчас гутаркі, дарэчы, прысутнічаў і Старшыня Палаты прадстаўнікоў Вацлаў Палоў. Дык вось, Уладзімір Ярмошын сказаў, што ён не бачыць ніякіх праблем пры выкарыстанні практычна адначасова прыняцця законаў на абедзвюх дзяржаўных мовах". Чытаючы гэта, яшчэ раз пераконаваўся ў праваце тых людзей, што пасля рэфэрэндуму, на якім было прынята рашэнне аб дзвюх дзяржаўных мовах у Беларусі, беларуская мова выдзялялася адкуль толькі можна, і дайшло да таго, што з 450 законаў, якія былі прыняты ў 1997—2000 гадах, толькі 9 на беларускай мове. Хочацца спадзявацца, што ў хуткім часе беларускай мове будзе сапраўды вярнуты яе дзяржаўны статус.

МЕДАЛІ ТЫДНЯ

У Славенскім мястэчку Паклюка закончыўся чарговы чэмпіянат свету па біятлоне. Балеўшчыкі нашай зборнай мелі магчымасць паглядзець па БТ мужчыну зшафету 4x7,5 км. У гэтай дысцыпліне беларусы два гады назад мелі золата, а летась — бронзу. З першых хвілін наша каманда ўвайшла ў шасцёрку лепшых, затым у тройку і на працягу ўсёй дыстанцыі некалькі разоў была нават першай. Але спорт — гэта спорт і тут перамагае той, хто мацнейшы і хто змагаецца да самага фінішу. Цяжэй, відаць, за ўсіх было Вацлаву Сашуріну, які ішоў на дыстанцыі апошнім. Ён выдатны стралок, але не такі хуткі, як яго сапернікі. Усё ж Вацлаў на гэты раз не толькі страляў выдатна, але і на лыжні паказаў сябе як належыць. І наша зборная атрымала сярэбраныя медалі, прапусціўшы наперад толькі каманду Францыі. Трэцімі былі нарвежцы. Далёка ад нас адсталі зборныя нашых суседзяў — Расіі, Украіны, Латвіі, Польшчы і Эстоніі. Так трываць, хлопцы!

МІЛАСЭРНАСЦЬ ТЫДНЯ

Апошнім часам шмат гаворыцца пра міласэрнасць. Праўда, адны толькі гавораць, другія гавораць мала, але робяць у гэтым накірунку шмат. І ўжо і верасня гэтага года будзе завершана будаўніцтва ўнікальнага сацыяльнага аб'екта Рускай праваслаўнай царквы — Дома міласэрнасці на Старабарысаўскім тракце ў Мінску. Цяпер будынак Дома міласэрнасці і гаспадарчы блок ужо ўзведзены пад дах. Амаль завершана тут і будаўніцтва царквы ў гонар Іова Шматпакутнага. Пасля поўнага ўводу ў строй Дом міласэрнасці будзе культурна-асветным цэнтрам духоўна-маральнага выхавання дзяцей і моладзі. Паболей бы такіх дамоў у наш нялёгкае час, хаця лепей за ўсё было б, каб дзеці нашай краіны выхоўваліся ў сям'ях, багатых матэрыяльна і духоўна. А пакуль што трэба радавацца, што ёсць людзі, якія разумеюць сэнс слова міласэрнасць і не толькі гавораць пра яе.

ЭПІДЭМІЯ ТЫДНЯ

Відаць, не было ніводнай зімы, каб у нашу краіну не наведваўся грып. Выключэннем не стала і гэтая зіма. Толькі за мінулы тыдзень з грыпам і іншымі рэспіраторнымі інфекцыямі ў медыцынскія ўстановы Беларусі звярнуліся каля 87 тысяч чалавек, у тым ліку ў Мінску — 26754 чалавекі. Нягледзячы на тое, што ў цэлым эпідэмія грыпу ў нас яшчэ не дасягнула свайго піку, з пачатку афіцыйнага аб'яўлення эпідэміі захварэлі ўжо 193340 беларусаў. З іх рознымі ўскладненнямі былі шпіталізаваныя 603 чалавекі.

ПОСПЕХ ТЫДНЯ

У сталіцы Нарвегіі прайшоў кваліфікацыйны хакейны турнір па выхадзе каманд у фінальную частку АГ-2002 года. Хакеісты мужчынскай нацыянальнай зборнай Беларусі паспяхова справіліся з задачай, якая стаяла перад імі. Цяпер на гульнях у Солт-Лэйк-Сіці зборная нашай краіны пачне барацьбу ў групе "В" разам з камандамі Швейцарыі, Украіны і Францыі. У групе "А" сустрэнуцца зборныя Славакіі, Германіі, Аўстрыі і Латвіі. З гэтых каманд у наступны этап трапляюць толькі пераможцы груп. Так што — да новых перамоў!

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

На вуліцы яшчэ люты. Але ўсё ж не за гарамі вясна, а там — лета. А лета — пара адпачынку. Аднак адпачынаць адпачынку розніца. Нямногія збіраюцца яго правесці, корпаючыся толькі ў градах. Таму ўжо загадзя многія думаюць, колькі ім будзе каштаваць паездка калі не да мора, дык хоць у які-небудзь беларускі Дом адпачынку. Кошт пуцёвак пакуль што невядомыя. Праўда, ужо сёння мяркуецца, што на пуцёўкі для "чарнобыльцаў" будзе выдаткавана 66 мільярдў рублёў і прыкладна 65 мільярдў — на аздараўленне працуючых. Да ўсяго сёлета ў нашай краіне пачнецца стварэнне сістэмы аздараўлення дашкольнікаў. Аднак будзе істотна скарачана колькасць пуцёвак у Расію і Украіну. Плануецца забяспечыць пуцёўкамі прыкладна 1 мільён 200 тысяч чалавек. Словам, хочаце адпачыць летам — збірайцеся і збірайце грошы ўжо цяпер. Вясна не за гарамі, а там...

ВІНШУЕМ!

Лаўрэаты літаратурных прэмій

На чарговым пасяджэнні рады Саюза беларускіх пісьменнікаў было разгледжана пытанне аб прысуджэнні пісьменнікам літаратурных прэмій СБП. Прэмію імя Івана Мележа атрымаў **Алесь Ветах** за кнігу прозы

"Хроніка смутку" (Мінск, "Мастацкая літаратура", 1999 г.). Прэмію імя Аркадзя Куляшова атрымаў **Юрка Голуб** за паэтычныя творы, апублікаваныя на старонках мастацкіх часопісаў у 1999 годзе. Прэмію імя Уладзіміра Калесні-

ка атрымаў **Міхась Тычына** за кнігу "Аляксандр Пушкін і Якуб Колас" (Мінск, "Беларуская навука", 1999 г.). Прэмію імя Янкі Маўра атрымала **Ніна Галіноўская** за кнігу "Клубок і калабок" (Мінск, "Юнацтва", 1999 г.)

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Каб адзначыць 80-гадовы юбілей Івана Мележа, у Вялікай зале Дома літаратара сабраліся пісьменнікі, мастакі, артысты, прадстаўнікі грамадскасці. Перад прысутнымі выступілі намеснік міністра культуры Юрый Цвяткоў, паэты Ніл Гілевіч, Мікола Мятліцкі, Мікола Аўрамчык, рэжысёр Дзмітрый Зайцаў, мастачка Нінэль Шчасная, крытыкі Дзмітрый Бугаёў, Серафім Андраюк, Міхась Тычына, драматург Алесь Петрашкевіч, старшыня Беларускага фонду міру Марат Ягораў. Іван Мележ, падкрэслівалі прамоўцы, сапраўдны сын палескага краю, што праз усё жыццё пранёс шчырую любові да роднай зямлі, пакінуў незабыўны след у гісторыі беларускай літаратуры, назавяжы застаўся прыкладам ахвярнага служэння радзіме. У выкананні ансамбля "Свята", а таксама

барда Андрэя Зыгмантовіча прагучалі песні, прысвечаныя Івану Паўлавічу. Дэманстраваліся ўрыў-

кі з кінафільма "Людзі на балоце".

М. Р.

маладых паэтаў, на сцэне дэманстравалі сваё мастацтва маладыя акцёры, спевакі і танцоры — студэнты Беларускай тэатральна-мастацкай акадэміі. Прыемна, што пачатак супрацоўніцтва творчых саюзаў скіраваны менавіта на работу з моладдзю. У планах Саюза пісьменнікаў нямаюць сумесных акцый з прадстаўніцтвам Саюза мастакоў, Саюза тэатральных дзеячаў і іншых грамадскіх арганізацый, якія аб'ядноўваюць майстроў мастацтва.

Н. К.

СУСТРЭЧЫ

У Доме Максіма Багдановіча

У Траецкім прадмесці, у музеі Максіма Багдановіча, прайшло чарговае пасяджэнне літаратурнай суполкі "Купалінка", якая аб'ядноўвае маладых паэтаў Мінскага раёна. Гасцямі суполкі былі члены бюро секцыі літаратуры для дзяцей і юнацтва пісьменнікі Мікола Чарняўскі, Міхась Зарэмба, Ніна Галіноўская, Міхась Пазнякоў, Яўген Каршукоў, Павел Місько, Маргарыта Яфімава.

Напачатку вучні-паэты былі на экскурсіі, якую правяла Таццяна Шубіна, што ўзначальвае экскурсійны аддзел музея. Экскурсантаў змаглі ўбачыць першую кнігу Максіма Багдановіча — зборнік вершаў "Вянок", і рунікі, які вышывала маці паэта, і шматлікія фотаздымкі, і фрагмент гравюры "Сіксіскай мадонны" — рэліквію сям'і Багдановічаў... Уражаны пачутым і ўбачаным, юныя паэты з асаблівым пацудоўм удзячнасці і зацікаўнасці да Максіма-кніжніка, сабраліся ва ўтульнай зале, каб паслухаць нашых сучасных пісьменнікаў і абмеркаваць свае спробы піра.

Успамінамі пра паездку ў Ялту і наведанне магілы М. Багдановіча падзяліўся Яўген Каршукоў. Пра свае новыя творы "Здань у храме святой наўнасці" і "Рыжак ластаўка" расказаў Міхась Зарэмба. Міхась Пазнякоў — першы ды-

рэктар музея М. Багдановіча, а зараз — галоўны рэдактар часопіса "Вожык" — падкрэсліў, што М. Багдановіч — гэта ўзор служэння Радзіме, узор творчага духу.

Пісьменнік Павел Місько выступіў перад маладымі аўтарамі з прэзентацыйнай новай кнігі-зборніка вершаў "Ружовыя ліўні", якая выйшла ў гэтым годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Як і праявілі творы, вершы П. Місько прасякнуты верай у чалавечую дабрыню і справядлівасць, любоўю да прыроды.

Ступаю сцэжкай асцярожна, Бо чую, як зямлі баліць.

У дыялогу з пісьменнікамі прыняла ўдзел моладзь з дзевяці школ Мінскага раёна. Асабліва спадабалася слухачам выступленне з першымі вершамі на беларускай мове пяцікласніка Максіма Касцюка з літгуртка "Крынічка" (Міханавіцкая СШ). Паэтычным майстэрствам вызначаюцца творы такіх "купалінцаў", як Юлія Гарошка з Бараўлянскай СШ, Марына Подава (Каралёвастанская СШ), Шушана Дзерысаева (Мачулішчанская СШ), Ірына Іванова (Гатаўская СШ), Соня Марозава (Міханавіцкая СШ) і многія іншыя.

Адказы сакратар секцыі дзіцячай літаратуры паэткі Ніна Галіноўская параіла моладзі слухаць,

любіць і берагчы прыроду — крыніцу паэтычнага натхнення і працытала свае творы.

Літаратуразнаўца Маргарыта Яфімава, якая часта сустракаецца з "купалінцамі", параіла ім вучыцца паэтычна перадаваць пачуцці і думкі ў класікаў і найперш — у Максіма Багдановіча.

"Калі беларускае слова просіцца на вашы вусны, дайце яму магчымасць загучаць, загучаць узнёсла і прыгожа. Пішыце па-беларуску, бо ў вас гены беларусаў, якія падкажуць вам патрэбныя словы", — параіла М. Яфімава.

Падводзячы вынікі паэтычнага дыялога, пісьменнік Мікола Чарняўскі адзначыў, што маладыя паэты атрымалі тут сапраўдны ўрок творчасці, што ў "Купалінцы" ёсць добрыя парасткі, якія жывяцца сокамі роднай зямлі.

А настаўнік-паэт Валянцін Лазарэў парадаваў усіх літаратурным экспэртам:

**У музейнай гэтай зале
Многа добрых слоў казалі.
Сталым творцам, маладым.
Дзякуй! — творчы быў уздым!**

**Эльвіра ЯРЧАК,
адказны сакратар
літаратурнай суполкі
Купалінка**

ІМПРЭЗЫ

Новая выстава ў МЗС

Вось ужо пяты раз у перабарудаваным холе Міністэрства замежных спраў адкрываюцца выставы беларускіх мастакоў. Гэтым разам прадстаўлены акварэлі Зоі Літвінавай. Раней тут выстаўляліся народныя мастакі Беларусі Л. Шчамялёў, В. Шаранговіч. Спадабаліся дыпламатам і жываліс У. Тоўсцкія, і "народныя сцэнікі", на якія багата творчасць мастака С. Давідові-

ча. Акварэлі Літвінавай напісаны ў розныя перыяды яе творчага сталення, падчас падарожжаў па Прыбалтыцы, Азіі. Першыя з іх адносяцца да 70-х гадоў, некаторыя — зусім новыя. Можна заўважыць, як мяняліся адносіны мастака да раскрыцця тэмы, да пластыкі вобразна, колеравага рашэння, як ад канкрэтыкі краявіду яна звярталася да абстрагаваных сімвалічных кампазіцый. Самі супрацоўнікі МЗС называюць

галерэю "выставамі на даму", разумеючы, што гэта дазваляе знаёміцца з мастакамі, не выходзячы за межы свайго будынка. На адкрыцці выставы выступіў міністр замежных спраў Беларусі М. Хвастоў. Ён прапанаваў ідэю экспанавання гэту і будучыя выставы ў будынках пасольстваў Беларусі ў замежных краінах, на святах рэспублікі за мяжою, што "будзе карысна і для супрацоўнікаў пасольстваў, і для дыпламатаў".

Н. Ш.

14 лютага — у Дзень закаханых — юбілей вядомага беларускага рэжысёра, апэратара, сцэнарыста, намесніка міністра культуры Беларусі Юрыя Цвяткова. Зрэшты, сам дзень народзінаў можа вызначыць лёс чалавека: творцу было наканавана закахацца ў... Кіно.

Свой творчы шлях у кінематографію Юрыя Цвяткова пачаў як апэратар. Дэбют — кінаавелла "Мост" разам з Г. Удавенкам (1962 г.), потым карціна "Анюціна дарога" (1967 г.). З пачатку 70-х Ю. Цвятковаў здымае як рэжысёр. На савецкія экраны выходзяць яго стужкі "Спяшаюцца будаваць дом", "Гэта вясёлая планета" (пастаўлена на "Масфільме"), "Вясновы казак", "Пасля кірмашу", "Ясь і Яніна", "Пастух Янка", "Леташняя кадрыль" і іншыя (рэжысёр перадусім працаваў у жанры музычнага фільма). На пачатку 90-х Юрыя Цвятковаў узначалівае прадпрыемства "Белвідэацэнтр", здымае дакументальныя стужкі "Хутка і што б там ні было", "Падчужым імем", "Гісторыя адной тэлеграмы", "Рэвалюцыя дае нам права", "Быў. Ёсць. Буду" і іншыя.

У народзе кажуць: цяжкая шапка Манамаха. Яе цяжар творца адчуў, калі стаў генеральным дырэктарам "Беларусьфільма", а потым — намеснікам міністра культуры. Але, нягледзячы на "чыноўніцкія" клопаты, лёс беларускага кінематографіста п-ранейшаму турбуе рэжысёра Ю. Цвяткова. Прынамсі, як аўтар ён неаднойчы друкаваўся ў шматлікіх беларускіх вы-

даннях, разважаючы аб стане беларускай кінатворчасці. Сёння мне б хацелася прыгадаць даўнінныя лімаўскае інтэрв'ю з Ю. Цвятковым. У 1994 годзе будучы генеральным дырэктарам "Беларусьфільма", рэжысёр глыбока і грунтоўна сказаў: "Бачыце, амерыканскі лад жыцця сцвярджаецца ў кожнай, нават самай пасрэднай галівудскай кінастужцы. Чаму ж мы не ідзем тым самым шляхам? Сцвярджаць свой, беларускі, традыцыйны лад жыцця мы таксама можам у кожнай кінастужцы, у тым ліку — і ў камерцыйнай. І зусім неабавязкова, каб гэта зноў быў фальклор, саломкаляценне аль-

бо строі мінулага стагоддзя. Не толькі ж наша мінулае багацейшае за амерыканскае, але і сучаснасць цікавая... Амаль кожны стаўночы амерыканскі персанаж сядзіць ці то пад амерыканскім сцягам, ці то пад партрэтам Вашынгтона. Ні ў адной нашай карціне не убачыш выявы Янкі Купалы ці партрэта Уладзіміра Караткевіча. Мы быццам саромеемся ўсяго гэтага. А глядач жа наш, беларускі! Дайці да свайго гледача! — вось адна з першачарговых і галоўных задач".

В. Б.
На здымку: крытык Н. Фралцова, кінарэжысёр М. Пташук і Ю. Цвяткова.

БРЭСТШЧЫНА...

Новыя "зоркі"

Архітэктар Генадзь Касцюкевіч, мастак Уладзіслаў Куфко, журналіст Мікола Панасюк, пісьменнік Аляксей Філатаў, салістка і кіраўнік камернага аркестра Вольга Кастэнка, спявачка Надзея Балкавая, кіраўнік дзіцячай студыі выяўленчага мастацтва Віктар Чарнавокі, артыст драмтэатра Віктар Міхайлаў — вось імяны новых лаўрэатаў штогадовага абласнога фестывалю "Берасцейскія зоркі". Шосты раз праводзіўся гэты фестываль, заснаваны абласным аддзяленнем Беларускага фонду культуры і ўпраў-

леннем культуры аблвыканкама. Пра яго папулярнасць сведчаць і напружаныя конкурсы кандыдатаў на ўганараванне "зоркамі", і вялікая цікавасць прыхільнікаў мастацтва. Таму варта назваць яшчэ дзве намінацыі конкурсу: "Фундатар культуры" і "чалавек года". У першай з іх на гэты раз перамога прадпрымальнік Пётр Камяковіч (дарэчы, таксама адзін з заснавальнікаў фестывалю); у другой — айцец Серафім, які летась стварыў першую ў Беларусі адзельніцкую мясціну для малітваў і пакаяння.

Ушанавалі мастака і паэтку

Добры творчы асяродак створаны на Бярозаўскім сыраробным камбінаце. Ёсць тут свае музыкі, спевакі, акцёры, мастакі, паэты... Нядаўна калектыву прадпрыемства цікавае вечарынае ўшанаванне двух з іх — жывапісца Анатоля Маразюка, які атрымаў магчымасць наладзіць першую персанальную выставу, і паэтку Валянціну Осіпава, аўтарку арыгінальнага зборніка вершаў "Навстречу разлукам". Да творчасці абайх калектыву камбіната мае непасрэднае дачыненне: ён быў галоўным фундатарам кніжкі В. Осіпавай, а экспазіцыю карцін А. Маразюка вырашыў зрабіць сталай.

У цэнтры імя Калеснікі

Ініцыятыва гэтай сустрэчы належала аддзелу адукацыі Маскоўскага раёна Брэста. Мэта яе — пазнаёміць настаўнікаў-філолагаў з працаю абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, якому, дарэчы, нядаўна споўнілася 20 гадоў. Сябры творчай арганізацыі ахвотна адгукнуліся на ініцыятыву і запрасілі настаўнікаў у навукова-асветніцкі Цэнтр імя Уладзіміра Калеснікі, — сляйнага крытыка і пісьменніка, які

стаяў ля вытокаў літаратурнага жыцця на Берасцейшчыне, быў першым кіраўніком аддзялення Саюза пісьменнікаў. Госці з цікавасцю аглядалі экспанаты Цэнтра-музею, а таксама выставу новых кніг землякоў. Затым адбылася шчырая гутарка пра справы і праблемы пісьменнікаў, пра вывучэнне іх творцаў у школе. Гучалі вершы, пераклады, бардаўскія песні.

Сымон АКСЕНІН

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Успаміналі Мікалая Рубцова

Абласное Таварыства Кірылы Тураўскага і Гомельская славянская бібліятэка правялі вечарыну "Зорка яго палеў", прысвечаную 65-годдзю з дня нараджэння і 30-годдзю з дня смерці вядомага рускага паэта Мікалая Рубцова. Артысты абласнога драмтэатра і тэатра юнага гледача "Равеснік" Палаца культуры Цэнтральнага раёна горада выканалі літаратурна-мастацкую кампазіцыю, прысвечаную жыццю і творчасці славацкага паэта. Была таксама наладжана выстава ягоных кніг і фотаздымкаў.

Мелодыя Палесся

Мазырскі майстар керамікі Міхаіл Васкоўскі неаднаразова ўдзельнічаў у абласных і рэспубліканскіх выставах. Ягоныя творы экспанаваліся ў Іспаніі, Партугаліі, Італіі, Францыі, Германіі, Польшчы. Кожная работа

майстра напоўнена музычным рытмам. Асноўная тэматыка — жыццё Палесся, быт яго працаўнікоў. Свае лепшыя творы Міхаіл Васкоўскі прадставіў на персанальнай выставе ў абласным Цэнтрынароднай творчасці.

Гісторыя музыкі

"Музычнае жыццё Гомеля ў XIX — пачатку XX стагоддзя" — менавіта гэтае пытанне ўзнімалася на пасяджэнні краязнаўцаў абласнога цэнтра. Мерапрыемству папярэднічала вялікая работа па зборы дакументальных матэрыялаў. Удзельнікі пасяджэння выканалі таксама і музычныя творы, якімі ў мінутым захаляліся гамяльчане.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Фестываль двухтысячнага года

Днямі дырэктар Віцебскага гарадскога Цэнтра культуры і адначасова дырэктар міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" Радзівон Бас вярнуўся з французскіх Канаў з высокай узнагародай: на 35-й Асамблеі міжнароднай федэрацыі арганізатараў фестывалю "Славянскаму базару ў Віцебску" прыс-

воена званне "Фестываль двухтысячнага года". За бездакорную якасць, прафесіяналізм і майстэрства яго выканаўцаў, папулярнасцю высокіх гуманных мэтаў на міжнародным узроўні. Дыплом федэрацыі ФІДАФ, якая аб'ядноўвае 320 фестывалюў свету, уручыў спадару Басу прэзідэнт ФІДАФ прафесар Арманда Марэна.

Міжнародны семінар

У абласным цэнтры прайшоў міжнародны семінар па Праграме Балтыйскага ўніверсітэта, заснаванай шведскім ўніверсітэтам г. Упсала для каардынацыі работы навучальных устаноў краін Заходняй і Усходняй Еўропы. Праграма разлічана на выкладчыкаў, студэнтаў і шырокую грамадскасць і прадугледжвае ўстойлівае развіццё рэгіёнаў на аснове навуковага кіравання прыроднымі рэсурсамі. У краінах Балтыйскага рэгіёна створана 13 нацыянальных цэнтраў ПБУ. На Беларусі такі цэнтр існуе пры кафедры экалогіі Беларускай політэхнічнай акадэміі.

Святлана ГУК

18 лютага ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі мае адбыцца сапраўдная гітарная фіеста. Мінскі клуб гітарыстаў арганізуе канцэрт з удзелам вядучых музыкантаў нашай краіны. Безумоўна, гонар пра-

Клуб гітарыстаў запрашае...

грамы — выступленне Яўгена Грыдзюшкі, занага педагога і выканаўцы, а таксама маладой "зоркі", студэнта Беларускай акадэміі музыкі і лаўрэата ўжо некалькіх прэстыжных міжнародных конкурсаў — Яна Скрыгана. У праграме за-

моўлены і выступленні беларускіх гітарных дуэтаў, і ўдзел гасцей з Расіі... Ну, а зала, як і заўсёды падчас канцэртаў гітарнай музыкі, ні пустваць, ні сумаваць не будзе!

Н. К.

На атрыманне прафсаюзных прэмій

Камісія па прэміях Федэрацыі п. а. саюзаў разгледзела матэрыялы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій 2001 года і паведамляе, што для ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

- I. За творы прозы, паэзіі, драматургіі** (дзве прэміі):
Міхась ЗАРЭМБА — за кнігу "Арэхавы Спас".
Уладзімір ЛІПСКИ — за кнігу "Мама".
Мікола ЛУК'ЯНАЎ — за кнігу "І цемра адступіла".
Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА — за роман "Мутныя росы".
Мікола Кутас — за зборнік вершаў "Перазваны".
Мікола САЛАУЦОЎ — за зборнік вершаў "Азбука зорнага неба".
Ганад ЧАРКАЗЯН — за кнігу лірыкі "Караваны гор".
Мікола ЧАРНЯУСКИ — за кнігу "Хто пакрыўдзіў кракадзіла?".
- II. За музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць** (адна прэмія):
Міхась ДРЫНЕУСКИ — за канцэртны праграмы Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Цітовіча 1997—2000 гадоў.
- III. За работы ў галіне тэатральнага мастацтва** (адна прэмія):
Наталля БАШАВА (рэжысёр-пастаноўшчык) і **Ларыса РУЛЕВА** (галоўны мастак) — за спектакль "Сястра мая Русалачка" па п'есе Л. Разумоўскай (у Рэспубліканскім тэатры юнага гледача).
- Уладзімір МІШЧАНЧУК** (заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў) — за плённы ўклад у выхаванне моладзі і сыграныя ролі ў тэатры, кіно, на тэлебачанні.
- Юрыя ТРАЯН** (народны артыст Беларусі) за падрыхтоўку выканаўцаў вядучых роляў у балетах "Спартак", "Сотворение мира", "Щелкунчик", "Кармен-сюита" Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Рэспублікі Беларусь.

- IV. За работы ў галіне кінамастацтва** (адна прэмія):
Віктар АСЛЮК (рэжысёр-дакументаліст) — за дакументальныя фільмы "Добры вечар, сад, сад..." і "Андреевыя камяні".
- V. За творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнага мастацтва** (адна прэмія):
Юрыя АНУШКА (мастак, член Беларускага саюза мастакоў) — за цыкл работ "Сляды".
Яўгія ВЯЛІЧКА (выкладчык дзіцячай мастацкай школы г. Жлобіна) — за цыкл габеленаў "Прырода і мастацтва".
Уладзімір ГАРДЗЕЕНКА (мастак, член Беларускага саюза мастакоў) — за серыю работ "Мой боль — Палессе".
Вячаслаў ПАУЛАВЕЦ (мастак, член Беларускага саюза мастакоў) — за серыю работ "Мой боль — Палессе".
Людміла ПЯТРУЛЬ (мастак, член Беларускага саюза мастакоў) — за габелен "Лёс" — трыпціх.
- Віктар ХАЦКЕВІЧ** (мастак, член Беларускага саюза мастакоў) — за трыпціх "Балада пра Бацькаўшчыну".
- VI. У галіне журналістыкі** (адна прэмія):
Алесь ГІБКОЎСКИ (рэдактар аддзела часопіса "Беларусь") — за цыкл філасофска-публіцыстычных матэрыялаў "Анатомія жыцця" ў часопісе "Беларусь".
Анатоль ЛЕМЯШОНАК (галоўны рэдактар штотыднёвіка "7 дней") — за зладзённыя дыскусійныя матэрыялы і актыўнае даследаванне грамадска-палітычнага жыцця ў рэспубліцы.
Анатоль МЯСНІКОЎ (рэдактар аддзела газеты "Звязда") — за гістарычныя нарысы "Айчыны верныя сыны" і "Дзеля гэтага трэба жыць" у "Бібліятэцы часопіса "Маладосць".
Уладзімір НІКАЛАЙЧУК (аглядальнік газеты "Рэспубліка") — за цыкл работ пад аўтарскай рубрыкай "Званы гошчы".
- VII. За дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці:**
а) за актыўную работу па развіццё народнай культуры і самадзейнай творчасці працоўных (адна прэмія):

Памяці
Івана Мележа

Вялікія ўрачыстасці прайшлі ў вёсцы Глінішчы Хойніцкага раёна — на радзіме народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа з нагоды 80-годдзя з дня яго нараджэння. Удзельнікі ўрачыстасцяў наведалі мясцовыя школу і музей, які носяць імя славуэта земляка. Для помніка Івану Паўлавічу адбыўся мітынг памяці, у сельскім Доме культуры прагучала літаратурна-музычная кампазіцыя па творах пісьменніка, адбыўся канцэрт мастацкай самадзейнасці, а народныя артысты Беларусі Генадзе Гарбук і Лілія Давідовіч паказалі сцэну са спектакля купалаўскага тэатра "Люді на балое".

Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел намеснік міністра культуры Валеры Гедройц, намеснік старшыні аблвыканкама Уладзімір Давідовіч, старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Васіль Ткачоў, дэлегацыі раёнаў і вобласці.

Але напярэдадні мерапрыемстваў у Глінішчах былі падведзены вынікі абласнога літаратурнага конкурсу "Памяці Мележа". Яго пераможцамі сталі Міхась Даніленка, Уладзімір Гаўрыловіч, Валянціна Кадзетава, Юры Максіменка (проза), Васіль Ткачоў, Тамара Кручэнка (публіцыстыка), Віктар Ярац, Соф'я Шах, Таісія Мельнічэнка, Ізяслаў Катляроў (паэзія). Прэміяй таксама адзначана група маладзёжных літаратараў.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

"...І неба дасць адказ высокі свой"

Летась выйшла другое выданне кнігі "Адкуль наш род" Уладзіміра Арлова. Наклад ягона, як і ў першага, — 5000 асобнікаў. І першае, і другое выданне пабачылі свет, дзякуючы недзяржаўным выдавецтвам. Першае выданне заканчвалася аповедам пра 1863—1864 гады, пра Кастуся Каліноўскага, другое — раздзелам "Беларуская Народная Рэспубліка" (ад Першага Усебеларускага з'езда да Слуцкага збройнага чыну).

23 студзеня ў бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылася прэзентацыя кнігі. Прышлі аматары творчасці Уладзіміра Арлова, сярод іх людзі ўсіх узростаў, і тыя, хто робіць першыя крокі на беларускім шляху, і тыя, чыя імёны даўно на слыху ў інтэлігентным асяроддзі. Адказваючы на цыдулкі з залы, аўтар патлумачыў, чаму ён увёў у кнігу новыя раздзелы. Скажам, да неабходнасці распавесці аб Смаленскім княстве яго прымусіла цудоўная беларуская гаворка, якую ён пачуў за дзвесце кіламетраў на ўсход ад дзяржаўнай мяжы Рэспублікі Беларусь.

У Арлоў мяркуе, што ў наступных выданнях кнігі ўключыць раздзелы пра славытых беларускіх жанчын-патрыёткаў Ларысу Геніюш і Наталлю Арсеневу.

У пісьменніка запыталіся: ён спыніўся на 1920 годзе, каб зберагчы дзіцячую псіхіку ад жахаў, якімі XX стагоддзе ўвайшло ў гісторыю? Бадай што так, — адказаў Уладзімір Арлоў, — кніга разлічана на вучняў пачатковых класаў, першага — трэцяга. Як распавядаць малым дзецям пра "калектывізацыю", якая каштавала краю па розных падліках ад 300 тысяч да мільёна жыццяў? Як распавядаць пра Курапаты і Хатынь? Гэта інфармацыя для людзей з большым жыццёвым досведам і мацнейшымі нервамі. Таму, хоць наступныя выданні будуць з часам дапоўнены новымі імёнамі, датамі, падзеямі, але пакуль што аўтар не ўяўляе як перайсці з 20-х гадоў у наступныя дзесяцігоддзі.

Як звычайна на імпрэзах з удзелам У. Арлова былі пытанні па-за абвешчанай тэмай аб зладзённым, аб сённяшняй сітуацыі ў нашай краіне, аб перспектыве Беларускай Дзяржавы і нацыянальнай ідэі. Ніводнае не засталася без адказу.

Падобна на тое, што над школьным дапаможнікам "Адкуль наш род" гісторыку Уладзіміру Арлову працаваць да скону, як і над кнігай "Таямніцы Полацкай гісторыі". Прынамсі, такую думку ён выказаў угодас. Другое выданне кнігі "Адкуль наш род" адкрываецца вершам народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна:

Мы — беларусы заўтра і сёння,
Мы — беларусы праз вякі вякоў.
Нястрымная Літоўская Пагоня
Нас кліча бараніць зямлю бацькоў.

Вяргамі й вяскеламі спавіты,
Наш род кранае зоры галавой.
Спытай, адкуль ён —
Дужы, паіваіты —

І неба дасць адказ высокі свой!

Амаль па Канту: Беларусь — зорнае неба над галавою, Беларусь — маральны закон, што робіць нас людзьмі.

П. В.

Ніл ГІЛЕВІЧ

Яшчэ адна трагічная постаць

Дбаннем апантаннага русліўна на ніве Роднага Слова Міхася Калдуўскага і яго маладзечанскіх і мінскіх сяброў выйшла ў свет невялікая кніжачка выбраных твораў вядомага ў колішняй Заходняй Беларусі паэта Хведара Ільішэвіча. Здарылася гэта напрыканцы 2000 года. Такім чынам, доўгае (больш за 60 гадоў) хаванне ад чытачоў яго творчасці не перайшло, дзякаваць Богу, у Новы век і Новае тысячагоддзе. Кажу: дзякаваць Богу, бо плён працы многіх іншых забытых, хто жыў для Беларусі, давядзецца адкрываць і вяртаць з забыцця ўжо ў новым стагоддзі. Цяпер аматары беларускай паэзіі могуць пазнаёміцца з творчасцю Хв. Ільішэвіча па гэтым выданні. Хопь, шчыра кажучы, пры такім накладзе (299 асобнікаў) магчыма будзе вельмі абмежаваны. Усё адно давядзецца ісці ў самыя вялікія бібліятэкі. Або прасіць кнігу ў тых шчасліўцаў, якім пашансавала яе набыць.

А пазнаёміцца варта: паэт цікавы, досыць самабытны, з яркімі блёсткамі ўласнай паэтычнай мовы, са сваёй, поўнай драматызму, біяграфіяй, якая абарвалася трагічна і вельмі дачасна. Найбольш поўныя звесткі аб яго жыцці, а таксама разгляд яго творчасці знаходзім у артыкуле Арсенія Ліса "Лірыка Хведара Ільішэвіча" ("Польмя", 1998, № 11) і ў сіслай, але змястоўнай і аргументаванай прадмове гэтага ж аўтара да кніжыцы, пра якую ідзе гаворка. Некаторыя, найбольш значныя, вядома, вехі і факты біяграфіі Ільішэвіча мушу тут узяць — каб чытачы, прасачыўшы лёс аднаго, маглі лепш зразумець трагічны лёс многіх, многіх, многіх...

Нарадзіўся ў Вільні ў 1910 годзе. Значыць, прыродны гараджанін, вільнячук. Гараджанін паходжаннем — і "беларускі нацыяналіст". Факт, які заслугоўвае на ўвагу. Друкаваць вершы пачаў у 1925-м — у пятнаццаць гадоў. У 1927-м, семнаццацігадовы камсамолец-бунтар траніў, і надоўга, у славыты астрог Лукішкі (дзе, кожны ў свой час, зведалі "ласку" пілсудчыкаў М. Танк, П. Пестрак, В. Таўлай, М. Машара, А. Салагуб, Б. Таранкевіч і інш.). Адтуль перасялаў на волю вершы, і сябры склалі з іх кніжачку, якая і выйшла ў 1929 годзе пад назвай "Веснапесні". (Было гэта, зазначым, яшчэ да прыходу ў заходнебеларускую паэзію Максіма Танка). Затым, на пачатку і ў сярэдзіне 30-х гадоў, выйшлі зборнікі "Зорным шляхам" і "Захварбаваныя вершы". У тыя ж 30-я блізка да КПЗБ (партыі камуністаў) паэт рануча адышоў ад нядаўніх аднапалчан і застаўся па-за партыйнымі групамі, незалежнікам, сам па сабе. Што здарылася? Чаму? Гэта добра тлумачыць у памянутаў прадмове А. Ліс.

Прычынай было глыбокае расчараванне ў практыцы сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР, трагічнае для паэта адкрыццё, што на ўсход ад польска-савецкай мяжы знічаюцца ўсё заваёвы нацыянальнага беларускага адраджэння і самі адраджэнцы, — руйнуецца і гіне тое, дзеля чаго ён жыў і за што змагаўся, чаму прысвяціў і свае ўніёсла-крылатыя адраджэнскія песні. Тое, што на яго вачах, у Заходняй Беларусі, усё беларускае душаць і вынічаюць пілсудчыну душаць! Гэта яму было зразумела: на тое яны і акупанты, заваёўнікі, супроць якіх ён яшчэ падлеткам пайшоў на змаганне. Але ж аказваецца, што і ў савецкай Беларусі беларусчыну душаць! Душаць і знічаюць неміласэрна! Аказваецца, Багіня Свабоды не там, не на ўсходзе, не пад снягамі камунізму! А дзе яна? Як быць і куды ісці? Савецкую рэчаіснасць прыняць як неадменную далзбенасць ён не мог. Бо для яго гэта азначала б не што іншае, як далучыцца да пагромшчыкаў нацыянальнага адраджэння. У час 2-й Суветнай вайны, як і многія беларускія інтэлігенты, паэт паддаўся ілюзіі, што і з дазволу нямецкіх акупацыйных улад можна будзе нешта добрае зрабіць для Беларусі. З такіх меркаванняў згалзіўся рэдагаваць "Беластоцкую газету", чым заслужыў у суайчыннікаў кляймо калабаранта. У 1944-м быў вымушаны выехаць на Запад, дзе праз чатыры гады загінуў у аўтакатастрофе...

Беларусь! Прыбірайся у краскі,
У песні бурнай і гучнай вясны!
Мы збудуем цябе, як у казцы,
Светлай, яснай, як нашыя сны!

Гэта выгукнулася з яшчэ зусім маладой хлапечай душы, на пачатку жыццёвай дарогі. Якой жа вялікай, крылатай і палымянай была мара юнака — збудаваць Беларусь прыго-

жую, як у сне, як у казцы! А праз колькі гадоў амаль нічога такога казачна-светлага, уніёсла-мройнага ў яго паэзіі не стала.

Па вёсках Беларусі
сялянскі едзе воз...
На ім труна ў дзярузе,
ў труне той — поўна слёз...

Элегічна-мінорны настрой пануе і ў яго апошніх "заходнебеларускіх" вершах, напісаных у канцы 30-х. З бодем думае паэт пра лёс Башкаўшчыны:

Колькі яшчэ такіх восеняў шэрых
Сном праплыве над Табою, Краіна?
Колькі яшчэ мы у далі, у сіняй,
Жалю нап'емся і поглядаў змерым?

Пісаў Ільішэвіч вершы і ў эміграцыі, на чужыне. Ну, пра гэтыя і кажаць не трэба, якога яны пераважна зместу і настрою.

Нехта стаў за вакном і маўчыць,
толькі дождж ціхі шорах рассыпаў.
Ападаюць з журбою лісты
пад акорды асенніх іскрыпак.

Асабліва ўражваюць накіды да незакончанага верша "Сябрам". Божа, колькі гэтыя абрывістыя радкі могуць сказаць нам пра долю паэта і долю Беларусі, калі іх прачытаць не толькі вачыма, але і сэрцам!

Асенні шторм. Чужы мне лістапад.
Лісцё мяце паўночны вецер.
Маўкліва я сяджу.
Каб глянуў хто —
ахінуты ў анучыны жабрак.

Ніхто рукі ня сьцісьне, ня скажа
слова пацехі.
Ці згіну дзе ў дарозе,
ці замерзну, як сабака,
завыўшы ў зорнасць неба?
Пуста і халодна.
Дождж і вецер.
Ці чуеце вы мой голас?

"Вы" — гэта не толькі яго сучаснікі-сябры, якіх ён успамінае і да якіх звяртаецца. Гэта — і мы з вамі, шаноўныя, мы, беларусы канца XX і пачатку XXI ст. Ці чуем жа мы яго голас — голас аднаго з тых, хто жыў для Беларусі? А калі чуем — то ці не страшна нам? У сэнсе: ці не страшна, што і нас можа напатакаць гэтакі ж лёс? Калі не нас — дык нашых дзяцей, нашых унукаў і праўнукаў? Але — распачы не трэба. Трэба мужнасць і вера. Эміграцыйны верш "Я сёння расчуліся неяк" сведчыць, што Хведара Ільішэвіча нават і там, на чужыне, — адзінокага, занядаванага, знямолага ад жыццёвых дарог і навалыніц, — ні мужнасць, ні вера не пакінулі.

Не зніжайце арлінага лёту
распратаных магутных крыл!
У малаках і у грывотах
гартуйце моц сваіх сіл!

І хоць мы ідзем праз штормы,
і хоць гора — штодзёны наш госць,
заціце ў Беларусі прасторах
заўтра новая маладосць!

Як можна заўважыць з прыведзеных мною строф, вершы Хведара Ільішэвіча не вызначаюцца стылёвай апрапананасцю. Хацелі бы, аднак, у сувязі з гэтым сказаць вось што. Так, сапраўды, пачуцці і думкі выказаны як правіла не зусім зграбна, каструбавата; але, але... Але таму, што гэтыя думкі і пачуцці датычаць самага дарагога, самага запаветнага, калі хочаце — святога ў душы паэта, — яны выказаны з такою сілай сыноўскай вернасці, з такою шчырасцю і непасрэднасцю, што пэўныя агрэхі формы проста не заўважаюцца. І таму — так глыбока заходзяць яго радкі ў сэрца, так трымкліва хваляюць і так балюча ранаць.

ВЫСТАВЫ

"Solo" Юрыя Якавенкі

Персанальная выстава графіка Юрыя Якавенкі "Solo" адкрылася ў Музеі сучаснага мастацтва. Сам творца назваў яе адкрыццём прадстаўленнем сваёй "кухні", тых малых графічных формаў, дзе ён сапраўды разнаволены ад густаў і ўвагі гледача.

Асоба Юрыя Якавенкі ў мастацкім асяроддзі добра вядомая. Адно тое, што ён усе свае творчыя пошукі, не распыляючыся, прысвяціў графічнаму майстэрству, акрэслівае яго характар. Гэтаму паспрыла вучоба ў Беларускай акадэміі мастацтваў, сама атмасфера Гродна, у якім стала жыць мастак і апошнія два гады разам з абласным СМ наладжвае выставу графікі "Міні-прэнт". А найперш, думаецца, тое, што жаданне выказацца, усе

пошукі і высілкі маладога мастака былі адрасу заўважаны і ацэнены на прэстыжных міжнародных біенале. Першай стала Гран-пры ў 1993 г. (праз год пасля заканчэння акадэміі) на II міжнародным біенале графікі "Josep De Ribera" (г. Хаціва, Іспанія). Гэтую ўзнагароду на адкрыцці выставы дырэктар музея сучаснага мастацтва, народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч назваў "вакном у Еўропу" для тагачаснай графікі. І хоць школа беларускай графікі была вядомай, заўжды мастак мелі ўзнагароды на ўзроўні саюза, Якавенка стаў першым беларускім графікам, які атрымаў еўрапейскі прыз. Дый і для Юрыя гісторыя з Гран-пры была ледзьве не дэтэктыўнай. Не спадзеючыся на поспех, ён

пераправіў лісты сваёй дыпломнай работы на конкурс са знаёмым іспанцам. І нечакана атрымаў поспех і запрашэнне наведваць Іспанію. Далей пачалося яго пераможнае "падарожжа" па Еўропе: у 1996 г. дыплом-сертыфікат I міжнароднага біенале графікі малых форм у Швецыі, у 1998 г. дыплом II міжнароднага біенале графікі і ў 1999 г. дыплом 8 міжнароднага біенале графікі малых форм у Польшчы, у 2000 г. спецыяльны прыз "Eatgl-image-2000" у ЗША. Акрамя гэтага, мастак мае II прэмію ў намінацыі "Графіка" на рэспубліканскай маладзёжнай выставе-конкурсе "Час. Прастора. Асоба" (1999 г.), а ў 2000 г. дыплом Беларускай акадэміі выяўленчага мастацтва.

Выстава Ю. Якавенкі заважвае віртуознасцю графічнага выканання. Невялікія экслібрысы і абстрагаваныя кампазіцыі апошніх двух год, выкананыя ў тэхніцы мецца-цінта і афорта, утвараюць складаную сістэму старажытных сімвалаў, знакаў, метафар, асабістых перажыванняў.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Усе пачалося з таго, што напрудвесні ў маю гарадскую кватэру завіталі гарадчукі. Землякі са старажытнага Давід-Гарадка. Пагарынскія местачкоўцы, у адрозненне ад прагматычных гарадчан, дагэтуль не пазбавіліся вобразнага бачання навакольнага свету і прыроднага пачуцця гумару (бо не плакаць жа, сапраўды, з-за такой дробязі, як паводка, калі непрадказальна Гарынь штогод падтапляе гарадчукоў!), трапна ахрысцілі маё жытло ў шэрай панэльцы "шлакоўня", а кватэру з двума сумежнымі пакоямі — "скразным калідорам", які, уявіце, пачынаецца ад невяліччай прырэдняй і заканчваецца балконам, калі, сапраўды, не ўлічваць двух дээспэшыных дзвярэй на працягу гэтага скразнога калідора. Вось балкон (ці, калі ўжо на гарадскі манер, зашклёная лоджыя) гаспадарлівым гарадчукам спадабаўся — лішні пакойчык, няхай і невялікі.

Урэшце, працягвалі разважлівыя гарадчу-

шлосья, таму давялося скарыстаць кішэнную запальнічку.

За тым, што адбывалася на кухні, спакваля сачыў яшчэ адзін гарадчук — Макун, маўклівы, вогненна-рыжы брыгадзёр местачковай рыбацкай арцелі, з твару якога, здавалася, ніколі не сыходзіў недаверлівы, скептычны выраз, да якога штохвілінна прымешвалася адценне нейкай унутранай насцярогі: маўляў, ну і што ты хочаш гэтым сказаць?

Зараз Макун, знаходзячыся недзе далёка ў думках (ці не з арцеллю на Гарынскім плёсе?), у нейкім ціхім здранцвенні выпадкова назіральніка сачыў за звыклымі рухамі старога Пархома, і на твары Макуна пакрысе акрэсліваўся скептычны выраз: ну-ну, цікава... і што з гэтага будзе?

Невядома, колькі хвілін цягнулася нямая сцена на кухні, невядома, хто першы заўважыў, як з-пад чайніка зашугалі злавесныя космачкі чорнага дыму з характэрным атрутным пахам, які імгненна казытнуў чуйныя

сед па лесвічнай пляцоўцы, пажылы электрык з аўтазавода, пакратаўшы чорным паўсагнутым пальцам пластмасавыя пухіры на сподзе чайніка, з веданнем справы запэўніў мяне, што рамонт імпартнага "прымуса" абдыдзецца мне ў нейкіх там пяць "баксаў" — не болей.

Ну, у пяць дык у пяць... Не тая лічба, каб адчайвацца, нават калі гэта і выкінутыя на вецер "зялёныя", якімі нам пакуль не плацяць зарплату.

Шыкоўную электрычную шыльду "Філіпс", якая ўпрыгожвала фасад майстэрні, я прыкмеціў яшчэ з тралейбуснага прыпынку. Гэтая абставіна неяк адразу выставіла "Філіпс" у выгадным свеце, выклікала давер і сімпатыю да тых, хто прадстаўляе знакамітую фірму.

Ды і сама майстэрня знешне нагадвала сучасны офіс. Асцярожна пацягнуўшы на сябе беляя пластыкавыя дзверы, я з пачцівым выразам на твары зайшоў у жаданую май-

дыні адкінуў капіты. Ды і саму гаспадыню ад такога відовішча ледзь не хапіла кандрашка — абамлела. Каб не той самы бедны кот, што пачаў гоісаць па кватэры і мяўкаць, каб не суседзі... уяўляеш? — вірлавокі, нарэшце, абараўшы дураслівы смех і махнуўшы рукой, зноў затрымаў абьяжыкі позірк на чайніку:

— Ну, дык што ў нас здарылася?

Я, распаволены аповедам вірлавокага, паведаміў яму сваю гісторыю, але той больш не смяяўся, а неяк адразу засумаваў.

— Ну вось... Яшчэ адзін артыст пагарэлага тэатра. І што далей?

— Як што! — не вытрымаў я. — Я ў майстэрню трапіў ці... ў балаган? Куды?

— Туды! Кх-м-м... — усхліпнуў вірлавокі. — Ведаеш, шанюны, у колькі ўмоўных адзінак абдыдзецца табе рамонт?

У душы я пачаў патроху ненавідзецца вірлавокага:

— Кажы, як ёсць. У колькі?

— У калькуляцыю, шанюны. Іншага чалавецтва пакуль не вынайшла. Так от, — з гэтымі словамі ён выцягнуў аднекуль з-пад стала нейкі пухнаты, пазначаны плямамі таямнічага паходжання талмуд і, паважна папляваўшы на пальцы, пачаў яго гартцаць. Адшукваўшы патрэбную старонку, з пераможным выглядам тыцнуў рудым пазногцем у слупок нейкіх лічбаў. — Ну вось! Цяпер, шанюны, давай дамовімся: я буду лічыць, а ты запамінай на ўсялякі выпадак... Ці лепей запішы. Ну, паехалі? Трымай штаны, шанюны!

Лічыў вірлавокі ва "ўмоўных адзінак", якія адпавядалі курсу амерыканскага даляра. Хутка даляраў тых набралася болей сотні, што, зразумела, не ўзняло мне настрою.

— Дык за такія бабкі прасцей набыць новы чайнік! — міжволі вырвалася ў мяне.

— Прасцей, так, — ахвотна пагадзіўся са мной вірлавокі і, спачатку адарыўшы мяне прамяністым позіркам, аздачыў простым пытаннем:

— А стары куды падзенеш? Гэта па-першае. А па-другое... у калькуляцыі не ўлічана перасылка.

— Якая яшчэ перасылка? — машынальна, бяскалерным голасам пералытаў я, страчваючы рэшткі надзеі.

— У Галандыю. Праз два месяцы атрымаеш чайнік як новы.

— Толькі й усяго? — я нібыта памяняўся ролямі з вірлавокім і цяпер таксама — здзіўлена і весела — пазіраў на яго, шкадуючы ўжо не скалечаны чайнік, а хіба толькі дарэмна зарнаваны час.

— Ну, калі на перасылкі нічога не здарыцца... — сумеўся вірлавокі, падазрона касавурачыся ў мой бок. — Я гарантаваць на ўсе сто не магу.

— У такім выпадку будзе не лішнім параіцца дома — грошы немалыя... — я зразумеў, што трэба развітацца і, пажадана, без прамаруджання.

Я ўзяў за сталіка нашчасны "Філіпс", як чужую рэч, для чагосьці павагаў яго ў руках, можа, для таго, каб раптам адчуць усю яго штучнасць і... непатрэбнасць. Чамусьці адразу ўспомніліся ў свой час модныя кубік-рубік, электронныя забавкі... Яны ўзніклі ў сёняшнім мітуслівым, тлумным ж.ц.ці, імгненна завалодаваючы прасторай і агульнай увагай, потым гэтак жа раптоўна некуды зніклі. Назаўсёды. Не дзіва: у цацкі век кароткі.

Я сумна ўсімхнуўся, узгадаўшы свае нядаўнія спадзяванні, звязаныя з выратаваннем "Філіпса"... Да мяне раптам дайшло: мы не ўяўляем сваё існаванне без такога ёмістага для нас паняцця, як "рамонт"; мы — не адно пакаленне — пражывалі свае жыцці з гэтым неад'емным ад нашай рэчаіснасці, хадавым слоўцам, без якога, бывала, кроку не ступіць, таму, можа, і не ведалі, што, скажам, сапсаваны электрачайнік, як у маім выпадку, можна і не рамантаваць, а проста замяніць на новы, і гэта будзе хутчэй, зручней і нават танней. Так-та яно так... Але ж яшчэ Гоголь некалі заўважыў: "тое, што немцу добра, рускаму чалавеку — смерць". А ён-та ведаў, што гаварыў... Ведаў. У чым я лішні раз пераканаўся, калі мяне раптам як аднекуль зверху, асяніла ідэя таго ж вечара ўручыць сапсаваны электрачайнік "Філіпс" знаёмаму токару з электрамеханічнага завода, затым аддзячыўшы таго па-айчыннаму традыцыйна — парай пляшак вадкай саракаградуснай валюты, — праз нейкія два-тры дзенькі ўжо зноў пачаў карыстацца бліскучым "Філіпсам".

Што ні кажы, зручная і практычная рэч. Нават, калі "цацка"...

А што тычыцца Гоголя — класік, вядома, меў рацыю. Проста ён жыў у сваім часе і не мог ведаць слова "дыялектыка". Бо калі б ведаў, магчыма, і не спаліў бы другі том "Мёртвых душ".

Але гэта ўжо іншая тэма.

Уладзімір ГЛУШАКОВ

Пра гарадчукоў, "Філіпс", дыялектыку і Гоголя

кі, сёння, можа, не так ужо важна — д з е жыць, паколькі мяжа паміж горадам і вёскай, калі па першым часе і існавала, даўно сцерлася і наогул здаецца ледзь не прыдумкай і прыхамаццю розных там пісакаў.

Іншая справа — як жыць... Або, як цяпер модна казаць, — выжываць. Во! Ішлі-ішлі ў "светлае будучае", а трапілі ў нейкі "пераходны перыяд", трасца яго! Калі ў хуткім часе не выбукаем з напайчымнага тунеля, гэта будзе ўжо не "перыяд", а цэлая эпоха. Бо калі ўгадаць славуцкія пяцігодкі і сямігодкі — тут знявагай саўдэпаўскай сістэмы на дэсідэнцкім узроўні не абдыдзецца. Слухалі забаронныя і таму, можа, такія салодкія "галасы", потым давалі волю пачуццям на цесных кухнях — выказваліся і абураліся, а дзержаўны карабелі, не зважаючы ні на якія кухонныя праявы "стыхіі", нёс на сваім борце ўсіх — задаволеных і не вельмі.

Сёння — іншае... Карабелі моцна пашкодзаны. Карабелі, згубіўшы курс, дрэйфуюць у неспакойнай акіянскай прасторы. Ці хутка выплынем? Куды наогул плывём?..

Карацей, як ужо бывае ў такіх выпадках, пасля традыцыйнага застолля прагаманілі за поўнач.

Уранні гасцям не было вялікай патрэбы кудысьці спяшацца, тым не менш, хутчэй ужо па сялянскай звычцы, падхапіліся разам з гаспадарамі; нявыспаняны, напайчаныя моўчкі лыпалі вачыма з прыстасаванай пад ложка раскладзенай каналы, як гаспадары па-гарадскаму, на хадзі глытаючы гарачы чай з учарашнімі бутэробродамі, перакінуліся двума-трыма словамі з імі, гасцямі, і разбегліся ў розныя бакі.

2

Ужо ў службовым кабінце, недзе за гадзіну да абедзеннага перапынку, узгадаў, што мае гарадчукі там, у пустой кватэры, муціць таксама прагаладаліся... Патэлефанаваў, каб адчувалі сябе, як дома, асабліва — на кухні, паблізу халадзільніка, а то давадзецца да вечара займацца вымушаным галаданнем, да слова, модным сёння сярод моладзі, чаго не скажаш у дачыненні да пажылога людю, да якога я далучаў і маіх гарадчукоў. Тое, што яны — народ наогул сціплы, цяплівы і непеспраборлівы, асабліва ў гасцях (Божа барані, каб адной сваёй прысутнасцю даваць клопату гаспадарам!), я добра ведаў. Але тое, што на гэты раз ступень іх сціпласці абмяжуецца шклянкай пустога чаю на ўвесь дзень! — папраўдзе, зусім не чакаў. Урэшце, калі ўжо быць да канца дакладным, справа не дайшла і да шклянкі пустога чаю...

Здарылася непрадбанае. А пачалося ўсё з таго, што з самаварам гарадчукі вырашылі не звязвацца, а калі на вочы трапіўся зграбны бліскучы чайнік, вырашылі ім пакарыстацца. Нікога не насцярожыла тое, што накрывку нібыта заела, і чайнік вадой спехам напоўнілі з крана праз караткаватую шырокую дзюбу.

— Бач ты, з нержавейкі! — з нейкім унутраным гонарам авзаўся адзін з гарадчукоў — сівагаловы Пархом, нібыта падкрэсліваючы гэтым, што ён, патомны местачковы бляхар, мае прафесійную прыналежнасць і да нержавейкі і ведае ёй сапраўдную цану. З гэтымі словамі ён урачыста паставіў чайнік на газавую пліту. Сернікаў пад рукою не знай-

насы нашых гарадчукоў, аднак ускочылі і ўсчалі лямант яны адначасова. І пакуль бляхар Пархом нешта блазніў і бесталкова ўзмахваў рукамі, маладжавы Макун падскочыў да пліты, спрытна падхапіў чайнік з палаючым сподам і шпурнуў яго ў ракавіну ўмывальніка, і ў той жа момант адтуль шугануў слуп пары, адначасова пачулася аглушальнае шыпенне — нібыта даваенных часоў паравоз чмыхнуў на перагоне, па-старэчаму, з крэкам, стрымліваючы пасля экстранага тармажэння напіраючую армаду сцягніка.

Карацей, прыехалі... Спод чайніка, пасля таго як ён скончыў пагражальнае сваё шыпенне (а чорны атрутны дым напалоў з парай разышоўся па кутках кухні), нагадаў ландшафт паверхні Луны — вычварныя пухіры самага рознага дыяметра і калібру, павышляліся на сподзе імпартнага "Філіпса", зробленага са сплаву пластыка і смалы.

Толькі пасля таго, што адбылося, было заўважана і гняздо-падстаўка — гэткага ж складанага сплаву пластыка і смалы прыстасаванне, ад якога чайнік хвілінай таму быў адняты і ад якога змяіўся да разеткі чорны шнур.

Макун паспрабаваў быў уладкаваць чайнік на месца, але суроодаваны носьбіт славаўтай фірмы "Філіпс" сядзеў на сваім пастаменце — пластыкавай падстаўцы — настолькі касабока і недарэчна, што Макун, коротка і ненатуральна рагатнуўшы, зняў яго з гнязда, крытычна і спачувальна аглядзеў, пасля чаго асцярожна, быццам баявую міну, адставіў чамусьці зноў у ракавіну ўмывальніка.

Дзіўная рэч: самы раз, здавалася б, пасмяяцца над тым, што ўчыненым, але смех выпарыўся некуды яшчэ на падыходзе ў грудзях; іншым бы разам гарадчукі не ўпусцілі момант незласліва пакіць адзін з аднаго, а тут адно скрушна ўздыхалі ды па чарзе віватава адводзілі вочы ў бок... Канешне. Тут ужо, як гаворыцца, не да чаю... Крыўдна й тое, што абодва былі не заўзятымі аматарамі гэтага папулярнага пітва; заўсёды, калі памяць не мяняе, нашы гарадчукі аддавалі перавагу больш моцным і не менш папулярным напоям, пераважна саракаградусным. А тут такое нарабілася...

3

Гарадчукі былі гэтак узрушаны непрыемнасцю, якая адбылася з імі ранічкай на чужой кухні, што ледзьве дачакаліся гаспадароў з працы, і як мы ні ўгаворвалі іх застацца яшчэ на ноч, не паслухаліся і падаліся на чыгуначны вакзал, каб адтуль ужо, хутчэй за ўсё на "перакладных", дабрацца за ноч дадому.

У нечым, вядома, я разумеў сваіх землякоў, тым не менш, мне нічога не заставалася, як, папярэдне распытаўшы бывалых мінуцоў, накіравацца з непрыгодным для ўжытку імпартным чайнікам у авосьцы па ўказаным адрасе — майстэрню па рамонтэ электравырабаў фірмы "Філіпс", недзе ажно на паўночна-ўсходняй ускраіне горада.

Пакуль дабіраўся, мяне не пакідала ўпэўненасць, што праблема будзе імгненна вырашана, і толькі я пераступлю ганак жаданай майстэрні з магічнай назвай "Філіпс", мяне несумненна аблашчыць еўрапейскі сервіс абслугоўвання.

Напярэдадні маёй вымушанай вандроўкі на паўночна-ўсходнюю ўскраіну горада, су-

стэрню — нібыта на іншую планету трапіў, шкадуючы толькі аб тым, што не ведаю замежнай мовы.

Аднак перасцярогі мае былі дарэзнымі — перакладчык не спатрабіўся. На прыёмцы наогул нікога не аказалася, і толькі хвілін праз дзесяць нехта з завостраным дробным тварам, вірлавокі, у зашмальцованым дабляску фартуху, з патухлай цыгарэткай у куточку рота, звярнуў на мяне ўвагу, і то, відаць, выпадкова, бо з нейкімі паперкамі кіраваўся па сваіх справах.

— Якія праблемы, шанюны? Толькі ў тэмпе давай — прыемшыца на бальнічным, я тут часова...

Крыху расчараваны такім прыёмам, я моўчкі выставіў на запэцканы столік бліскучы электрачайнік, дэфармаваны спод якога, зразумела, не надаваў аптымізму. Магчыма, таму ў першую хвіліну зрабілася няёмка, быццам мяне вымусілі выставіць напакказ незнаёмаму чалавеку ўласную баячку. Ад сораму за чужую неахайнасць хацелася праваліцца на месцы, сваёцаца за гэты чайнік, і я міжволі адвёў вочы ўбок.

Між тым вірлавокі, паўразвіўшы рот (з якога акурак, аднак, не выпаў, што мяне надзвычай здзіўляла), атарпела разглядаў чайнік з розных бакоў, быццам дзіва нейкае, пакуль нарэшце не засяродзіў увагу на яго скурочаным агнём пластыкавым сподзе.

— Кх-х-ма! Эта хто ж яго так?.. — вірлавокі здзіўлена-весела пазіраў на мяне, і здзіўленне яго было настолькі непадробным і шчырым, што я міжволі таксама зірнуў на толькі што выстаўлены мной электравыраб знакамітага "Філіпса" і, у сваю чаргу, не надта ўпэўнена пацвердзіў:

— Электрачайнік... гэта.

— Ды я бачу, што чайнік... — Здзіўленне нечакана прарвалася раздражнёнасцю ў голасе. — Я аднаго толькі не магу ўцяміць: як можна гэтак суроодаваць дарагую рэч?.. Ну, сапраўды, як бог чарапаху! Кха-ха-ха! — Вірлавокі сутаргава ўсхрып, потым асцярожна пакратаў рукою востры кадкы на гарляку, быццам стрымліваючы прыступ ненатуральнага смеху. — Ну не пацеха? Цырк на дроце! — Ды я быццам не ў цырк выбраўся... Як наконт рамонт? — стрымана пацікавіўся я, не падзяляючы прыўзняты настрой вірлавокага.

— От жа людзі! Ты такі, дарэчы, тут не першы, — не слухаючы мяне, вірлавокі, нешта такое ўгадаўшы, нібыта знайшоў раптам адтуліну, каб ад душы высмяцца за цэлы дзень. — Тут, на мінулым тыдні, таксама з'явілася адна асоба з пыласосам. Во была хохма! Яшчэ ж не старая кабета, каб сказаць — які склероз ці іншая халера... ну. Мо клімакс? Дык ты слухай! — ужо даверліва, з ціхай змоўніцкай усмешкай, як свайму даўняму знаёмаму, распавядаў ён далей. — Дык яна наогул выкінула... смяртэльны нумар! Карацей, пасля прыезду з курорту, узялася прыбіраць кватэру і, шуруючы пыласосам пад ложкам, забіла яго каціным дзярмом. Натрамбавала даверху! Па самую завязку! Ну, ка-а-нец свету! — заходзіўся ад з'едлівага, сутаргавага смеху вірлавокі. — Звышадчувальнае замежнае электроніка не вытрымала: схемы размагніціліся, нешта там задзімела, засмярдзела... нейкай там атрута пацякла... Карацей, "Філіпс" на вачах гаспа-

"Песня души"

Сяргей Лоцманавіч

ПЕСНЯ ДУШІ

"Песня души" — другая кніга вершаў горацкага паэта Сяргея Лоцманава. Як і першая "Истоки", яна пабачыла свет у саміх Горках. Прадмову "...Я живу, словно в сказке старинной" напісалі М. Студнева і У. Ліўшыц. З гэтага артыкула, а тым больш з саміх вершаў відаць, што С. Лоцманавіч з тых аўтараў, якія, застаючыся традыцыяналістамі, закранаюць вечныя тэмы, спрабуючы даць ім сваё асэнсаванне, выказаць уласнае стаўленне да свету і людзей. Прывабліваюць творы, у якіх С. Лоцманавіч не проста аглядае характэрныя рысы прыроды, а малююць яе перадае праз стан лірычнага героя, які паўстае чалавекам, знітаным з усім гэтым характам, больш таго — яго настрой, калі можна так сказаць, адпавядае і настрою самога лірычнага героя. Гэта адчуваецца і ў вершы "Парк", якім кніга адкрываецца:

*Зима морозная такая,
И как до неба, до весны,
Снега, нисколечко не тая,
Таят земли беззвучной сны.*

*В оцепенении парк томится,
Он скован памятью своей,
Припомнил голоса и лица
Его наведавших людей.*

Парк у вершы здатны разважаць, ён валодае памяццю і захоўвае ў ёй шмат чаго. У яго ёсць душа, а яна "уже сумела привыкнуть к шалостям детей". І лірычны герой таксама шмат што памятае: "Наташа, Коля, Саша, Лена" — // Читал, смотря по сторонам, // И стал с тех пор я непременно // Деревья звать по именам". Гэтая адушаўлёнасць прыроды, што сугучна настрою чалавека, і ў вершы "xxx Старейший февраль..."

*Старейший февраль, оознавая,
Что дни весенние близки,
Лютует, дико завывая,
От нарастающей тоски.*

*Лишился вдруг и я покоя,
Раздумий разгоняя муть,
Как мать, я землю успокою:
Ну, потерпи еще чуть-чуть.*

А ў вершы "Июль" паэтычны малюнак куды больш разгорнуты. С. Лоцманавіч не проста бачыць лес, ахутаны пажарам. Перад вачыма нараджаюцца іншыя матывы, што паядноўваюць у сабе сённяшняе і мінулае, дазваляючы перакінуць свайго роду масток у даўнія часы:

*Июль сердитый нас замучил зном
И, как назло, ничуть не подобрел:
Вчера я видел, словно после боя,
Средневековый градом лес горел.*

*Как перед казнью лица у рябинок,
И молчалив, как вымерший посад,
Живущий ожиданием росинок
В себя влюбивший звезды старый сад.*

У прыродзе няма нічога выпадковага, у ёй усё паядна і ўзаемазвязана. І як у жыцці наогул. Толькі трэба ўмець перадаць гэтую паязную праўдзівую і пераканаўчую, і тады загаворыць сама паэзія. Як і ў гэтым безымянным вершы, у якім лірычны герой таксама пераносіцца на шмат стагоддзяў назад:

*К земле я припал на мгновение —
Доносится топот коней:
Иль то на Немиге сраженье,
Иль Витень с погоней своей?*

Увайшла ў кнігу і творы пра каханне. Не абыходзіць С. Лоцманавіч чарнобыльскую тэму. Не сказаць, каб усе вершы ўдаваліся аўтару ў аднолькавай ступені, але лепшыя пераканваюць, што аўтару ёсць пра што сказаць і ён умее заставацца самім сабой.

Міхась ГЕНЬКА

КРЫТЫКА

Калі цвярозымі вачыма азірнуць нашу сённяшнюю літаратурную, а ўвогуле і ўсю культурніцкую прастору, то можна заўважыць, што яна дастаткова насычаная мастацкімі выданнямі пэўнага накірунку, больш за тое, падчас нават складваецца ўражанне, што выданні тыя не заўсёды бываюць запатрабаванымі дарэштвы той самай прастораю.

Я тут маю на ўвазе як дзяржаўныя, так і недзяржаўныя часопісы, газеты і альманахі — і тыя, што не выходзяць з агульнага рэчыва афіцыйнай палітыкі і ідэалогіі, і ў рознай ступені апазіцыйныя.

Іх мастацкая скіраванасць — рэч асобная.

Хачу засяродзіць увагу публікі, што агульны нагляд гэтых (перыядычных і спарядычных, беларускамоўных, двухмоўных і рускамоўных) выданняў не перасягае і 20-ці тысячаў асобнікаў штомесяц.

Пра што гэта гаворыць? Як на мой погляд, пра тое, што культурны, духоўны і адукацыйна-асветніцкі узровень развіцця беларускай нацыі знаходзіцца на вельмі нізкім узроўні, як, дарэчы, і эканамічны.

Нельга сказаць агулам, што літаратура нашая выплывае самай дзяржаўнай *на абочыну* жыцця. Хутчэй, яна сама, збіўшыся з панталыку ў фармальныя, ідэйныя і матэрыяльныя пошукаў, *субверзізавалася*, а часам, ідучы на повадзе амбітных настройаў і ўзвысілася над паспалітай і, зазначым, малалікай чытацкай публікай. Крыў Божа думаць, што я тут некага ў нечым папракаю. Ані. Я сам прытрымліваюся Хрыстоўных канонаў: *Божае — Богу, а кесарава — кесару*... І ўсё-ткі недзе ў падсвядомасці варушыцца нейтаймоўны чарвяк сумнення...

Адным словам, і залежны ад слабай дзяржаўнай падтрымкі, і тыя, хто ўжо займеў цяжкі вопыт выжывання ў аўтаномным рэжыме, апынуліся, хоць і на розных крыгах, але ў адной халоднай рацэ *супярэчлівых* пераменаў падчас рыначнага сацыялізму на Беларусі...

Мне ж хацелася б сёння больш шырока пагаварыць пра адно з незалежных нашых выданняў, што ўзнікла на самым пачатку 90-х. Я маю на ўвазе альманах "Калосьсе", апошні — восьмы — нумар якога нядаўна пачынуў свет. Нягуста: за сем гадоў — вось сем нумароў. Але ж — самі, сваімі *лакальнымі* творчымі сіламі, без дзяржаўнай фінансавай падтрымкі!

Я іншым разам цешу сябе тым, што, мажліва, маю, калі не пэўнае, дык ускоснае дачыненне да ўтварэння Таварыства Вольных Літаратараў. Бо ў той час, калі "Тутэйшыя" *валам павалілі* ў Саюз пісьменнікаў, меў я няшчасце аднаго з іх так супрацьпаставіць старэйшым "саюзнацям", што тыя не выказалі даверу майму *"візаві"* на прыёмнай радзе СП. Наваполацкі паэт Алесь Аркуш (а гэта быў менавіта ён "біты ў ролі невінаватага") апынуўся ў трывожнай разгубленасці, але, дзякаваць Богу, надоўга неўпаўняў творчую прастаць. На супрацьходзе і астаткавай *рэверснай* энергіі ён неўзабаве стварае ў сябе на Полаччыне гэтак упомненнае мной таварыства. Было тое ў траўні 1993 года. А ўжо напрыканцы года ТВЛаўцы сумесна з пастаўскім літаратурным аб'яднаннем на чале з Алесем Касценем і дырэктарам раённай друкарні Уладзімірам Шыкам выдалі *на-гара* свой першы нумар альманаха "Калосьсе". Эрэшты, часопіс гэта ці альманах? — пытанне адкрывае. Па форме і змесце — безумоўна часопіс. Па перыядычнасці з'яўлення, геаграфічнай ды ідэйна-мастацкай заангажаванасці — альманах. Зазначу, што "Калосьсе" і *"вырасла"* з паўпадпольнага альманаха "Ксеракс Беларускі", які ўсё той жа Алесь Аркуш выдаваў з 1990 года. Рэдакцыйнае і аўтарскае ядро альманаха "Калосьсе" вызначылася, можна сказаць, адразу і захавалася ажно да гэтага часу: Алесь Аркуш, Вінцэс Мудроў, Юры Гумянюк.

Тое, што рэдакцыйная рада не знала асаблівых зменаў на працягу сямі гадоў, гаворыць пра сталасць і ўстойлівасць як мастацкай так і ідэйнай скіраванасці выдання і самога *вольнага* літаратурнага таварыства.

А вось звужанае аўтарскае кола не дае падстаў для аптымізму. Іх (аўтараў найбольш вызначальных твораў альманаха) можна пералічыць на пальцах: усё тая ж рэдакцыйная рада (Аркуш, Гумянюк, Сідарук, Мудроў), ды, у дадатак да іх, — Пацюпа, Чаропка, Мінкін, Сільнова, Васючэнка, Кісліцына, Фурсевіч, Кавалёў, Вашко, Брусевіч, Мазь-

ко ды Гала Гара... Усе астатнія на працягу сямі гадоў былі і ёсць аўтарамі выпадковымі альбо *"аднаразовымі"*. Але нават і пералічаныя мною не складваюцца ў нешта адзіна паўнаважнасцае, а, як у тым калейдаскопе, пры кожным, нават выпадковым, зруху *пераскладваюцца* новы эфемерна-няўстойлівы мастацкі ўзор...

Каб у вас не склалася ўражанне пра маю суб'ектыўную зацyklенасць, хоць яна ў пэўнай меры прысутнічае тут, але ні ў якім разе не прэтэндуе на "адзіна правільны погляд" і нейкія артадаксальныя высновы ці, крыў Божа, *присуд*, давайце звернемся да саміх *"падсудных"* і *дамо словаіх* галоўнаму ідэолагу Алесю Аркушу. Вось, да прыкладу, як адказаў ён у інтэрв'ю свайму папчэніку *па цэлу* Ігару Сідаруку напрыканцы мінулага года на пытанне "ці можна назваць творы, якія друкуюцца на старонках "Калосьсе" традыцыйнымі?": "Раней я называў кансерватыўным усё, народжанае савецкай свядомасцю. Але сёння

"Аднаго разу і адразу пачнецца або завяршыцца нешта. Гэта нешта будзе пачаткам або канцом, або нечым, або нічым. Гэта нешта будзе мімалётным або вечным, або вечна-мімалётным, або мімалётна-вечным. Гэтае нешта будзе нешта нават, калі яно нішто, бо нішто — прысутнасць нечага ў нічым, як адсутнасць нечага ва ўсім".

Як дэкларуе дзвюма старонкамі ніжэй у тым жа нумары Юры Гумянюк:

"Сам не чуеш уласных журботных замоў і не хочаш у словы памерляць верыць".

А вынік усёй гэтай *дыскусіі* адносна форматворчасці падводзіць у сваім "экзістэнцыяльным акце "Крывавай імшы" Ігар Сідарук.

"— Хто рэжысёр гэтага спектакля?

— Гэта ўжо не спектакль.

— Хто рэжысёр?!

— Той, хто і аўтар!

— А хто аўтар?

— Той, хто акцёры!

— А хто акцёры?

— Хто глядачы! Ха-ха-ха-ха-ха!"

Гэтымі цытатамі я не хачу звесці сітуацыю да банальнай, бо ўсё гэта ў пэўнай меры адпавядае большасці нашых выданняў. Іншым разам палымянская ці маладосцеўская *графаманія* не саступіць па сваёй *дубовасці* "пафігізму" "Nihil" я альбо постмадэрну "Arche"...

Многія спрабуюць даводзіць, што слабінна нашай літаратуры заключаецца ў яе маладосці адносна іншых літаратур Еўропы і яе нескарыстаны патэнцыял дае нам падставы для аптымізму, а значыць, магчымага будучага ўзлёту. Я не падзяляю гэтую думку ўсю цалкам. Я ўспрымаю толькі яе першую палову. Бо мяркую, што не меўшы *яснага мінулага*, не варта цешыць сябе *светлым будучым*.

Нашай літаратуры не хапае высокага прафесіяналізму, унутранай нацыянальнай ідэі і дзяржаўнай *пэўнасці*, а самім літаратарам — *субверзнай* творчай прасторы. Не ведаю, як хто, а я насамрэч *выдыхся*, патраціўшы ўсю сваю духоўную энергетыку на *супраціў* каляючай мяне цемрашальнай сіле.

Таму мне падаецца прымальным усякі ідэйна-літаратурны накірунак нашых недзяржаўных, а ўсё ж залежных ад тых, хто іх трымае на плыву, выданняў. Нязменным, у рэшце рэшт, застаецца толькі адно — грамадска-палітычнае *волевыяўленне*, а гэта на сённяшні дзень — апазіцыйнасць да афіцыйнай улады. Пошукі ж новых формаў і канцэптальных жанравых вырашэнняў забіраюць столькі часу і энергіі, што на *высокае мастацтваіх* ужо не стае, а толькі — на *пазальвае іштукрства*.

Хоць, вядома, нельга не заўважыць уда-лага і таленавітага. Рэдка, як і ў тых хвалёных *"еўропах"*, яго здараецца і тут. У тым ліку і ў "Калосьсі".

З *паэзіі* — гэта нізкі вершаў Юрася Пацюпы, Хведара Ніцкі (Алега Мінкін), Эдзіка Мазько ды Анатоля Брусевіча...

З *прозы* — апаваданні Вінцэса Мудрова, Сяргея Астравіца ды Ігара Сідарука...

Былі цікавыя *пераклады* замежных літаратараў, як Вітольда Гамбровіча, Піёма Апалінэра, Мора Ёкая, але, на жаль, выпадковыя і абрывацьчыя.

Апошнім часам набылі ў альманаху сваю яркую адметнасць *публіцыстыка* і *крытыка*, найперш дзякуючы актыўным творчым высілкам Алеся Аркуша і Ганны Кісліцынай. Запомніліся, у процівагу яго бяскроўнаму *раману* "Апосталы нірваны", *мемуарная запісы* паэта Юры Гумянюка "Візуальная тэрапія памяці" (пра жыццёвы і творчы шлях неардынарнага і рана пакінуўшага нас паэта і самабытнага філосафа з Гарадзеншчыны Андрэя Пяткевіча). Як бы яшчэ раз падверзіўшы гэтым старую ісціну: калі ёсць *існае жыццё*, то знаходзяцца і адпаведныя той існасці *словы*...

Гэта толькі каліва таго сапраўднага мастацкага, што запомнілася адразу і па сёння. І пэўна, што ёсць яшчэ тое-сёе, вартае ўпамінання, але супакоім сваё сумленне тым, што калі б яно было насамрэч *вартае*, то *напомніла* б вам пра сябе і без маёй падказкі, *знайшоўшы* шлях да чытача іншым чынам. Бо як пісаў згаданы ўжо тут нябожчык Андрэй Пяткевіч:

"*Мне дваццаць чатыры і Божая свечка, Напэўна, патухне у эршных руках. А вершы — хіба ж пражывуць яны вечна. Хаваю ў вачах неакрэслены страх*".

Адным словам, "Калосьсе" ёсць такім, якім ёсць кола яго аўтарскага актыўна. Не шырэй, але і не вузей. Большасць з гэтых

"Калосьсе"

пад сярпом часу

бачу, што гэта не кансерватызм. Наадварот, гэта прыкладна няўдалага эксперыменту, у нейкім сэнсе няспраўджаны авангард. Беларускі эстэтычны кансерватызм толькі паўстае на нашых вачах. Мы, рэдактарскі калектыў "Калосьсе", будзем спрабаваць яго выяўляць на старонках нашага часопіса...

І — далей, на пытанне "ці не паўплывала на эстэтычную палітыку "Калосьсе" назва часопіса, якая, відавочна, кансерватыўная?", адказвае так: "Часопіс з такой назвай выходзіў у 1935—39 гадах у Вільні. На яго старонках друкавалася ўсё варта адметнае, што пісалася па-беларуску, у тым ліку і савецкімі пісьменнікамі. Такі падыход нам падабаецца. Бо любы радыкалізм — рэч абмежаваная, а для беларусаў, традыцыйна шматканфесійных і полікультурных, асабліва шкодная. Інакш так і не атрымаецца агульнай культурніцкай прасторы, так і застаўся, як піша Акудовіч, на выспах *архіпелагу Беларусі*".

Ці не праўда, вельмі блізка да трактоўкі сённяшняй дзяржаўнай палітыкі? А калі б яшчэ больш выпукла *"аправаславіць"* шматканфесійнасць — дык, магчыма, што дзве *паралельныя* нарэшце б сышліся... Але гэта на словах, а на справе хапае ўсё ж і радыкалізму, асабліва ў фармальных пошуках і эстэтычных падыходах пры іх вырашэнні...

Бо на самым пачатку задачы перад ТВЛ і альманахам "Калосьсе" ставіліся значна іншыя. Да прыкладу, распачынаючы 2-3 (спараны) нумар малавядомым у шырокіх літаратараў колах маніфэстам паляка Станіслава Пшыбышэўскага "Confiteor" (лац. — *спява-даючыся, прызнаюцца*), выдрукаваны ў Кракаве яшчэ ў 1899 годзе, рэдакцыя "Калосьсе" як бы скіравала чытача на адпаведную праграмнасць і свайго літаратурнага накірунку. Працітуць тут даволі значны кавалек з гэтага маніфэста, бо, на мой погляд, ён варты якой заўгодна сённяшняй увагі творчых людзей, прынамсі, нікога з іх не пакіне абыякавым.

"...мы не прызнаём над сабой ніякага права — ні маральнага, ні грамадскага, не ведаем ніякіх пунктаў гледжання; кожная праява душы для нас — святая, чыстая, глыбокая, таямнічая, калі яна толькі выступае праяваю сілы. (...) Мастак, што паддаецца вымаганням таго ці іншага грамадства, дагаджае грамадству, гэты мастак аддае яму перажаваны і лёгкастраўны аброк. (...) Мастак, які скардзіцца, што паніжае душу, раскідваючы ў натоўпе скарбы духу свайго, хоць і пераступіў святые парог, але ўсё ж ён памыляецца. Бо чалавек, што не прызнае ніякага права, які стаіць па-над натоўпам, па-над светам, — панізіць сябе не можа. Такое наша веравызнанне, наша крэда. Часопіс наш — не для тых, што нібы мылавары, прагнуць адпачынку пасля цяжкага працоўнага тыдня, шукаючы ў нядзелю ўцеху і забаву ў мастацкім творы (а колькі яшчэ гэтых мылавараў — тысячы!), не для дзяцей і не для людзей, хворых на старэчую немач, — ані для тых, што нават чытаць не здолеюць, але для мастакоў — на жаль, іх так мала! — і для тых, хто лічыць мастацтва мэтаю самога сябе".

Калі шмат лозунгаў у адным месцы, значыць, у іншым месцы — пуста. Але сказаць, што "Калосьсе" адназначна адпавядае праграмным заявам Пшыбышэўскага ці хоць бы Аркуша — гэта значыць, схлусіць. Бо ўнутраная тэкставая прастора альманаха адлюстроўвае найперш асабісты свет тых аўтараў, якія да гэтай прасторы *"прыкладваюцца"*.

Вось, скажам, пачатак аповесці "Эрагенная зона" Вітаўта Чаропкі.

людей закаласіліся на ніве ТВЛ толькі з той прычыны, што пры слябіх туды аднесла ветрам нашага неспакойнага часу... З тых ці іншых прычын у іх не было вялікага выбару, а таму, можа, **само жыццё для іх стала важней за месца для свайго жыцця**. Вось чаму тут, на адной і той жа глебе, з аднаго і таго ж "сора растуць стихі, не ведаю стыда"...

Асобна трэба выдзеліць, бадай, трох чалавек, пра якіх я ўжо ўпамінаў: арганізатара і "каваля" самой ідэйнай канструкцыі (ТВЛ "Калосьсе") **Алеся Аркуша**, Юры Гуменюка, якому, на мой погляд, трэба была ўласная літаратурная дзялянка, каб спраўдзіць сваю творчую "патрэбу" (не ведаю чаму аўтар да гэтай пары не зааганжаны "Nihil"ем) і, безумоўна, — **Вінеця Мудрова**, без якога Вялікі Літаратурны Куток Беларусі, Полацкая зямля, пасля ад'езду адтуль **Арлоў-Аксак**, выглядаў бы занята збедненым. Сюды можна яшчэ дадаць прозвішчы некаторых мастакоў-графікаў (Э. Пяшкова, А. Пушкіна, А. Прусава, Х. Хамянкава ды інш.), работы якіх былі скарыстаныя ў афармленні альманаха, ды тых, хто дапамагаў у чыста тэхнічным плане...

Каб каго не пакрыўдзіць празмерным уласным суб'ектыўызмам, наастанку дам слова аўтару і сябру новаабранай рэдакцыйнай калегіі альманаха "Калосьсе" добра вядомаму крытыку **Ганне Кісліцкай**, якая ў гаворцы з **Алесем Аркушам** на яго пытанне "пра перспектывы паслядоўнікаў літаратурнага абнаўлення" наўпрост адказаў наступнае: "Я не бачу ў маладога пакалення нечага прынцыпова арыгінальнага — усё тое ж "у рожкі са старымі", усё тое ж гадаванне апазіцый. "Тутэйшыя" вялі ваіны разам, паэты новай хвалі — паасобку, дэманструючы ўласную індывідуальнасць, але гэта індывідуальнасць ваяроў, а не творцаў. "Новыя", "альтэрнатыўныя", "вольныя" — вызначэнні можна налічваць колькі заўгодна, але сам факт таго, што літаратура ідэнтыфікуецца ўжо падчас стварэння твораў, гаворыць пра пэўную хваравітасць працэсу. Беларускі *постмадэрнізм* не даў аніводнага буйнога твора, а мы ўжо карыстаемся яго *тэрміналагічным апаратам*". (Гэта пісалася ў 1997 годзе, яшчэ да з'яўлення ў літаратурнай беларускай прасторы такіх часопісаў, як "Арсце", "Скарына", "Nihil", аднак, на маю думку, з таго часу нічога асаблівага не перамянілася і не стварылася).

І адразу ж, як бы прадухваляючы спадарожныя пытанні, папрокі ў недасведчанасці і назгуду ўвогуле, як з папярэднім выказваннем Кісліцкай, так і з некаторымі маімі абагульненнямі, працуючы яшчэ адзін абзац з той самай гутаркі:

"Чаму беларуская літаратурная крытыка амаль не заўважае твораў прадстаўнікоў "новай генерацыі"? А чаму "новая генерацыя" не заўважае беларускай літаратуры? Вугал падзення роўны вуглу адлюстравання. Да таго ж, я сама добра ведаю, што такое гаварыць пра "альтэрнатыву" — крытыку аднаго, крывадуць усе, хто стаіць пад гэтым штандарам. Іншы раз думаеш: ды адчапіся вы, пішыце адзін пра аднаго... Усе мы — філолагі, і творцы, і крытыкі. А ў дваццаць-трыццаць гадоў наш літаратурны "пол" яшчэ не вызначыўся цалкам, так што можна ўзгадаваць цэлую армію даследчыкаў. Іншая праблема: ніхто не хоча чытаць. Нікога апроч сябе, ды хіба што папалечнікаў, ваяроў за агульную справу".

Але — **"мастацтва мацнейшае за мастакоў"** — кажа напаследак **Ганна Кісліцкая**, і я *складваю рукі і замаўчаю*...

Хіба што, зусім наастанак, кароценькая гісторыя, якая як бы і не мае дачынення да гэтай гаворкі. Аднак жа. Па сабе адчуваю, шануючыя калегі, што пісанне даецца ўсё цяжэй і цяжэй — у прамым і пераносным сэнсе. Фізічна цяжка. Больш таго, калі піша на пачатку XXI стагоддзя шарыкавай *асадкай*.

Зараз я — напрыканцы шостага старонкі стандартнага аркуша. Пішу дробным, але даволі разборлівым почаркам... Жалюся жонцы на сваё паскуднае літаратурнае *рамяство*... Давай, кажу, купім хоць які карыстаны *камп'ютэр*. А яна гаворыць, што ў нас няма грошай і на самы танны... Ды й навошта ён табе, ты ж раману не пішаш. А то мне расказалі, паслухай, як адзін малады пісьменнік купіў сабе адмысловы камп'ютэр ды набіраў на ім свае літаратурныя тэксты, а як толькі *стамляўся* — *то гуляў* розныя камп'ютэрныя гульні... *"Пісаў" і гуляў* сабе... І усё часцей ён стаў *стамляцца*, і усё больш часу праводзіў за тымі займальнымі гульнямі... Цяпер у яго усё наадварот: як *стоіцца гуляць* — тады трохі *адпачне* і *набарэ* які-небудзь літаратурны *тэкст*... Навошта табе камп'ютэр, кажа жонка. У цябе ж дачка маладая: *стомішся* пісаць — пагуляй з ёю, пагавары...

Жонкі нашыя мудрыя, як *змеі*... Таму нічога ні каментываць, ні дадаваць не буду. А лепш, каб мае справы не здаваліся мне самымі *гіблымі*, пачытаю ў восьмым нумары "Калосься" мемуары **Івана Фурсевіча** "Труперна" ды перажыву з **Алегам Мінкіным** колькі жажлівых дзён "У татарскім палоне"...

Магчыма, на фоне іх жыцця і мае падасца не такім паскудным...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

"Пачынаецца ўсё з любові..."

Якраз гэтыя словы згадваюцца перш за ўсё, калі адкрываеш новае імя ў сусор'і беларускай жаночай лірыкі — **Лілію Бандарэвіч**. Яе першая кніга паэзіі адметная. І гісторыяй з географіяй свайго матэрыяльнага ўвасаблення, і задумай, і асобай аўтара, і, зразумела, як жонка сапраўднага з'ява мастацтва, сваім непаўторным сусветам. Убачыла свет згаданая кніга на зямлі роднай нам Украіны. Чарнігаўская абласная арганізацыя Таварыства "Просвіта" і рэдакцыя газеты "Сіверщина", дзе 14 мая 1999 года ўпершыню былі прадстаўлены вершы **Ліліі Васільеўны**, выдаючы літаральна праз некалькі месяцаў зборнік вершаў аўтаркі "Красавік каханна", паэтычна-эмацыянальна сцвярджаюць, што "прагнуць не проста прадставіць чытачом гарну поэзію, а й донесці до них чарівнае білорусько слово, чудову мову, якой зараз так непрысто на і ріднай зямлі". І робяць гэта з вялікай сімпатый да братагана суседняга беларускага народа, прадстаўніком якога на чарнігаўскай зямлі і з'яўляецца **Лілія Чарненка** (дзявочае прозвішча **Бандарэвіч**). **Лілія Васільеўна** нарадзілася на Ашмяншчыне ў сям'і настаўніка, скончыла філалагічны факультэт Гродзенскага ўніверсітэта імя **Янкі Купалы**. Доля яе склалася так, што больш дваццаці гадоў жыць у горадзе **Прылуці**, што на Чарнігаўшчыне, дзе ў адной асобе сумяшчае настаўніцкую журналістскую прылуцкіх і чарнігаўскіх газет, а таксама незалежнай прылуцкай тэлекампаніі "Эфір-TV".

Як сцвярджае рэдактар газеты "Сіверщина" **Пятро Антоненка** (адначасова ён і рэдактар зборніка), мовай штодзённых зносін паэтэсы, як і журналістскай творчасці, з'яўляецца руская — так склалася. У мінулым годзе выйшла ў свет дакументальная аповесць **Ліліі Чарненкі** на рускай мове "Зона іграе блуз". Больш 13 гадоў **Л. Чарненка** працуе настаўніцай Прылуцкай выхаваўча-працоўнай калоніі. Але калі згаданая газета прапанавала **Ліліі** насправаваць сябе ў роднай беларускай паэзіі, дакладней — вярнуцца да яе, "несподівана народзілася ця чужава кніга, цей гімн любові до рідной зямлі, до матэрынскага і бацьківскага слова, просто Любові. І выявілася, оте рідне, народжэне разам з тобою і в тобі слово не може вмерти в людні".

На карысць апошняму яшчэ і той факт, што гэтая даволі аб'ёмная (па цяперашніх часах асабліва) кніжачка была напісана на працягу... месяца. Відаць, генетычная повязь з Радзімай, падсвядомае адчуванне непарыўнай крэўнасці з ёй — неадольная сіла. Як жывая вада шукае сваю крынічаньку, каб заявіць пра сябе магутным струменем, так і ўсё перажытае, спазнаанае ў душы чалавека шукае свайго ўвасаблення праз родную мову.

Ну і што, можа сказаць скептык. Колькі людзей становіцца паэтам (часцей за ўсё ва ўласным успрыманні і ўяўленні) толькі дзякуючы настальгіі. Нават славыты "Пан Тадэуш" — пратэжэ гэтай спрадвечнай апякункі лірыкі.

Лічу, што мы ўжо добра заінтрыгавалі патэнцыйнага чытача лірыкі **Ліліі Бандарэвіч** (на тытульным лісце дзявочае прозвішча паэтэсы набрана першым і вялікім літарамі, што таксама сімвалічна), а таму паспрабуем абстрагавацца ад усіх перыпетый яе з'яўлення і проста ўвойдем у новы паэтычны сусвет. З часоў "Вянка" **М. Багдановіча** (што зробіш, асацыяцыі з **Максімам-Кніжнікам** тут непазбежныя), у беларускай літаратуры склалася традыцыя выдаваць кнігі паэзіі, а не проста зборнікі вершаў, вытрыманых у храналагічным ці ў нейкім іншым парадку. Кніга **Ліліі Васільеўны** таксама ўспрымаецца цэльнай і непадзельнай структурай, нягледзячы на тое, што ў яе кампазіцыі вылучаны тры раздзелы: "Непрыручаная птушка", "Чаромхавыя сны", "Красавіцкія нахворыні". Для кожнага з апошніх уласціва сваё адметнае

гучанне, свая настраіваецца, інструментука і тэмбр, але разам яны ствараюць адзіную сімфонію радасці быцця на гэтай зямлі.

Як некалі мележаўская трылогія, "Красавік каханна" прывесчаны бацькам паэтэсы. Ці не таму яна і пачынае сваю споведзь з даволі традыцыйнага прызнання:

Усё часцей мне цяпер не спіцца — на радзіму хачу сваю... Там у лесе спяваюць крыніцы, бусел ходзіць там на жніву...

Да роднай Беларусі яна гатова бегчы хоць басанож. Тым болей, што родны край, які некалі юнаму **Багдановічу** на берагах далёкай **Волгі** ўяўляўся таямнічым, загадкавым, напаміфалагічным, успрымаецца і нашай сучасніцай у чароўна-палыновых кастрах **Купалля**, з ружовымі коньмі юнацтва і класічнымі кветкамі папараці. Відаць, такая паэтычная наша зямля, што ніколі не адпуская сваіх дзяцей і вяртаецца да іх у мроях-снах.

Праўда, традыцыйны зварот у басаногае дзяцінства і роснае юнацтва саступае, і гэта вельмі добра, адкрытай паэтычнай споведзі **Жанчыны**, якая, як славуата купрынская **Алеся** ўяўляе сябе адначасова і наіўнай дзяўчынкай, і зведзенай жыццём вядзьмаркай. Аўтарка, заявіўшы крыху какетліва на пачатку кнігі, што "жанчынай быць не хачу — чаромхай пад акном чужым", у той жа час з гонарам сцвярджае сваю жаночую сутнасць, падобную сунічнай вадзе, якую нельга стаміцца піць, і якая прымушае яе начаваць у пушчы палескай і, самае галоўнае, хадзіць вядзьмарскімі сцэжэжамі. Бо без гэтага не спазнаеш любові, што саткана з цемры, свету, і якая так лёгка знікае, як птушка непрыручаная. Як незабыўная **Жэня Янішчыц**, **Ліля Бандарэвіч** сцвярджае, што "пачынаецца ўсё з любові". Невыпадкова і зборнік называецца "Красавік каханна" (не менш прыгожа гучыць па-ўкраінску: "Квітень коханна").

Каханне для паэтэсы — нешта светлае, узнёслае, жывое. Невыпадкова яна мае свой каляндар бытвання, у якім умяшчаюцца і чаромхавыя сны, і халады-снягі зімовыя. Яно робіць чалавека шчаслівым, але разам з тым не можа існаваць вечна. Радкі пра мінулае каханне — яскравае старонка беларускай любоўнай лірыкі. **Л. Бандарэвіч** знаходзіць свае словы для развітання з любоўю. Мінулае каханне яна параўноўвае з прачытанай казкай, марской хваляй, што ўжо адшумела ў ракавіне сэрца. Лірычная геранія паэтэсы не імкнецца пазбавіцца былога, яна добра разумее, што каханне памятаюць не толькі зрокам, але сэрцам і дотыкам, а таму нельга, як непатрэбныя старыя рэчы, "пусціць яшчэ чоту з малатка". І хаця "чорнае лісце ляжыць на парог", дзе некалі жыло каханне, паэтэса ўсё ж такі рэальна жанчына, а не экзальтаванае наіўнае дзеўчыне:

І — не баліць... усё пра любові — хлусня... Я думала: ты пойдзеш — я памру... Вось што гадоў цябе няма, а я жыву, жыву, жыву...

"З аднаго майго фужэра не нараджаецца звон", — сумна канстатуе геранія **Ліліі Бандарэвіч**. Вось чаму ў яе пакоі баяла туга, як хрыстантэма, расцвітае. Падчас яна нават хоча знікнуць ад немінучасці — мужчыны, хоць у свет астральны. Тым болей, што ўжо даўно зразумела:

Адзёшы ў шоўк аголенныя плечы, з усмешкай разліваць віно... і пры запаленым ружовым свечках не Золушкы сядзець... Я — Ева, І — даўно.

Адвечныя жаночы лёс, вечар затушыць свечкі... Але сум яе і пэўна распач не афектыўны, не крыклівы, мінулае набывае "пастэльны колер успаміну". Бо трэба жыць пры любым надвор'і, чакаць цяпла і думаць аб вясне. А таму, як і кожнай жанчыне, паэтэсе

хоццаца пабыць каралеўнай, мець уласнага прынца з далёкай зоркі, што прынясе любімых цукерак, завядзе ў лес "царственны" (мабыць, не вельмі па-беларуску), адчуць сябе, як і кожная славянка, **Яраслаўнай**:

...цябе выпраўляю ў паход, І са сідны крапасной махаю табе рукой. Конь капытамі б'е... Пад вежай стаю ў журбе...

Але рэдка яе каханы — князь, вась чаму яна, падобна кіплінгаўскай герані, лятае адна над соннай зямлёй, свплочы блакітныя снягі. А падчас, адчуваючы сваю слабасць і адзіноту, безнадзейна стоячы ля вакна, гатова знайсці ноткі спагады ў каго-небудзь, хоць у таго ж плюшавата тыгранці. **Жанчына Л. Бандарэвіч** калі і папракне каханага, то вельмі светла і далікатна:

...Ты ад'язджаеш... Ну, што ж... Жаль: забіраеш з сабой гэты дождж.

Менталітэт яе герані — выключна беларускі. Разам з тым яна — дзіця свету, бо ў лірыцы нашай зямлячкі адчуваецца добрая еўрапейская вывучка. Так, няма сумнення, што па яе вядзьмарскі шляхах крыху раней прайшла славуата **Маўка Лесі Украінкі**. Яна чую галасы **Рэмбо**, **Апалінэра**, "па-французску лістапад гартае", хварэе даўно і незваротна **Парыжам**:

Хай дзіва стане явай: ты не спіш... О, Божа, вылечы ад ліхаманкі: дай мне — праз сон — увайсці ў Парыж, перастварыцца ў парыжанку.

Вар'яцтва рэальнага жыцця яна параўноўвае з малюнкамі **Далі**, сэнс чароўнага слова "каханне" ёй дапамагае спасцігнуць славуата **Франсуаза Саган**. Але, нягледзячы на кактусы, **Трыумфальную арку**, плошчу **Пігаль**, яна глядзіць на вялікі горад вадыма жанчыны-славянкі:

А ў лесе Булонскім світае... Восень пахне там нашай калінай...

Некалі так і **Дамейка** ў чылійскай сельве шукаў сляды **Налібоцкай** пушчы. Вось чаму **Л. Бандарэвіч** не памяняе, як герой **З. Бартосіка**, імгненне **парыжскага** праменаду на "25 год жыцця ў цэнтры **Рагачова**". Нашто ёй **Венецыя**, калі на **Дзясне** ёсць любімы чалавек, і гучаць адвечныя словы "О, Божа мой, я так цябе кахаю"... Аб гэтым сведчаць і цікавыя, выключна беларускія вобразныя знаходкі ("разлуку журавы высцілаюць пер'ем", "страсаю з крыў жаночых слёзы") ці ўключэнне ў структуру верша народнага першаўзору:

Але найбольш яскрава жыццёвае крэда аўтаркі ўвасаблена ў вершы "Запавет". Яна разумее, што жыць толькі адзін раз, што ніколі не вернецца ў гэты сусвет "ні матыльком, ні снегам, ні вясёлкай, ні агнём, не незнаёмкай у дзіліжансе, ні нотаў у фартэп'янным вальсе, ні хрызантэмай у бакале, ні свечкай у бальнай зале, ні на святанні калыханкай, і ні шыпынаю ля ганку, ні лістападам, і ні ручаём, і ні касцельным вітражом, ні дымным версам у лясках, і ні дзяўчынкай з лялькаю ў руках". Але яна ўдзячная ўсім у гэтым свеце за шчырасць і любові, і ўпэўнена, што ўсё, што не дапісала, дапіша ўнучка:

Жанчына засумуе ля вакна... Дзяўчынка ціха засмяецца...

А нам у сваю чаргу хочацца выказаць вялікую падзяку газеце "Сіверщина", яе рэдактару **Пятру Антоненку**, усім, хто спрычыніўся да выхаду гэтай кнігі, і адкрыў імя новай таленавітай паэткі, якая здолела паслаць вестку не толькі сваім бацькам, але і усім аматарам прыгожага беларускага слова, якіх становіцца ўсё болей і па-за межамі краю.

Іван ШТЭЙНЕР

Адзначылі юбілей

У Мар'інай Горцы добра памятаюць паэта-сатырыка, руплівага прапагандыста беларускай мовы **Захара Біралу**. Як сведчанне — і нядаўняе святкаванне 95-годдзя з дня яго нараджэння. На ўрачыстасце ў **Мар'інагорскую гарадскую бібліятэку** завіталі бібліятэкары раёна, школьнікі **Мар'інай Горкі**, члены літаратурнага аб'яднання, якое працуе пры раённай газеце "Пухавіцкія навіны".

У Віцебску ўшаноўваюць Міколу Каспяровіча

Нарадзіўся славуты краязнаўца **Мікола Каспяровіч** (1900—1937) на Пухавішчыне — у вёсцы **Ізабалева**. А працягла адрэзак жыцця руплівага беларушчыны быў звязаны з **Віцебскам**. У 1924 годзе **М. Каспяровіч** прыняў удзел у стварэнні **Віцебскай філіі "Маладняка"**. У лютым 1925 года маладога чалавека абралі старшынёй праўлення **віцебскага акруговага таварыства краязнаўства**. У 1925 годзе ў **Віцебску** пабачылі свет кнігі **М. Каспяровіча** "Беларуская архітэктура" і "Беларуска-расійскі слоўнік". Летась, як вядома, адзначалі ў краіне 100 год з дня нараджэння **М. Каспяровіча**. Асноўныя мерапрыемствы прайшлі ў **Мінску** і на **Пухавіцкай зямлі**. А зараз — 22 лютага — краязнаўчы клуб "Сустрэчы", які працуе

Пра **Захара Біралу** расказвалі ўсе, хто яго ведаў асабіста, найперш — родныя паэта.

Між іншым, па ініцыятыве аддзела культуры **Пухавіцкага райвыканкама** і пры падтрымцы мінскага выдавецтва "Пейто" збіраецца кніга памяці **Захара Біралы**, куды ўвойдуць лепшыя яго творы, успаміны пра часта зняволена ў сталінскім лагерах, а таксама ўспаміны пра самога паэта. Сярод аўтараў мяркуема да выдання кнігі — паэты **Паўлюк Прануза**, **Вольга Савасцюк**, **Леанід Дубоўскі**, настаўнік, літаратурны крытык **Браніслаў Зубоўскі**.

Алеся ГЛУШКА

на базе **Віцебскай абласной бібліятэкі** імя **У. Леніна**, ладзіць спецыяльнае пасяджэнне "Беларускі краязнаўца **Мікалай Каспяровіч**". Мяркуецца, што з выступленнем на тэму "Мікалай Каспяровіч: вытокі стагодняга юбілею" да віцеблян завітае кандыдат гістарычных навук з **Мінска Віталь Скалабан**. Кандыдат мастацтвазнаўства **Аляксандр Лісаў** прачытае даклад "Мікалай Каспяровіч і Віцебшчына". Пляменнік **М. Каспяровіча А. Каспяровіч** выступіць з паведамленнем "Сям'я Каспяровіча".

У рамках пасяджэння клуба пройдзе прэзентацыя толькі што выдадзенай у **Віцебску** кнігі **А. Лісава** і **А. Падпільскага** "Краязнавецкі **Мікалай Каспяровіч**". **Кастусь ЛЕШНИЦА**

“Незвычайная карыда”

І сёння ў жыцці самыя розныя нечаканасці адбываюцца. А што ўжо казаць пра выпадкі, якія надараліся некалькі гадоў назад. Асабліва, калі гэта было звязана са звышпільнасцю некаторых грамадзян. Тады чалавек, у нечым заподозраны, мог трапіць у сітуацыю, з якой не так проста выкарабкацца. Як, для прыкладу, нядаўні сяржант Іван Дзікун. Адслужыўшы ў войску тры гады, а тады прытрымліваўся менавіта такога тэрміну, ён не падаўся ў родныя мясціны на Гомельшчыну, а вырашыў паблукіць па свеце, каб

зарабіць грошай. Акрамя таго, Іван захапляўся шахматамі і аднойчы захацелася яму пагуляць у гэтую старажытную гульню па перапісцы. А таму, завітаўшы на пошту, вырашыў паслаць свайму саперніку тэлеграму, каб той хутчэй даведаўся, які чарговы ход зрабіў Дзікун. Для гэтага і напісаў на тэлеграмным бланку кароценькую фразу: “Лh4:h8”. Маладая ж паштарка, якая добра засвоіла, што неабходна праўляць пільнасць, паведаміла куды трэба, што ў адрэзаны знаходзіцца шпіён.

Што адбылося далей, можна даведацца з апаўдана Уладзіміра Шулякоўскага “Грузчык-шахматыст”, што разам з апаўданаем “Тапограф”, складала як бы невялікую дылогію “Шпіёны”. Творы напісаны праўдзіва, а месцамі і з гумарам.

“Шпіёны” адкрываецца кніга У. Шулякоўскага “Незвычайная карыда”, што стала лістападаўскім зборнікам “Бібліятэкі часопіса “Маладосць” за мінулы год. У. Шулякоўскі — чалавек немалады: нарадзіўся ў 1940 годзе ў Смільавічах Чэрвеньскага раёна. Скончыў Мінскі палітэхнікум і Беларускае політэхнічнае інстытут. Папрацаваў даўжэйшым шмат дзе: быў токарам на Мінскім аўтамабільным заводзе, інжынерам, галоўным спецыялістам у Рэспубліканскім цэнтры “Меліярацыя”. Працаваў і ў Мінскім абласным камітэце па экалогіі, цяпер — у Міністэрстве ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь. Упершыню выступіў у друку яшчэ ў 1961 годзе, калі ў чэрвеньскай раённай газеце “Уперад” быў надрукаваны яго верш на рускай мове, а ў 70—80-ыя гады У. Шулякоўскі публікаваўся ў навукова-тэхнічных выданнях Беларусі і Савецкага Саюза. Апошнім часам захапіўся прозаю. Апаўдана, навелы

У. Шулякоўскага, за рэдкім выключэннем, пабудаваны на дакументальнай аснове. Гэта відаць і па тым, што аўтар дакладна называе месца дзеяння, а ў асобных творах — імёны і прозвішчы рэальных людзей. З гэтага шэрагу і апаўдана, а хутчэй за ўсё нарыс “Два маршалы”, у якіх расказваецца пра двух выдатных людзей — Маршалаў Савецкага Саюза С. Архамеева і Д. Усцінава. Гаворку пра іх У. Шулякоўскі вядзе не па чутках, калі нешта ў вуха заляцела. Ён прызнаецца: “У аснове — расказы швагра, брата маёй жонкі Валяціна Канстанцінавіча Мароза, які быў зяцем С. Ф. Ахрамеева, а таксама майго айчыма Пятра Іванавіча Філіповіча — у час вайны авіямеханіка асабістага самалёта наркома ўзбраення Д. Ф. Усцінава, расповеды іншых людзей, якія асабіста ведалі маршалаў”. Звесткі, якія прыводзіць аўтар кнігі, асабліва ў дачыненні да С. Ахрамеева, на якога сёння ёсць нямала ахвочых выліваць патокі бруду, цікавыя. Яны дазваляюць даведацца праўду пра тых, хто любіў Радзіму і ў меру магчымасці служыў ёй, не здраджаючы сваім ідэалам.

Паведамляючы пра незвычайны выпадак, У. Шулякоўскі нагадвае, што ў жыцці магчыма нават тое, што не можа нарадзіць нават самая шчодрая фантазія. Хоць бы такое, пра што гаворыцца ў навеле “Сустрэча з... нябожчыцай”. Як сведчыць У. Шулякоўскі, “у 1977 годзе Тамара Тарасва (вядомы беларускі журналіст. — М. Г.) знаходзілася ў камандзіроўцы ў Кіеве. Удыхаючы пах каштанаў, ідзе па вуліцы, а насустрэч — таксі. Побач з вадзіцелем сядзіць... Еўдакія Лось. Машына спыняецца ля Тамары. Еўдакія Якаўлеўна нешта гаворыць сваёй былой падначаленай: губы яе шавеляцца, але слоў не разабраць. Здзіўленая Тамара спрабуе адчыніць дзверцы машыны, але яна чамусьці рэзка зрываецца з месца і рухаецца далей. Уражаная гэтым, Тарасва вяртаецца ў гасцініцу, звоніць у Мінск і даведаецца, што Лось памерла некалькі гадзін назад...”

Убачыце кнігу “Незвычайная карыда” — прачытайце. Не пашкадуеце.

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Павел ВЕРАБ'ЁЎ

І яшчэ далёка кропка...

Люблю ваўкоў. За позірк іх прамы, Бескампрамісны шлях здабычы ежы, За вольны дух. Яго не знаём мы. Хоць толькі людзям волю знаць належыць.

Люблю ваўкоў. Ніколі за харчы Яны не адракуцца быць ваўкамі. Наканаванне іх не прамаўчыць, Што часта па жыцці бывае з намі.

Люблю ваўкоў. Ніхто ад важнага Смачнейшага кавалка не чакае. У нас размеркавальная рука З людзей увачавідкі робіць зграю.

Абкурная праўда спіць на варце. Імчыца чалавецтва на абрыў... Воўк часта забівае ад азарту — Ад прагнасці ніколі не забіў.

У маім старэнькім доме Ёсць віно і хлебны квас. Буду спаць я на саломе, Толькі тут не будзе вас.

Вас, што пахнуць Амстэрдамам І гадзюкай у лаўжы. У мяне жывяць мама — Гэта ёй не перажыць.

Ціха сплочвае даіны Пакалечаным гадам. У яе была краіна, Сёння ж — вы і Амстэрдам.

Эх, жыццё! Гуляй-маліна, Я ж не ляс, і я не рыж. Плача мне мая краіна, — Пакуры пакуль, Парыж.

У Парыжы дзеўкі рыжы, Не ў пашане хлебны квас. І не трэба мне Парыжа, А найперш — не трэба вас.

Сэрцам я ачарнеў, як азяблая майская квецень, Не спатоіць ніхто, не уратуе ні цар, ні святар. Знаю ўсё, і няхай мне пакуль што нічога не свеціць, Я, саслеплы, не стану яцяцьця на прывабны ліхтар.

Мне дарогі няма на прыступкі, дзе знатныя людзі Змізарнела стаяць у чарзе на чароўны кілім. Але іх там ніколі, ніколі, ніколі не будзе, Гэта дадзена мне, гэта дадзена мне, а не ім.

Гэта дадзена мне па начных вандраваць лабірынтах, Гэта дадзена мне усаадыць галаву на паркан. Бачыш, стужка дасвеціла скрываўленым сцелецця бінтам, Нібы рэзка сарваная з ледзьве загоеных ран.

Не магу разгледзець, хто ты, І які ў цябе працяг, — Скамянелая пяшчота На скрываўленых губах...

Хоць танцуй, а хоць пішы, Хоць карчуй, цягай глыжы, Ці паклуйся на крыжы, Ці на лёс вастры нажы — Праўду-матку беражы.

Можна ўсё: танцуй, пішы, Ці карчуй, цягай глыжы,

Ці паклуйся на крыжы, Ці на лёс вастры нажы, Толькі, Божа, беражы, Каб не есці хлеб чужы.

Лагодны, чысты, светлы дом, Размеркавана ўсё, на плане, Увесь струменіцца святлом, Каб бачны лепш былі заганы.

Не на гасціны, а на ўрок, Узняты са стыхіі змроку, Вярнуся ў непразлы змрок І вылезе святло мне бокам...

Адзванілі ўсе званкі, Ды не выправіў памылак. Толькі стогнуць пазванкі І ад стомы пьпоць жылы.

Толькі думкі па начах Неўтаймоўна карагодзяць. І калышца ў вачах: Годзе, хлопец, ці не годзе?

Не званкі ўжо, а званы Б'юць наўзрыд перасячрогу. Векавыя курганы Не пужаюцца дарогі.

Адзванілі ўсе званкі І званы гудуць таропка. Страшна. Стогнуць пазванкі. І яшчэ далёка кропка.

Гэтак пышна зацвілі чарэшні, Так шыкоўна вішні зацвілі. Я не знаю, хто з нас болей грэшны Перад болям мамы і зямлі?

Вераб'і вярнуліся ў падстрэшка, Уздыхнулі веселя сады. Як разважыць, перад кім хто грэшны: Я — перад табой, ці, можа, ты?

Нам ужо не высветліць супольна, Не вярнуць адчэлены вагон. Вольны ты, а я цяпер — нявольнік, Да каго прыйсці мне на паклон?

Хто разважыць шчыра і бяспрэчна Спрэчку, што спазнілася на лёс? Бачыць мне балюча-недарэчна Першацвет, што вынішчыў мароз...

Пачарнелі вішні і чарэшні. Не ўбярэж кастроў ласкавы дым. Я яшчэ, напэўна, буду грэшным. Ты не будзеш. Спынімся на тым.

Час бязлітасна надзеі зжаў. Менш дарог, а больш і больш абочын.

Помніцца, я колісь пагражаў, Што з'яўлюся вам між чорнай ночы?

Праз пятнаццаць год ад ста пагроз Спраўдзіў я адзіную пагрозу. Чорнай ноччу Чорт мяне прылёт, І ніхто мае не угледзеў слёзы.

Ад цяпла з-пад вашае страхі Пацішэла ў сумным сэрцы сюжэ. Мір вам, мір вам, А мае грахі Паспрабую нежк сам я здужаць.

А не я, тады мяне яны Зноў пагоняць, нібы ліст, па свеце. Чуеш, стопудовыя званы Разгайдаў над лёсам сцюжны вецер.

Выбачайце, любячы, ізноў Вас не патрываю, Дарагія... Між начы, пужаючы ваўкоў, Светлая душа па-воўчы вые.

Я чуйна прыпадаю да зямлі, Я слухаю яе дыханне. Даждзьвінкі ціха шпэчуцца ў галі І расчышчае змрок душы світанне.

Я слухаю зямлі світалы сон, Нібы пільную сон свайго дзіцяці. У гэты міг, у гэтай простае хаце Увесь сусвет пастаўлены на кон.

На беласнежнай выстылай журбе Расціснутыя кропелькі каліны. Пагавары са мною. Што табе Украдзеная ў вечнасці хвіліна?!

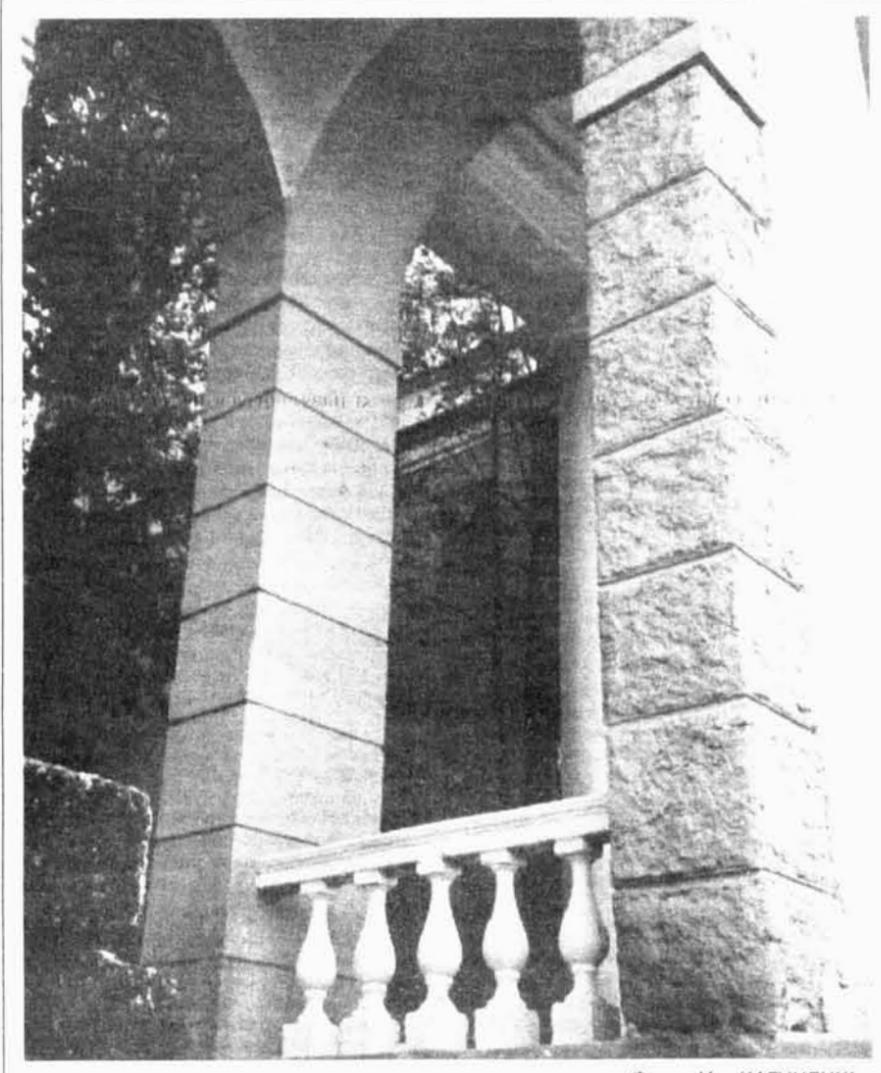
І што табе на гурбах снегіры, Калі не бачыла ты нават гурбаў?! І што табе маё “пагавары” І сіверам патрэсканыя губы?!

Свайёй жалезнай лапай лёс зграбе, І заімгліцца матчына хаціна, А на застыглых гурбах і журбе — Расціснутыя кропелькі каліны.

Закальцаваны ў хруг звярыны, Спатоіліся на ланцуу І спаліш на кусце каліны Сваю звярыную тугу.

Адзіных слоў знайсці не зможаш, Што ні скажы — усё падман. Да хрусту ў пальцах сціснеш ножык І моўчкі сідзеш у туман.

Сёння дзесьці згублена ў мінулым. І нічога нельга перайграць. Сіла Боская мяне пачула... Я нічога не пасмеў сказаць.

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

У ТРЫ ГАДЗІНЫ дна на Савельскім вакзале стаяла электрычка з адчыненымі дзвярыма. Прапуская апошнюю лекцыю, Станевіч паспяваў на яе, і тут жа, набіраючы хуткасць, з гудам электрычка выносіла яго з горада, — пакідаючы зашораных, замардваных работам і спешкаю гараджан, якія ўперамешку з гаспаімі перліся ў падземных лабірынтах метро, у наземным транспарце, чадлівае гуркатанне машын у шматмільённым людскім скопішчы, дзе правініцца і высковец як нідзе адчуваюць слабизну і бяссіллі, бетонныя і цагляныя імахі, шэры асфальт і гэтыя ж шэрыя сцены, за якімі штосьці гуло, вуркатала і пагрымлівала, электрычка выносіла Станевіча да асенніх прыбраных, а дзе і заараных палёў, у празрыстыя пералескі, якія праклідаліся чырванню і ружаватасцю, да вузкіх перонаў, ад якіх сцяжыны вялі да прыгожых здава дачных домікаў, з большага прычаваных яблынямі і кустамі і ў якіх, здавалася, кожнага чалавека чакалі спакой і яснасьць, тое суцішэнне, без якога чалавек траціць не толькі сэнс жыцця, а і розум. Усё далей і далей несла элект-

рым ён, Станевіч, будзе адчуваць тую мяжу, якую не здоле пераступіць. Гадзіну ў адзінаццаць, калі ўсё закінне і парабудзе класіцы ў вузкі жалезны ложак побач з ёю, Станевіч выйдзе з будыніны пад чорнае зорнае неба. Пад святлом месяца ўбачыць закамандзанае веціце бярозы, пахілены напалову зламаныя плот, белую палоску сцяжыны, якая невядома куды павядзе ад парога, а яшчэ далей, як нечае агромністае вока, — цёмную бліскуючую лужыну. Будзе так шча, што, здаецца, пачуе, як звіняць зоры, такія буйныя, якія бачыць толькі ў маленстве. Яму захочацца заплакаць. Зранку, яшчэ з цёмным, трэ будзе ісці ўсё той жа гражэй дарагою назад, да электрычкі, якая павалачэ ягоную душу да бліскуючых металічных турнікетаў, за якімі чорныя стужкі эскалатараў цягнуць уніз зашчэдленую людскую плынь, сярод якой чалавек адчувае сябе неад'емнай частінкаю нечага агромністага, суцэльнага, што бесперастанку струменіць і пудуе ў транспарце, на тратуарах, на вулічных скрыжаваннях, перад міготкімі святлафорамі, ля фабрычных і заводскіх праходных, уздоўж стужак канвеераў, у будынінах казённых, у магазінных чэр-

свене, думаў, што жыццё яго — як гайданне на арэалях: уніз — да сумы і безвыходнасці, і ўгору — да ачужаючай і ачужаючай начной слодыцы, пасля якой смялі вусны і чамусьці хачелася напіцца. Трэ было штосьці рабіць. Выйсе тут жа знайшлося — Станевіч пачаў улягаць у работу, марыць пра кар'еру, Спагрэбілася членства ў партыі, без якога ні кар'еры, ні работы людскай не ўбачыш. Што ж, калі ласка, можна і гэта, будзе, што членства ў партыі, як і новая больш высокая пасада яшчэ болей даказвалі правільнасць таго далау жыцця, які веў Станевіч. Які навінен быў весті. Не дзе праз п'яць год пасля жанітвы Станевіч распаўняў, у яго аказалася дзельная хватка, — пасля абкаткі на нізавых пасадах яго пачалі вылучаць наверх, туды, дзе тусавалася наменклатура. І там ужо, як абавязковы этап абкаткі, Станевічу прапанавалі вучобу ў Маскве, дзе дагэтуль ён і быў усяго толькі два разы, ды і то — праз адзін год. Усё складалася ўдала, як загалі некім спланаванае: хоць часова, ды Станевіч адхрышчываўся ад неадплачанага доўгу, напералзе маячыла высокая пасада — у той агромністай будыніне, перад увахо-

“Выходжу замуж”. Ён тут жа развёўся, забывшыся пра ўсе правільныя і глагічныя, чым навінен жыць чалавек, чым жыў сам дагэтуль, ды — позна, по яна было, нечым яна алгарызмаўся, і гэтакім воценню, невядома на што спадзеючыся, ён спрабаваў вярнуць усё назад... Першы час пасля расстання ён усё шукаў жанчыну, нечым падобную на яе. А потым змрынуўся. Пачалося ўсё тое ж, звыклае: новыя даўгі перад новымі людзьмі, перад усім тым нечым, што з кожным годам усё шчыльней і шчыльней аплятала Станевіча і з чаго ён ніяк не мог вылузіцца. Калі ўжо запалта станаўлася горка, ён усмяінаўся, імгненні, калі быў побач, — быццам палдоходзіў да закрыванага акна і ўзраўся на някошаны, квітнеючы луг, на якім у маленстве даўгі пырхлівых траскучых зялёных конікаў. Потым, калі выправіў сына ў армію, калі зразумеў, што маецца толькі адзіная магчымасць штосьці выправіць ці паправіць, ён рашыўся.

Васіль ПІГЕВІЧ

ПРА НЕЧАПАНЫ СЧЕТ...

АПАВЯДАННЕ

рычка Станевіча і вось, нарэшце, праз сотню верст, была станцыя з назваю “Лугавая”, на ёй Станевіч выходзіў з вагона і, як на шчасце, як на адзінае забавенне ад болю, глядзеў на гразкую каляністую дарогу, па якой трэ было ісці піль вёрст.

Было ўсё вядома, быццам па гэтай дарозе ён хадзіў з маленства. Вунь там, у лагчыне, чарнее вялікая лужына, у якую ўпіраюцца дзве каляны ад груза-вых машын, а там, за паваротам, праз альховыя кусты віднеецца зялёны луг, на якім раскіданы нізкія аселяны шаломістыя стагі. Там, на пагорку, высіцца напалову вытыркнуты з зямлі агромністы валун, якога, мабыць, ніхто ніколі не скране, аж да тых дзен, пакуль ён увесць не пакажаша з зямлі, бо, як ведаў Станевіч, камяні і сапраўды вылузваюцца з зямлі, так што і гэты валун некалі вывернецца з зямлі на паверхню і закрасе ва ўсёй велічы. Чамусьці кожны раз, калі Станевіч праходзіў міма валуна, ён думаў пра нейкую загадку, якую трэ было разгадаць, і якраз гэты валун бы намякаў на пэўную загадку, але — на якую?

У тую познюю восень амаль штодня ішлі дажджы. І хоць Станевіч браў з сабою парасон, ды ногі ўсё роўна намакалі. Дзень укараціўся, — калі Станевіч за апошнім паваротам дарогі бачыў страху былой школы, пачынала шарэць.

І вось — тыя дзверы, якія ён мог адчыніць, і яна ля кухоннай пліты, у фартуху, які абцягваў поўнае цела, у касынцы. — Ну, прывет! — абьякава казала яна, быццам ён толькі што выйшаў з будыніны і зноў вярнуўся.

— Прывет! — казаў Станевіч кожны раз адно і тое ж.

— Праходзь, сядай.

Ён ішоў у кут, дзе стаяла табурэтка, садзіўся, не адчуваючы стомы, і кухня тут жа набрала цішыню.

У пліце патрэсквалі дровы, з прыдчыненых дзверцаў святліла цёплае вогнішча — чырвона-белае полымя жыва бегала па чорных абвугленых галавешках, і так не хачелася, каб загаралася зырка сотка-лямпачка, хачелася адзінага — шыні, ведаць, што яна — побач, лёгка пераступае паўнаватымі нагамі па рыпучых фарбаваных дошках, час ад часу з усмешкаю, як на прышэльца з іншага свету, пазіраючы на яго. Калі Станевіч бачыў тонкае пераноссе, тонкую шыю, чырвоныя шчокі, на якіх угадваліся ямачкі, вузкія чырвоныя, без фарбы, палоскі вуснаў, калі сутыкаўся з бляскам чорных вачэй, талы ўсё напалася ўнутры яго, на волю рваліся не то пракляшці, не то просьбы, ды ён ужо ведаў, што яна — за непераададзенай мяжою, як і там, за той мяжою — дотык яе гарачыя пальцаў, трымценне настраўненанага цела, і слёзы яе, і смех...

Яго кожны раз здзіўляла, як у яе ўсё сплывалася: толькі што плача і тут жа — смех вясёлы...

— Зараз рабочыя з поля вярнуцца, — казала яна праз нейкі час.

— Талы я памагу.

З кухні праз вялікую прарэзіну ў сцяне яна падавала джуралеваыя міскі, кварты, лыжкі, відэльцы і ён насіў іх на прадаўгаваты вузкі стол, паабавал якога стаялі доўгія лаўкі. І гэта было вядома: вось-вось вярнуцца з поля рабочыя, якіх кінуді ў падшэфны калгас на паўмесяца. Яны гурбою заваліцца ў сталуюку, на якую гадзіну тут стане шумна і тлумна, а потым зноў, бы валою, будыніну зацягне цішыня. Яны застануцца ўдваіх, ім ужо ніхто не зможа замінаць, а між

гах, па чарговае, быццам яго купіць можна, шчасце — усюды адчувае сябе чалавек паяднаным з гэтым агромністым і пудуеючым, назвы чаго не ведае, і якое засмоктвае неўпрыкмет і толькі зрэдку, як здагадка пра свабоду, успамінаецца чалавеку цёплае белое сонца на марскім узбярэжжы, блакітныя белаленныя хвалі ды гладкія галечныя каменчыкі, што суцэльнай палосаю ляжыць пад пякучым сонцам — нарта ўжо аднолькаваыя як формай, так і колерам; туды павалачэ электрычка, дзе Станевіч пачуе словы пра развіццё грамадства, у якім, наводзе непазбежных законаў, адбываецца ўзбагачэнне духоўнага свету як чалавека, так і ўсяго чалавецтва, пачынаючы ад стрэл атрутных і ўсё бліжэй, бліжэй па часе, праз гіляшныя жалезныя, камеры газавыя, бомбы вакуумныя...

...У тую раніцу, калі ведаў, што ідзе дарогаю апошні раз, Станевіч нечакана аж прыпыніўся ля валуна — падумалася, што, мабыць, гэтаксама ў душы самазбойныя гадамі ці месяцамі выпявае пэўнае пачуццё, з якім да пары да часу чалавек, колькі ёсць сілы, употайкі змагаша і якое ўрэшце змушае нішчаснага рабіць апошні невытлумачальны для старонняга вока ўчынак...

Жаніўся Станевіч, як і многія жэніцца ў маладыя гады, — з надзеяю на спакой, на душэўны заціхак, які прынясе жанчына. Не спакуючы і не разбіваючы жаночай ласкаю, ён адразу ж панягнуўся да той, якая першай паявілася ў ягоным лёсе. Была яна не горшай за іншых, мо нават і лепшай; як відзецца ў маладосці, яна хутка стала блізкай Станевічу, не дзе праз паўгода пасля знаёмства, калі Станевіч спазнаў слодыч пудульных вуснаў, калі ўведаў тое таемнае і недасяжнае, аб чым часта употайкі марылася і снілася мжвольна, пра што чытаў у кніжках, бачыў у фільмах, талы ён і жаніўся.

Праз месяц нейкі, калі схлынула хваля ўзбуджанай пяшчоты, Станевіч адчуў сябе як бы спутаным. Калі вяртаўся з работы, калі з жонкаю выпраўляўся ў гасці, нават калі з ёю заставаўся ў ложку — ён адчуваў невытлумачальны доўг. З часам гэты доўг толькі павялічваўся. Паявіўся сын і доўг палвоўся, — цяпер Станевіч быў внават не толькі перад жонкаю, але і перад бездапаможным сынам.

А потым Станевіч не тое што змрыўся, а знаяшоў усёму гэтаму тлумачэнне: так і трэба жыць, так усё і жыўчы, не можа ён сямейны чалавек, гоісаць дзе папала і сустракацца з кім папала; ўрэшце, калі падумаць талкова, то гэта і не доўг, а звычайны абавязак перад жонкаю, перад людзьмі, а іначай, калі не будзе гэтага абавязку, то чортведама што будзе тварыцца ў свеце.

Але от жа дзіўна: чым лагічней і правільней разважаў Станевіч, тым мацней пачуццё спутанасці, усё выразней прарэзвалася ў душы адчуванне, што за сценамі аднапакаткі вірыць вясёлае жыццё, у якое яму да скону дзен не дадзена ўступіць.

І ведаў ён, злагдаваўся, што жонка тут не внаватая, але часта хваля раздурненасці напештанакочвала на Станевіча, і талы тут жа паяўлялася злосьць на непамытыя лыжкі, на незасланы ложак, на квяцісты халат, з-пад якога бессаромна выторкалася заналта поўныя жончыны калені.

Станевіч прыносіў жонцы зарплату, вадзіў сына ў садок, сярод ночы, адчуваючы цяпло разагрэтага жончынага цела, ён як бы пераносіўся ў іншы, зваблівы свет, і ў такіх імгненні, заплішчыўшы вочы, алгарызмаўся ад усяго на

дам у якую вечна тырчаў міліцыянер, дзе ў вузкіх бясконых калідорах чырванелі на бліскучым паркетэ дарожкі, дзе на дзвярах чарнелі акуратныя шыльдачкі і куды старонні ніяк не мог трапіць.

Пачаліся лекцыі, канспекты, залікі — усё тое, знаемае і абрыдлае яшчэ са студэнцтва, былі походы ў музеі, гэтры, былі нават і выпукі з новымі знаёмымі, ды праз месяц, бы абшоўшы нейкі круг, Станевіч пачаў адчуваць стомленасць: горад прыпятаў сваім рытмам, пачас вучобы Станевіч яшчэ вастрэй адчуў сябе неад'емнай частінкаю таго агромністага, што існавала ў свеце на сваіх няумольных законах, і таму, каб супакоіцца і не рабіць лішніцы, Станевічу нічога іншага не заставалася, як увесці гэтыя законы. І талы, калі Станевіч увведае гэтыя законы, калі закончыць вучобу, то тут жа, як узгагароду за цяргенне, атрымае новую пасаду, новую кватэру ў прэстыжным раёне горада, а ўсё тая, хто не хоча і не можа спасыгнаць гэтыя наумольныя законы, пакояцца туды, уніз, дзе сіношнікі зранку топчуцца ля зачыненых дзвярэй віна-водачных аддзелаў, дзе падрэпанія шпалеры ў голых кватэрах, дзе сінякі пад вачыма, дзе скандалы, разводы...

Так што, думалася Станевічу, цяпер яму ўсяго толькі і заставалася: выпернець, вытрываць чарговае пачуццё доўгу, а потым будзе ўзнагарода, будзе палётка...

Сляпы выпадак звёў іх: у перапоўненым тралейбусе людзі прышнудзілі іх адно да аднаго, вочы ў вочы, — узбуджаных штурханінаю, нечаканай мжвольнай блізкасцю, іх, які нешта лішніе ў шматлюдным гармідары, амаль што выкінулі з адчыненых дзвярэй на супынку, — яго першага, а яе следам, Станевіч, мабыць, і расцягнуўся б на тратуары, пакрытым першым слізкім снегам, ды ў апошні міг, калі ён падаў, яна працігнула яму руку, і Станевіч уцяпіўся за мяккія гарачыя пальцы, — як апека, а яна, усё яшчэ ўзбуджаная, занятая нечым сваім, ні то сабе, ні то яму з усмешкаю прамармытала: “І раскажашь бы Гогалю пра жыць нашу нябожучую, то, мабыць, гэты Гогаля не паверыў бы...” Усё яшчэ трымаючы яе руку, яшчэ раз сутыкнуўшыся з чорным агністым бляскам вачэй, Станевіч нечакана чагосьці збаяўся, напачатку не зразумеў, чаго, — аж вусны задрывалі...

Бы па першым ледзе ступаючы, Станевіч распачаў з ёю гаворку. Як аказалася, яна жыла побач, у інтэрнаце. Яна будламітчыцай і, мабыць, гэтае “лімітчыца” было для яе як кляймо якое, як з нейкага часу кляймо для Станевіча стала слова “жанаты”.

Праз месяц яна ўпершыню заплакала ад бяссільнага штосьці змяніць. Разгублены і ашаломлены Станевіч паўтараў сам сабе адно і тое ж: “Сем гадоў, як за плот выкінуў”. Было страшна ад думкі, што яна вось-вось знікне, растворуцца ў бязмежным мнагалоддзі.

Усё крывілася ў ягоным лёсе; штодзённы боль за бездапаможнага сына, новае кляймо “развадніка”, якое ён абавязаны быў націпаць на сябе, навак зачыненых дзверей туды, у высокія кабінеты з падвойнымі дзвярыма, дзе ў прыёмнай сядзіць сакратарка, дзе чорная “волга” чакае ля пад'езда агромністай будыніны, і, галоўнае, гэтае пачуццё знітаванасці з ёю, якому Станевіч не мог праціваіцца, — усё сплывалася ў штосьці няправільнае і пакутлівае, назвы чаму ён не ведаў.

— Пачакай, мне перахварэць трэба, — прасіў ён у яе літасі і чуў у адказ: “Паглядзіш, я не вытрываю...” Я не вытрываю”. І тут жа плакала...

Пасля летніх канікулаў яна сказала:

— Ну, прывет, — пачуў за спіною хрыплаваты голас.

Станевіч павярнуўся. Перад ім стаяла паўнацелая жанчына, у якой ледзь-ледзь праглядвалася тое, што асвятляла і сагравала Станевіча гэтулькі гадоў, запоўненых работаю, неадчэпным доўгам.

— Прывет, — сказаў Станевіч і звыкла ўсмінуўся. — Пойдзем, я зніў нумар. У нумары, калі прымаў з яе рук чорнае, па модзе, скуранае каліто, калі глядзеў на распаўнедую азылзую постаць, на караткаватую прычоску, якая, здавалася, ёй зусім не пасавала, Станевічу аж закрываць захачелася.

— А ты змяніўся, — яна каратка акінула вачыма ягоную постаць. — Цяпер, мабыць, ты ні за якія грошы не будзеш гоісаць штовсчар за пяць кіламетраў па восенёўскай траці.

— Чаму так думаеш? — спытаў Станевіч і падумаў, што яна няпраўду кажа, што ў душы ён за гэтыя гады зусім не змяніўся, хоць і пачаў пасць акуляры, хоць і залісныя паявіліся. Гэта яна змянілася, дзе падляваўся жывы агніны бляск вачэй, адкуль паявілася падбароддзе, якое на зусім схавала тонкую шыю? І увогуле, чаго яна такая замаруджаная, як сонная усё роўна? Яна нічога не адказала, падыйшла да люстэрка, што вясела на сцяне ля дзвярэй, і, глядзячы ў яго, пачала нетаропка папраўляць прычоску.

З нейкай надзеяю Станевіч падыйшоў да яе ўпрытык і абняў.

— Нічога не паўтарылася, ніякім токам іх не скаланула.

Яна стаілася — ці то слухала, ці то чакала чагосьці. А потым ледзь-ледзь варухнула плячыма і Станевічу нічога іншага не заставалася, як адняць ад яе цела свае лішніе, адзержавяналыя рукі.

Пазней, калі ляжалі ў ложку, яна заплакала, — пачуліся словы пра усё тое няправільнае, што некалі зрабіла і што потым, гадамі, спрабавала выправіць. Каб перабіць яе настрой, каб адганіць пакуту, што навясала над обоімі, Станевіч пачаў успамінаць:

— А помніш, як вясною паехалі на канал загарэць? Там быў мост. І па ім, як нацаніныя, праносіліся бязгучна электрычкі. Яны адна за адной выліталі з-за кустоў. Ты баялася талы, што вада халодная, і мы яе трэлі на сонцы ў пластмасавых бутэльках.

— Не помню, — ціха сказала яна.

Станевіч ледзь не крыкнуў: як жа так? Няжучо яна такое не памятае? Было ж у іх штосьці агуднае, тое светлае, што сагравала ягоную душу ўсё гэтыя гады; і тыя ж электрычкі на мосце, і той жа перапоўнены тралейбус, тая ж кухня, пліта, вопішчыца... Колькі, колькі агудына было ў іх!

— Я помню, як мы першы раз пайшлі ў кіно. І ты баяўся ўзяць мяне за руку.

Талы я і здагадалася...

— Пра што здагадалася?

— Што ты — жанаты. І мне стала балюча. Я ўжо ведала, што наперадзе — адна пакута, і нічога не магла зрабіць...

У кожнага было сваё шчасце, свае ўспаміны.

Што ж талы сагравала іх?

Каб хоць неяк прыхавачь разгубленасць, Станевіч пачаў выплескаць з сябе тое, што дагэтуль хаваў гадамі:

— А помніш, зімою мы паехалі на лыжах катацца. Ты прынесла з завода лыжы, і электрычкаю мы паехалі ў лес. Там мы прыблудзілі трохі, выбіліся ў поле. Снег быў сухі. І дзень быў такі сонечны, снег іскрыўся. Ветру зусім не было...

У нумары сцямінула. Белая столь ледзь-ледзь праглядвалася. Гледзячы ўгору, Станевіч гаварыў і гаварыў, быццам гаворкаю мог сусцешыць сябе, гэтую чужую заплаканую жанчыну, да якой цяпер трэ было ш — прывыкаць панова, ці — забываць навечна. І спыніць сябе ён не мог, бо, калі гаварыў, ён як бы пераносіўся туды, дзе быў белы нечэпаны іскрысты снег, які надоўга прыхваў каравую закуту халадам зямлю і па якім гэтак лёгка “слізгаць” на лыжах, заціпаючыся іскрыстай беллю, ад якой з непрывычкі няпрошана слязіцца вочы...

У Светлагорск старшыня Гомельскай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў **Анатоль Отчык** наведваецца даволі часта: удзельнічаў у адкрыцці выстаў у мясцовай карціннай галерэі, рабіў спагадлівыя агляды творчасці маладых мастакоў. І вось новая нагода прывяла яго зноў у наш горад. Менавіта тут **Анатоль Отчык** паказвае сваю персанальную выставу з 24 твораў. Адразу ж адчуваецца, што **Анатоль Уладзіміравіч** пачынаў як мастак-плакаціст, шукаў неспрошчанае ўвасабленне нават самай актуальнай тэмы, узнімаў яе да сімвала, да філасофскага абагульнення.

На выставе ў Светлагорску мы пабачылі мастака, якому школа плакатнага майстэрства паспрыяла лаканічнасці, актуальнасці, выразнасці аўтарскай пазіцыі ў творах пейзажных, жанравых. Вельмі многія з іх глядзяцца так, нібы яны самі сталі мастацкімі сімваламі.

Дэкаратыўнасць, фрагментарнасць, светлая, святочная палітра фарбаў надаюць экспазіцыі ўзнісла-радасны настрой. І гэта прытым, што **Анатоль Отчык** глыбока пазытыўны і па-філасофску заглыблены ў сваіх задумках. Сведчанне таму назвы карцін: "Маўклівыя камяні і лодкі", "Мелодыя Тураўскіх храмаў", "Подых мінуўшчыны", "Успаміны праз стагоддзі" і інш. Пагадзіцеся, што напісаць карціну, якая называецца "Пад коўдраю аблокаў" або "Па рацэ часу", вельмі і вельмі няпроста, бо гэтыя творы павінны быць асабліва пераканаўчымі, жывапіснымі. Зрэшты, мастак і тут застаецца верны сваёй лаканічнасці.

Калісьці ў самым пачатку творчага шляху ён наведваў студию, якую кіраваў у Мазыры **П. Захараў**. Потым займаўся ў Пензенскім мастацкім вучылішчы, у Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце. Многае значыла і пастаядная арыентацыя на творчасць сусветна вядомых мастакоў Пікаса, Кандзінскага, Малевіча, Шагала. Усё гэта дало не толькі веды, але і майстэрства.

Урачыстае адкрыццё выставы было падзейяй не толькі ў культурным жыцці светлагорцаў, але і шматлікіх гасцей з англійскай акругі Мэндзіп, з нямецкага горада Хельмштэда. Некаторыя з іх (кіраўнік выканаўчай улады Мэндзіпа спадар **Грэм Джэфс** і старшыня таварыства партнёрскага сувязяў паміж Хельмштэдам і Светлагорскам спадар **Юрген Эгштайн**) падзяліліся з прысутнымі сваімі ўражаннямі ад гэтай выставы. Вельмі хораша гаварылі пра свайго маладзейшага сябра заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі **Мікалай Казакевіч**, мастак і мастацтвазнаўца **Роберт Ландарскі**. На іх думку, выстава атрымалася. Яна дае поўнае ўяўленне аб адным з лепшых мастакоў Гомельшчыны, вярнага сучасным арменцірам у выяўленчым мастацтве.

— Мне вельмі прыемна, — зазначыў **Анатоль Отчык**, — што ў гэтым юным горадзе я змог не толькі паказаць прыхільнікам выяўленчага мастацтва сваю выставу, але і дамовіцца з мясцовым кіраўніцтвам аб правядзенні сёлета тут рэспубліканскага пленэру, які, спадзяюся, папоўніць мастацкі фонд карціннай галерэі "Традыцыя" імя **Г. Пранішнікава** новымі таленавітымі творамі.

Ізяслаў **КАТЛЯРОЎ**

На здымку злева направа: **Роберт Ландарскі, Мікалай Казакевіч, Тацяна і Анатоль Отчыкі.**

Фота **В. СТРЫБУКА**

ПРЭМ'ЕРЫ

Тэрмінова патрабуецца... "самазабойца"

У РУСКІМ ТЭАТРЫ АДБЫЛАСЯ ПРЭМ'ЕРА СПЕКТАКЛЯ Барыса ЛУЦЭНКІ

За творчасцю рэжысёра Барыса Луцэнкі назіраеш заўсёды з цікавасцю: кожны новы ягоны спектакль смялейшы па думцы за папярэдні. Пакуль Луцэнка рыхтуе прэм'еру, праўда пра нашае жыццё нібыта знікае з падмосткаў. І толькі з выхадам новага спектакля зноў становіцца бачнай для ўсіх...

І "Гісторыя пра прынца Дацкага" Шэкспіра, і "Балаяванне падчас чумы і..." паводле твораў Пушкіна, і "Тэрмінова патрабуецца..." "самазабойца" М. Эрдмана — усё гэтыя спектаклі грунтуюцца на цікавых сцэнічных метафарах. Напрыклад, у "Гамлеце" забойца Клаўдзіў, параўнаны рэжысёрам з Рычардам III, нечакана сыходзіць у залу і знікае сярод глядачоў. Ён жыве сярод нас! Маладыя ўдзельнікі жудаснага "Балаяванне падчас чумы" крычаць у залу "Няхай жыве чума!", а народ у адказ толькі "маўчыць" (другая частка пастаноўкі складаецца з монаспектакля паводле "Барыса Гадунова"). А галоўны герой "Самазабойцы" губляе жыццё ў той момант, калі пагаджаецца жыць, як жывуць усё. Сваю творчую пазіцыю **Б. Луцэнка** тлумачыць у праграмцы новага спектакля. Ён упэўнены, што ў п'есах **М. Эрдмана**, як ніколі актуальных і запатрабаваных, бы ў лютэрку, можна пазнаць саміх сябе. "А нечакана лютэрка будзе ясным... І вы ўбачыце..." І прыкладную фразу, якую мусяць вымавіць глядачам Луцэнка, можна знайсці ў п'есе Эрдмана "Мандат". Там герой кажа: "Тамарачка, адсунь фіраначку, паглядзі ў акенца, ці не скончылася савецкая ўлада?" Ці не выціснуў кожны з сябе апошнюю кроплю раба?

Гэта незвычайнае лютэрка **Б. Луцэнка** стварае ў кожным спектаклі. Тады на авансцэне ўзнікае своеасабліва "лінія" з акцэраў, якія ўважліва глядзяць у залу. У гэты момант яны ўвасабляюць адлюстраванне публікі. Гледачы павінны ўгледзецца ў відачынаў, каб глыбей зразумець саміх сябе, уласнае жыццё, стасункі з часам. Наогул спіной да залы акцёры паварочваюцца зрэдку. Гэта здараецца толькі з пэўнай мэтай: напрыклад, у адной са сцэн спектакля "Тэрмінова патрабуецца..." "самазабойца" спіна аднаго з герояў агляецца толькі для таго, каб гледачы ўбачылі на ёй вялізны след ад бота. З папулярнаю цяпер думкаю, што ў нас любяць тапчача па скаронных спінах, ты неўзабаве робішся часткай тэатральнай дзеі, нібыта сам выходзіш на сцэну. "Мы — гэта вы, а вы — гэта мы", — спрадвечная формула акцёрска-глядацкіх узаемаадносін. І драматургічны твор Эрдмана цудоўна падыходзіць для яе ўвасаблення на сцэне.

Наогул пастаноўка "Самазабойцы" мроілася **Б. Луцэнку** доўгія гады. "Гэтую вострую сатырычную п'есу пра бунт асобы супраць безнадзейнага, сумна-шэрага жыцця савецкіх абывацеляў", забаронены ўладамі "за паклёп на савецкую рэчаіснасць" рэжысёр некалі чытаў на кухні, у вузкім коле сяброў (у Мінск п'есу прывёз мастацкі кіраў-

нік Купалаўскага тэатра **В. Раеўскі**). У 90-я гады, падчас тэатральнага бума на Эрдмана, наш рэжысёр усё яшчэ чакаў лепшага, самага патрэбнага для пастаноўкі імгнення. (Доўгачаканая прэм'ера "Самазабойцы" ў Рускім нечакана супала са стогадовым юбілеем з дня нараджэння **М. Эрдмана**). І вось глядзячы спектакль "Тэрмінова патрабуецца..." "самазабойца", адчуваеш як далучаешся да чагосьці дарагога, любімага, вынашанага гадамі (працу над спектаклем рэжысёр пачаў трыццаць гадоў таму). На гэты раз **Б. Луцэнка** стварыў вельмі прыгожы, вытанчаны, нават шыкоўны спектакль (і не хацелася, каб гэтая "сцэнічная кампазіцыя" ўваходзіла ў рэпертуар тэатра, а жыла толькі ў пэўным прамежку часу). Больш за дзве гадзіны спектакль рухаецца ў сатворчасці з глядачамі, бударажыць фантазію, выклікае незвычайныя асацыяцыі. Прынамсі, да цікавых рэжысёрскіх знаходак мушу аднесці з'яўленне на сцэне маўклівага міма (**У. Сцяпура**), апранутага ў чорнае адзенне **П'еро**. Ён — гэта нябачная сувязь з мінулым, здань былых "мімаў", пакаленчых савецкай уладай. Як вядома, спявак **Аляксандр Вярцінскі**, песні якога на працягу спектакля спяваюць акцёры ("я сёння смяюся над самім сабой"), выходзіў на сцэну ў белым касцюме **П'еро**. Таксама і рэжысёр **У. Мейерхольд**, які паставіў "Самазабойцу" напрыканцы 20-х гадоў (пасля асабістага ўмяшання **Сталіна**, спектакль быў забаронены спецыяльным загадам ЦК) некалі бліскача сыграў **П'еро** ў "Балаганчыку" **Блока**. Зусім невыпадкова **Луцэнка** апранае свайго клоуна-міма ў чорны касцюм. У адным з эпізодаў спектакля **П'еро** з'яўляецца за кратамі вялізнага акна ў задніку сцэны. Ён трымае ў руцэ надзьмуты аранжавы шар — сімвал сонца, жыцця, надзеі. Укол у гумавую мякаць і — сонца гасне, жыццё цьмяне, надзеі паміраюць. **Луцэнка** расказвае нам пра паядынак чалавека са Смерцю, даводзіць пра гібель Душы, якая прыходзіць разам з абыкваасцю, маральным саманбулізмам. І ўслед за задумай рэжысёра, сумны **П'еро** павольна крочыць па залу, уважліва зазіраючы ў твары...

У **Б. Луцэнкі** спектакль разыгрываюць акцёры псіхіятрычнай бальніцы горада **Н. У** цемры на шурпатах, патрэсканых сценах старой лякарні ўзнікаюць дзідападобныя цені санітараў, хворых людзей. Грукаюць па падлозе жалезныя колцы бальнічных ложкаў, якія падчас дзеяння ператвараюцца ў сталы альбо магільную агароджу (сцэнаграфія **В. Маршака**). Аднак жанр спектакля вызначаны як трагічная **камедыя**. (У свой час, калі **Эрдман** чытаў артыстам **МХАТ** "Самазабойцу", **К. Станіслаўскі** неаднойчы прасіў аўтара прыпыніць чытанне: ад рогату ў яго балела сэрца.). У **Луцэнкі** эрдманаўскія персанажы разважаюць пра набалеўшы для грамадства праблема, спавітыя ў сучаснае кашулі. Душэўная хвароба робіць усіх іх напалеонамі. І публіка надрывае жываты

з рогату, калі адзін такі "напалеон" тэлефануе ў Крэмль, каб паслаць усіх... далёка-далёка. Праўда, як у любой "псіхушцы", тут прысутнічаюць розныя "слаі грамадства: прадстаўнікі інтэлігенцыі, гандлю, мастацтва, журналістыкі, нават рухаў за духоўную ці цялесную любоў. Відэавочна, што адзін з самых любімых аўтарам персанажаў — гэта аблезлы інтэлігент **Арыстарх Гранд-Скубік**, прыналежнасць якога да гэтага "варожага" ва ўсе часы класа вызначаецца па прыемнай картавасці ды пенснэ. Цудоўная акцёрская работа **А. Корчыкава**! Непадражальныя вобразы "душэўнахворых" ствараюць таксама акцёры **І. Мацкевіч** (**Пугачоў**), **А. Душакін** (**Віктар Віктаравіч**), **Т. Баўкалава** (**Клеапатра Максімаўна**), **Т. Гаркуша** (**Раіса Філіпаўна**), **В. Гудзіновіч** (**Ягор Цімафеевіч**), **В. Саладзілаў** (**Е. Яліпдзіў**), **Я. Нікіцін** (**Калабушкін**), **А. Пастрэвіч** (**Перасветав**), **С. Кузьміна** (**Серафіма Ільінічна**). **Луцэнку** ўдаецца данесці няўлоўную атмасферу сатырычных літаратурных твораў 20-х гадоў (спектакль вытрыманы толькі ў чорна-белых колерах).

...Аднойчы нехта таварыш **Сямён Падсякальнікаў** (**А. Шадзько**) паспрачаўся з жонкай (**Э. Пранскутэ**) з-за лівернай каўбасы (у гэтай сцэне муж і жонка ляжаць на дух бальнічных ложках, якія месцяцца на авансцэне — для "страхоўкі" **Луцэнка** ўвесь час будзе падкрэслівана ненармальнасць таго, што адбываецца). Нечакана **Падсякальнікаў** пачынае ўсведамляць, што ён бескарысны, нікчэмны чалавек, які жыве за кошт іншых людзей. Узрушаны герой без штаноў (хутчэй — душэўна аголены) уцякае з дому. На першы погляд камянная недарэчнасць — беспрацоўны муж захацеў з'есці каўбасу, якую купіла на свае грошы жонка, — насамрэч выяўляе глыбокую трагедыю **абывацеля** **Падсякальнікава**. Трагедыю амебнасці, безасабовасці існавання, калі чалавек не задумваецца як жыве. Спачатку **Падсякальнікаў** імкнецца навучыцца іграць на трубе, уяўляючы сябе музыкантам, які будзе зарабляць шмат грошай. Але да музычнага інструмента, узятая з вялікімі цяжкасцямі напратак, прыкладаюцца бязглуздыя інструкцыі: каб навучыцца іграць на трубе, трэба набыць піяніна! Неверагодна-бязглузды, выдуманыя правілы напісаны на ўсё выпадкі жыцця! І з гэтага моманту **Падсякальнікаў** цверда вырашае зрабіць хоць адзін сапраўдны ўчынак — застрэліцца. Аднак шлях да самазабойства становіцца для героя шляхам да самога сябе. Запускаецца дзіўны механізм пошукі чалавекам ісціны. **Падсякальнікаў** пачынае глядзець углыб жыцця, углыб чалавека.

Праблема каштоўнасці чалавечай асобы ўзвышаецца ў тых эпізодах спектакля, калі астатнія пацыенты "псіхушкі" просяць "самазабойцу" **Падсякальнікава** памерці за іх высакародныя ідэі. Многія рэчы ў жыцці здаюцца грамадству важнымі. Людзі ўслаўляюць **Каханне**, **Розум**, **Натхненне**, **Чалаве-**

Аляксандр Ткачонок выцягвае "самазабойцу" з пятлі

Ёсць п'есы поліфанічныя. У іх некалькі раўназначных галоўных герояў, некалькі асобных сюжэтных ліній, якія па-свойму раскрываюць задачу п'есы. "Самазабойца" **Мікалая Эрдмана** (новы спектакль у Рускім тэатры называецца "Тэрмінова патрабуецца..." "самазабойца") — твор іншага складу. Ён нагадвае сольнае выкананне пад акампанімент сімфанічнага аркестра.

Саліруе **Аляксандр Ткачонок** (галоўную ролю ў іншым акцёрскім складзе выконвае **Аляксей Шадзько**). Роля **Сямёна Падсякальнікава** ўзвышаецца над астатнімі, як ветразь над караблём. Яна прыводзіць у рух усё падзеі п'есы, вядзе спектакль праз рыфы абставін.

Рэжысёр спектакля **Барыс Луцэнка** і мастак **Веніямін Маршак** перанеслі герояў апальнай п'есы з маскоўскай кватэры ў... псіхіятрычную лякарню. Калі б семдзесят гадоў таму ў тэатры **Меерхольда**, у Тэатры імя **Вахтангава** і ў **МХАТ**, дзе спрабавалі паставіць "Самазабойцу", зрабілі б тое ж самае,

— хто ведае, можа, улада й не забараніла б спектакль. Сапраўды, што возьмеш з шалёных? Ці мала чаго яны там, за высокім плотам, нагавораць? Спектакль **Луцэнкі** пачынаецца з таго, як на двух бальнічных ложках **Падсякальнікаў** і яго жонка **Марыя** (**Эмілія Пранскутэ**) вядуць прынцыповую начную размову. Пра ліверную каўбасу...

...**Падсякальнікаў** скідае з сябе коўдру, кладзе нагу на нагу, рабром далоні б'е сябе пад калена. "Бачыла?" — "Што гэта, Сеня?" — "Нервовы сімптом"... Трывіяльны выраз "аголены нерв" як нельга лепш характарызуе той эмацыянальны фон, на якім рэжысёр пачынае маляваць характары герояў. Гэты тон адразу падхопліваюць акцёры. Нездарма параўноўваюць "Самазабойцу" з "Горам ад розуму" **Грыбаедава**. У абедзвюх п'есах сюжэт закручаны вакол асобы галоўнага героя, які знаходзіцца ў стане эмацыянальнага надрыву. Праўда, у "Самазабойцы" ўзбуджанасць сапраўды даходзіць да межы паталогіі, калі можна весці гавор-

ку аб псіхіятрычнай лякарні. Але якімі ж яшчэ фарбамі можна было намаляваць "героя нашага часу" Расіі 20-х гадоў?

Рэдкі дар: кожная думка, кожнае слова не проста вымаўляюцца, а нараджаюцца. Нараджаюцца нечакана, здаецца, нават для самога акцёра. Вяршы, што **Сямён Падсякальнікаў** не вывучаў ролю свайго жыцця, свайго лёсу, а наадварот, кожную хвіліну, кожную гадзіну адкрываў яе для сябе. Вось, аказваецца, які я! Вось, аказваецца, што адбываецца вакол мяне! Маска "пятрушкі", смешнага і заўсёды здзіўленага чалавека, бадай, як нельга лепей падыходзіць для трагікамічнага персанажа п'есы. Разумееш, што без "дурыкаў", без гіпербалізаванага гумару ў тыя часы пражыць было немагчыма. Гратэск стаў не толькі "праўдай жыцця", але й неабходнасцю.

Як драпежныя птушкі, якія згледзелі патэнцыяльнае ахвяру, прыляцелі да **Падсякальнікава** ўсе, хто мог выкарыстаць яго самагубства ў асабістых мэтах. Уладарнік стралковага ціра **Калабушкін** (**Юген Нікіцін**), гаспадыня

ка. Гэты выпадковы Меся-Падсякальнікаў павінен памерці абавязкова за штосьці вялікае: за інтэлігенцыю, каб у рэшце рэшт ёю перастаў пагарджаць пралетарыят (публіка ў зале будзе заўсёды суправаджаць апладысмантамі бліскучы маналог Гранд-Скубіка на гэтую тэму); за бескарысліваю духоўную любоў, якой увесь час ставіць палкі ў колы бессаромная любоў цялесная; за вялікую літаратуру... Аднак галоўная мэта Сямёна Падсякальнікава, якога Луцэнка параўноўвае з Месяем, — сцэна развітання з "самазабойцам" кампазіцыйна будзе як "Тайная вчэра" Л. да Вінчы — выратаванне, узясенне Душы. Ён публічна абвясчае пра сваю Асобу. Нядаўні абывацель Падсякальнікаў цяпер шмат разважае. "А калі душы няма? Што тады? Як тады?" Абуджэнне самасвядомасці вымушае яго думаць. "Ёсць тагасветнае жыццё ці няма? Я ў вас пытаюся?..." Акцёр А. Шадзько ўвасабляе чужыя, крыху наўнага чалавека. Падсякальнікаў-Шадзько шчыра дэкламуе нам унутраны дзённік сваіх думак. І герой высунуты рэжысёрам наперад, бо, нягледзячы на ўсю гэтую мітусню вакол яго, сочыць менавіта за дзіваком "самазабойцам". За яго ціхімі словамі (Шадзько іграе, як дышае), уздыхамі, сумнымі позіркамі. Не, нездарма Луцэнка пераносіць дзеянне п'есы з кватэры ў псіхіятрычную лякарню. Вялікія ідэі, за якія просіць памерці Сямёна, — гэта сапраўднае трызнненне душэўнахворых. Каштоўнасць можа быць толькі адна — асоба чалавека, самабытная, непаўторная асоба. І Падсякальнікаў толькі імітуе, што памірае за ідэйнасць

(якая падтэкставая аплывуха Саветам!). Нечакана для ўсіх "самазабойца" ужо ў труне адкрывае вочы. Не змог. Не захацеў. Бо — навошта? На сцэне ў гэты момант — трыумф разняволены, свабоднай асобы. Нараджэнне **індывіда** Падсякальнікава. Праўда, жанр п'есы вызначаны як **трагічная** камедыя. Незразуметы "ідэйнымі" Сямён Падсякальнікаў насамрэч канчае жыццё самагубствам у той момант, калі вырашае зноў жыць, як усе. Казаць пра што думаеш шпэнтам, бяздумна жаваць ліверную каўбасу...

...Некалі Б. Луцэнка прызнаваўся, што любіць працаваць над класікай, якая дазваляе яму выказацца на поўны голас і літаральна пра ўсё. Не цяжка заўважыць, што ў спектаклі "Тэрмінова патрабавецца..." "самазабойца" прысутнічаюць тэмы і вобразы "Гамлета". Прынамсі, маналог Падсякальнікава падчас стрэлу, у якім "цік" — гэта быць, а "так" — гэта не быць, вельмі падобны на "Быць альбо не быць?" А дзве дзіўныя бабулькі з рыдлёўкамі (А. Шах-Парон, З. Асмалоўская), якія суправаджаюць Падсякальнікава, нагадваюць двух далакопаў. Такім чынам, пасля кожнай сцэны Луцэнка ставіць шматкроп'е, пакідаючы месца для фантазіі глядача. І таму спасцігнуць адразу спектакль цяжка, як цяжка сапраўды прачытаць "па дыяганалі" таленавітую кнігу.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымках: сцэна са спектакля; Падсякальнікаў — А. Шадзько.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА, М. ПРУПАСА

рэстарана Перасветава (Алена Пастрэвіч), інтэлігент Гранд-Скубік (Алег Корчыкаў), Клеапатра і Раіса, дзве незамужнія жанчыны (Таццяна Баўкалава і Людміла Былінская), кур'ер Ягорушка (Віктар Гудзімовіч), мяснік (Іван Мацкевіч), пісьменнік (Андрэй Душакін) і пан Яліпідый (Вячаслаў Саладзілаў) — гэта не поўны пералік, хто хацеў бы сказаць: "Падсякальнікаў застрэлілі з-за мяне!" Паўгалодны беспрацоўны, амаль жабрак, раптам пераўтвараецца ў куміра!

Падбародак падымаецца ўгору, рухі робяцца больш расквашанымі, размашыстымі, голас набывае ўладарнае адценне — такі Падсякальнікаў у другой частцы спектакля. Пыхліваць узнесла яго над шэрэм, атручаным няўдачамі натоўпам, і ён "паліў". А калі чалавек пачынае мроіць толькі пра сябе, думка аб смерці робіцца для яго далёкай.

Але вось настае гадзіна "ікс". Падсякальнікаў — у труне. Яго жонка лье слёзы. Цешча (Святлана Кузьміна) жалобна галосіць. Аднак "кумір інтэлігенцыі" не памер. Ён прыкінуўся мёртвым, каб... выжыць. Перад намі **ішоў** Падсякальнікаў! Акцёр іграе чалавека, які ззяе ўнутраным святлом. Чалавек, які здзейсніў маральны выбар. Ён перамог насланне, пераадолеў ідэю самагубства. Выказваючыся медыцынскай мовай, ён пераадолеў душэўную хваробу. Самазабойца пачаў адважна змагацца за жыццё. Хіба гэта не цуд? Хіба гэта не тэма для даследавання і мастацкай творчасці?

П'есу "Самазабойца" цяжка назваць антысавецкай. Яна вельмі саркастычная "літаральна". (Чаго варты словы: "У смерці прашу не абвінавачваць нікога, акрамя нашай любімай савецкай улады"). Але па духу яна не рэвалюцыйная. Усе персанажы — камічныя. Падсякальнікаў усіх падмануў. Нездарма на "антысавецкім" Захадзе п'есу ўпершыню паставілі толькі ў 1969 годзе ў Швецыі, праз 40 гадоў пасля яе напісання. Эрдман меў незалежныя палітычныя погляды, але як мастака яго ў першую чаргу цікавілі агульначалавечыя, маральныя праблемы. Яскравы характары, "разгорнутыя канфлікты" — бадай, дзякуючы гэтым якасцям твор пасляхова адолеў дзесяцігоддзі. І акцёры прытрымліваюцца "эрдмануўскай" формулы поспеху: не надта націскаюць на шматзначнасць, не спяшаюцца праводзіць аналогіі з сучаснасцю, а пражываюць тое, што ў п'есе напісана.

Вядома, сцэнічная кампазіцыя, як і рэжысура, і ігра акцёраў у новым спектаклі не бездакорныя. Дарчы, асобныя павярхоўныя ці грубаватыя моманты ёсць і ў аўтарскім тэксце. Бо гэта ўсяго толькі другая (і апошняя) п'еса Эрдмана. Гэты твор ён напісаў ва ўзросце 29-ці гадоў (у 30 яго ўжо саслалі). Аднак канструктыўны сэнс у спектаклі ёсць. І даносіць яго актёр, які іграе ролю Сямёна Падсякальнікава, Аляксандр Ткачонак "выцягвае" самазабойцу з пятлі і заклікае нас рабіць у жыцці тое ж самае.

Андрэй АХМЕТШЫН

УРАЖАННЕ

"Чытай, вывучай Лучанка..."

ЭКСПРОМТ ДЛЯ ДВУХ ГАЛАСОЎ

— *Віншаваць Уладзіміра Ліпскага з новай кнігай ці прамайчаць дыпламатычна?*

— *Віншаваць, вядома! І дзякаваць. Ужо за тое, што ён першы напісаў і выдаў папулярны дакументальны апавед пра сучаснага беларускага кампазітара. І за тое, што гэтак паслядоўна, добра-расумленна, карэньчык да карэньчыка, галінка да галінкі, узнавіў радаводнае дрэва Ігара Лучанка. За тое, што прыслухаўся да свайго ўнутранага голасу і ўзяўся склаці з прыгожых, узнёслых, узрушаных слоў песню — пра таленавітага і слынага музыку, беларускага песенніка-самародка, пра "сонечнага хлопчыка", нараджанага пад знакам Ільва, пра чалавека, хача і стомленага жыццём, а ўсё яшчэ апанаванага імкненнем ахапіць неабдымнае, паспець паўсюль і да ўсіх, "басанож па зорках" адольваючы накіраваны яму шлях творцы-лідэра...*

— *Адрозніваеце: вы — пад уражаннем ад апаведу Уладзіміра Ліпскага. Кніжка, названая пісьменнікам "Басанож па зорках. Пра вядомага і невядомага Ігара Лучанка", толькі-толькі пачыла свет, дзякуючы выдавецтву "Беларусь", і адразу прыцягнула ўвагу бібліяфілаў. Прывабная вонкава, кідка складзеная і аформленая, насычаная жывой інфармацыяй, выказваннем многіх вядомых людзей, сяброў, родзічаў Ігара Лучанка, цікавымі, часам нечаканымі фотакадрамі. Пісьменніку, безумоўна, спатрэбіліся і адвага, і шчырасць, і адданасць свайму куміру, і неверагодная ўсёадліваць, і цягліцасць, і няўрымслівае мабільнасць, каб агораць архіўныя матэрыялы і той хатні скорб з розных папер, газетных выняткаў, кніжак, дакументаў, здымкаў, асноўніца з якімі прапанаваў герой свайму біёграфу: "На, чытай, вывучай Лучанка дзень і ноч..." (стар. 7).*

— *Мне здаецца, кніга "Басанож па зорках" каштоўная найперш тым, што, дзякуючы яе працавітаму аўтару, дае чытачам вось такую мажлівасць — "вывучаць Лучанка". Яго далёкіх самавітых продкаў. Яго нешараговых, таленавітых бацькоў. Яго вірлівае і складзенае з мноства падзей, нібыта шматколерная рухавая мазаіка, — яго парадаксальнае жыццё, у*

якім — гады вайны, свае "універсітэты", свае "трывожнае шчасце", камсамольская романтика, грамадскія пасады, дзяржаўныя клопаты, вандароўкі па розных краінах і кантынентах, сябры, новыя знаёмцы, і песні, і песні...

— *Пагаджаюся цалкам! Вось толькі мне падалося, што часам аўтар апаведу трапляе ў палон да, як цяпер кажуць, харызматычнай асобы героя і за ім следам імкнецца ахапіць неабдымнае, "пераблытаць дзень і ноч", спыніць імгненне", каб выказаць самае шчырае захапленне творчым геніем Лучанка.*

— *Але ж у гэтым — адметнасць аўтарскага стылю пісьменніка, праява яго ладу мыслення і ўласнага літаратурнага густу, які можа не супадаць з нечымі мастацкімі крытэрыямі!*

— *Так, так. І ўсё ж, мне здаецца, строгі рэдактар мог бы параіць аўтару больш ашчадліва карыстацца метафарамі, не выклікаць на сябе крытычны агонь з боку тых заўсёды незадаволеных чытачоў, якія толькі і чакаюць, каб выхпаць з тэксту нейкую фразу ці проста "прычэпца да слова"...*

— *І што, на вашу думку, магло б зрабіцца аб'ектам крытычных стрэлаў у новай кнізе?*

— *На маю думку... Ці не толькі на маю... Большай карэктнасці хацелася б ва ўжыванні музычнай тэрміналогіі. Уверцюра чамусьці папярэднічае... актавам, у актавах чамусьці не востем, а сем гукаў (за выключэннем апошняй "актавы" — раздзела апаведу). У актавах чамусьці змешчаны прэлюдыя, кантатэ, сюіта, рэквіем, араторыя і г. д.*

— *Строгі рэдактар наўрад ці абмінуў бы мясціны ў тэксце кшталту апісання песні "Жураўлі на Палессе ляцяць". Цытую: "...Некалькі тонкіх дотыкаў да клавійнай ствараюць музыку вельмі ж падобную на курлыкканне журавоў. Вось яны (...) вяртаюцца з поўдня, дзе было цёпла і хараша, ляцяць у балоцістае Палессе, у сваю адвечную дамоўку. Тут яны гадуць буслыняты і цацацца прыгажосцю прыроды" (стар. 114).*

— *Яшчэ цытаты. "Вобраз гэтага дзеяча рэвалюцыйна кампазітар запустыў у сваю душу пасля наведання домамузея..." (стар. 138). "Навушчы семсот студэнтаў асэнсоўваць і ўспрымаць*

Упоравень з класікай і сучасную музыку, народны фальклор (стар. 154). "...У летнім ампітэатры Віцебска прайшоў першы Міжнародны музычны фестываль славянскай песні. Над горадам нібыта лунаў дух самога Марка Шагала" (стар. 162). "Голас прыціх. Словы скончыліся. Але кампазітар уздымае апошнія акорды ўверх. Туды, дзе свеціць сонца, дзе спачывае сам Бог" (стар. 168).

Зрэшты, хопіць. Я чалавек незласлівы, ад іранічных каментарыяў устрымаюся. А мае добрыя словы ўжо былі сказаныя...

— *Чытачы, наэўна, таксама скажуць свае добрыя словы аўтару кнігі і яе героя, вобраз якога атрымаўся шматгранны і неадназначны, супярэчлівы і абаяльны. У кнізе, паўтару, багата фоталюстрацый, з якіх утвараецца нібыта паралельны, красамоўны і яркавы, апавед: Лучанок з сямейнікамі; з маладымі кампазітарамі; з касманautaў; з "Песнярамі"; з Машэравым; з Карваланам; з Сабчаком; з Махмудам Эсамбаевым; з Дзінам Рыдам; з Аляксандрай Пахмутавай; з беларускімі паэтамі; з навучцамі роднай Мар'інагорскай школы... А яшчэ ёсць старонкі з некалькімі лепшымі Лучанковымі песнямі.*

Тыраж у кнігі Уладзіміра Ліпскага — 2000 асобнікаў. Малавата? Бяруся сцвярджаць, што чытачоў будзе больш. "Вывучаць Лучанка", мажліва, захочуць не толькі яго суайчыннікі, але і прыхільнікі ды сябры кампазітара, якіх багата за межамі Беларусі. Новаму выданню накіравана шырокая чытацкая цікавасць.

С. БЕРАСЦЕНЬ, СПРЫЧЫНЕНА да экспромта

"Апраўдаць сваё існаванне..."

У мінскім кінатэатры "Масква" адбыўся прэм'ерны паказ новага фільма вядомага польскага кінарэжысёра Кшыштафа Занусі "Жыццё як смяротная хвароба, якая перадаецца палавым шляхам", і сустрача з самым кінарэжысёрам, наладжаным пры дапамозе Польскага інстытута ў Мінску, тэлепраграмы А. Лукашэвіча "Новая калекцыя" Першага нацыянальнага тэлеканала, Міністэрства культуры Беларусі і іншых устаноў.

Не многім мінскім глядачам, думаецца, удалося паглядзець праграму міжнароднага кінафестывалю, што адбыўся ў 2000 г. у Маскве, дзе фільм Занусі атрымаў Гран-пры. Да ўсяго, як лепшы польскі фільм на фестывалі ў Гдыні ён вылучыў намінантам на прэмію Амерыканскай кінаакадэміі "Оскар" ад Польшчы. З 70-х гадоў Занусі стаў для Польшчы адным з самых актыўных і вядомых рэжысёраў, які выпускае адну-дзве кіна-ці тэлекарціны ў год. Многія з іх былі адзначаны прызамі МКФ у Чыкага, Венецыі, Сан-Рэма. Кожны яго фільм — філасофскае разважанне, "пошук прыгажосці і дабрыві". Дарчы, Кшыштаф Занусі цікавы не толькі як творца, але і як чалавек, адкрыты ў адказах і развагах, шчодры на жарт.

Фільм "Жыццё, як смяротная хвароба, якая перадаецца палавым шляхам" неадзначны. Сама тэма, вобраз чалавека, які на вачах глядачоў памірае ад рака, ідучы ад адчаю да веры, выклікае і развагі, і эмоцыі, і пытанні. "Тэмы ў

мастацтве заўжды аднолькавыя, нічым не адрозніваецца мастацтва сучаснае ад старажытна-нагрэчаскага. Усе займаюцца толькі дзвюма тэмамі: любові і смерці... Там, дзе я магу выказацца словамі, я пішу артыкулы, я езджу на кангрэсы, чытаю лекцыі. Да пытанняў жыцця, шчасця, любові і смерці я здымаю фільм".

На прэс-канферэнцыі Занусі расказаў, што назву для фільма "падгледзеў" на адной варшаўскай сцэне, якую моладзь і размалывала "графіці". Але здаецца, якраз назва і падкрэслівае складанасць разваг самога рэжысёра. "Нібыта жарт, але на самай справе гэта сур'ёзна. Страшна, што мы нараджаемся, каб памерці". Сам фільм пакідае незакрытым пытанне апраўдання зўтаназі, прыход да веры і прабажання за грахі.

Цікава, што шэсцьдзесят працэнтаў білетаў, прададзеных у польскіх кінатэатрах за апошнія некалькі год, прададзены на польскай карціны. У гэтым вялікая заслуга і Кшыштафа Занусі. "Мая апошняя карціна, — адзначаў рэжысёр, — ужо мае сто тысяч глядачоў. І гэта ўжо не апраўдае з боку эканомікі. Я задаволены, што сярод маіх глядачоў — дзевяносты працэнтаў моладзі. Праўда, многія з іх гавораць, што ўпершыню пазнаёміліся з маімі карцінамі. З аднаго боку, мне шкада: столькі год здымаў, а яны ніводнай не бачылі. А з другога боку, я радуюся, што так я заўжды адчуваю сябе маладым..."

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Песні і вершы ад Алена

Вось і адбылася доўгачаканая падзея для аматараў беларускай поп-музыкі — нарэшце з'явіўся першы сольны дыск "Толькі сон" уладальніка Гран-пры фестывалю беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне навапалачаніна Сержука Хамякова, які вядомы пад артыстычным псеўданімам Алена. Ды не толькі новым дыскам можа парадаваць сваіх прыхільнікаў спявак, але і толькі што аддрукаваным дыктоўным зборнікам яго вершаў і песняў на беларускай мове, Прадмову да кнігі Алена "Крок зь цемры" напісаў яшчэ адзін знакаміты навапалачанін — пісьменнік Уладзімір Арлоў. У зборніку змешчаны тэксты песень з магнітаальбомаў, вершы, якія адлюстроўваюць розныя этапы творчасці паэта, кампазітара і спевака. Трэба адзначыць, што спонсарамі гэтага фанаграфічна-бібліяграфічнага праекта стала адукацыйна-культурніцкая фундацыя Ораса-Рамана, якая аб'ядноўвае прыхільнікаў беларускай культуры і мовы ў ЗША. Менавіта фундацыя Ораса-Рамана вырашыла падтрымаць таленавітага выканаўцу з Беларусі, які аддае перавагу мяккім аранжыроўкам сваіх песень, запамінальным мелодыям, што маюць трывалы карані ў беларускім фальклоры... Асноўны матыў новага дыска — настальгічны ўспамін пра Беларусь падчас свайго падарожжа па Амерыцы ("Вецер — мой брат") і, наадварот, памяць пра амерыканскія рэаліі, з якімі яму цяжка развітацца, ад'язджаючы на Радзіму ("Сьнежань у N.Y."). Ёсць месца на дыску і лірычным мініяцюрам ("Не рабі так"), танцавальным, рытмічным кампазіцыям ("Халодны дождж"). Увогуле ж, дыск будзе вельмі дарэчы ў далёкім падарожжы па аўтастрадах, калі супрацьпаказаны рытмы, якія выклікаюць прыліў у кроў адрэналіну, калі дарэчы будучы мяккасць, меладычнасць, самарэфлексія... На заканчэнне зазначым, што распаўсюджвае альбом Алена "Толькі сон" і зборнік яго вершаў і песень "Крок зь цемры" Беларускае музычнае аўтарства. Яе ж структуры прадстаўляюць інтарэсы спевака па ўсёй краіне. Сачыце за афішамі! А. МІТРАНОВІЧ

"Акадэмія" абнаўляецца

Сёмы год запар сабралася лютаскімі днямі ў Гомелі Пейчая акадэмія. Арганізуе гэтую традыцыйную імпрэзу Міністэрства культуры, Беларускае акадэмічнае музычнае, упраўленне культуры Гомельскага аблвыканкама, абласная філармонія і — галоўны ініцыятар, Гомельскі каледж мастацтваў імя Н. Сакалоўскага на чале з яго дырэктарам Эдуардам Кірыленкам. 16 лютага — заключны дзень гэтай сур'ёзнай музычнай акцыі, таму рабіць высновы пакуль ранавата. Але нават пагартайшы праграму "Акадэміі", можна меркаваць пра абнаўленне яе творчага зместу. "Музычная культура Беларусі на мяжы другога і трэцяга тысячагоддзяў" — такі агульны напрамак праграмы. У межах навуковай канферэнцыі замоўлены даклады на актуальныя тэмы: "Аб праблемах музычнага стылю ў харавым мастацтве", "Фальклорныя і сакральныя напрамкі ў харавой музыцы сучасных беларускіх кампазітараў", "Фуга ў творчасці сучасных беларускіх кампазітараў" ды інш. Адмысловым канцэртамі была прадстаўлена творчасць Акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы пад кіраўніцтвам Людмілы Яфімавай, чый першы майстарклас у Гомельскім каледжы мастацтваў прысвячаўся ролі творчай індывідуальнасці дырыжора ў працы з прафесійным харавым калектывам. Пашырыўся ўдзел у Пейчай акадэміі спецыялістаў і харавых калектываў Гомеля: А. Сабалеўскага; Г. Крэс і ўзорны дзіцячы хор "Звонкія галасы"; А. Сакалова і Камерны хор абласной філармоніі; А. Баруценка і народны хор каледжа мастацтваў ды інш. Упершыню, і акурат сёння, мае адбыцца прэзентацыя нотных выданняў творчага аб'яднання "Беларуская Капэла" з удзелам яго мастацкага кіраўніка Віктара Скоробагагава ды канцэртмайстра Ганны Каржанеўскай. На заканчэнне імпрэзы абвешчана выступленне гасцей — Чарнігаўскага ўкраінскага народнага хору (мастацкі кіраўнік Сяргей Воук, музычны кіраўнік Леанід Басовіч), чый канцэрт мае адбыцца сёння ўвечары. С. ВЕТКА

Юнацтва і маладосць мне памятаюцца дзіўнавата — зімовымі, найперш, прыездамі ў родную вёску, дадому, у шэрань і снежныя гурбы да стрэх, у водар дымноў і ўспамінаў. Спачатку сам сабе, а потым і ўголас выдыхаў: "О мой Божа, як прыгожа!" І за час пабыўкі амаль не пісаў. Апрача гэтай сакраментальнай фразы, у галаве і ў сэрцы круцілася коласаўскае:

О край родны, край прыгожы,
Мілы кут маіх бацькоў!
Што мілей на свеце Божым
Гэтых светлых берагоў...

Даўно ўсё мінула. Бяссьнежнымі, голымі сталі зімы, прытупіліся памяць і пачуцці. Дома цяпер мала пішуча не з-за празмерных эмоцый, а з-за катастрофічнай іх недастатковасці.

Шарль Бадлер — адна з самых багатых, а з таго і такіх складаных творчых

...А быць можа,
нічыя лучше помолчать,
в горло вбив себе молчания печать:
разве знаешь ты, в какие времена
завтра вступит

наша дивная страна?
Может, завтра

ты ответишь головой
за сегодняшний горячий голос твой.
Может быть...

Но нет страшнее ничего,
чем удушье от молчанья своего.

Што ж, беларусы не прамаўчалі. І, здаецца, не раскаяваюцца. А кніжку Ст. Золатцава я ў дарогу прыхапіў і з задавальненнем перачытаў: цікавы, неардынарны паэт.

Патэлефанаваў з Баранавічаў малады "геній": пішу, разумееш, пра ўваскрэсенне Заратустры; так, нешта ёсць ад Ніцшэ, але, ведаеш, нашмат лепш... Вось так!

Назіранні за белымі воблакамі

З ЛІТАРАТУРНЫХ НАТАТНІКАЎ

натур. Ці ведалі б мы пра гэта, калі б паэт не быў да канца, да дна душы шчырым — у сваіх супярэчнасцях, сумненнях, зрывах і заганах? Багацце душы і шчырасць — калі і не ўвесь яшчэ талент, дык, мусіць, аснова, грунт яго. Астатняе — эрудыцыя, вопыт, майстэрства — "надбудова".

Геній належыць усяму чалавецтву — аксіёма. Але не менш бясспрэчная ісціна тое, што ў кожнага генія ёсць айчына. Не здарма да сваіх "Крымскіх санетаў" Адам Міцкевіч узяў за эпіграф крылатыя радкі другога генія, Гётэ:

"Хто хоча зразумець паэта, той мусіць наведаць паэзаву радзіму". І сапраўды, нельга глыбінна спасцігнуць "Дзядоў", "Конрада Валенрода", многія іншыя творы Міцкевіча без ведання гісторыі і культуры (звычайна, традыцый, фальклору і нават мовы) Літвы-Беларусі. У такім кантэксце Міцкевіч — наш (айчыныны).

Апавяданне "Жоўты пясочак" Васіля Быкава і "Рассказ о семи повешенных" Леаніда Андрэева блізкія паміж сабою. Найперш не тэмаю ды сюжэтнымі лініямі — гэта, як кажуць, на паверхні, а псіхалагічнай дакладнасцю ў адлюстраванні стану і паводзін герояў, глыбокім пранікненнем аўтараў у сутнасць чалавечую і антычалавечую, адназначнай гуманістычнай скіраванасцю твораў. І — надзвычайна моцным уздзеяннем на чытача. Як некалі, чытаючы "Рассказ...", я ад жаху пачуваўся адным з семярых, асуджаных на шыбеніцу, гэтак цяпер, акунты ў быкаўскае апавяданне, быў сярод тых, каго вязуць і ўкладваюць — распраўляюцца без аніякага спачування і з таго больш крывава, чым у Андрэева, — пад "жоўты пясочак"... Карацей кажучы, пісьменніцкімі талентамі, увасобленымі ў іх, блізкія гэтыя творы.

Корпаўся ў сваім кніжным запасніку, каб узяць у дарогу што-небудзь спадручнае, і спыніўся на стосе паэтычных буклетаў, выдадзеных у Маскве напярэдадні XI з'езда пісьменнікаў СССР, у 1992-м. Сярод іншых — зборнічак Станіслава Золатцава "Прощенное воскресенье" з надпісам: "...на дружбу!" Сяброўства не мела працягу, і міжволі думаеш, што прычына ў выніках таго апошняга з'езда. Слова "дружба" неаднойчы тады злятала з вуснаў расійскіх пісьменнікаў. Яны ўсё яшчэ спадзяваліся захаваць агульны СП і ўскладвалі немалую надзею на дэлегацыю ад Беларусі. Дзіўна атрымлівалася: СССР ужо распаўся, а яго спрабавалі звязаць-сцягнуць літаратураю. Спраба правалілася, і якраз пазіцыя беларускай сяброўны — няхай сабе традыцыйна памяркоўная, але дастатковае; устрымліваемся! — схіліла вагі галасавання на карысць самастойнасці нацыянальных пісьменніцкіх саюзаў. "Здраднікі!" — там і сям выгуквалі з залы...

сыры яшчэ твор у залу. Потым апраўдваўся: незадаволены, маўляў, хацеў апрабаваць новае на рэакцыі слухачоў. Ці варта было, калі гэтае новае не жарт, не экспромт? Як і дзіця, верш мала нарадзіць, яго яшчэ трэба **выхаваць** і толькі тады **выводзіць у людзі**.

Кахае безнадзейна, ды аніяк не разыдзецца з жанчынаю, якая яму здраджвае. Гэтак жа не парывае з музыка графаман.

Задумалі з Нінаю Мацяш скласці больш-менш грунтоўны — калі "пацягнем", дык анталогічны — зборнік беларускіх вершаў пра каханне. Нават не ўяўляў, якая гэта карпатлівая праца і колькі часу яна забірае. Але не шкадую, што ўзяўся. Хаця б з-за вершаў накшталт "Яліны і клёна" Васіля Віткі. Яго "адка-

Алесь КАСКО

паў" у часопісе "Крыніца" за 1996 год, а раней ці то не прачытаў, ці то не звярнуў належнай увагі:

Два дрэвы злучылі свае галасы
І скрыпкаю сталі абое.
Скрозь і паўсюды, ва ўсе часы
Людзі іх песню завуць любоўю.

Сэрца адное
У клёна, яліны.
Разам яны да апошняй хвіліны.

Змоўкне яліна, клён не зайграе,
Дзьвікне струною —
І памірае.

Зрэшты, твор можа падацца некаму занадта "мазгавым", робленым. Гэтаму адчуванню не падпадзе той, хто (як цяпер я) перанасыціўся лірыкай кахання сентыментальнай, квяцістай, безфіласофскай напоўненасці, важкасці, навізны. Такой па зборніках ды часопісах рассыпана вой колькі!

Бадай, ніхто так не пранікае ў верш, не "абмацавае" яго да костачкі (да коскі), як перакладчык: ні сам аўтар, які працуе ў натхненні і не заўсёды да канца асэнсавана створанае ім інтуітыўна; ні тым болей чытач, які ўспрымае паэзію найперш эмацыянальна; ні крытык, які рэдка калі аналізуе верш асобна ўзяты, а найчасцей — у кантэксце зборніка, некалькіх зборнікаў і г. д. Аднак жа і перакладчык не абсалютны знаўца дадзенага верша, для гэтага трэба дасканала, да нюансаў, ведаць мову арыгінала і быць адразу ў трох іпастанях — і чытачом, і крытыкам, і аўтарам (сааўтарам). Наіўна было б думаць, што ўсе, хто бярэцца за пераклады, імкнуцца да гэтага ідэалу.

Несумненна, літаратура, мастацтва не прызнаюць і не церпяць мяккага дазволенага. Яны не толькі маюць права, а і пакліканы паказваць самы ніз (ці бездань) душы, псіхікі. Ды паказваць як? "Падняць чалавечы дух — гэта правіла для ўсіх нас, — пісаў І. Фолкнер, — для тых, хто стараецца пісаць проста забавныя гісторыі, для тых, хто піша, каб узрушыць і напалохаць". Гаворка найперш — пра гуманізм.

Эколагі і медыкі ўсё з большаю трывогаю кажуць і пішуць пра неабачлівыя эксперыменты з генетычнымі змяненнямі ў раслінным і жывёльным свеце. Гвалт, што пераходзіць ледзь не ў спартыўны азарт, шkodзіць і прыродзе, і самому чалавеку. Памідор можна "апладніць" нават генамі рыбы, а якія будучы наступствы? Гэты невясёлы жарт навукоўцаў лёгка перанесці на... сучаснае мастацтва, паэзію ў прыватнасці. Цэлае нашэсце выкрутасных і вычварных "гібрыдаў", а на-

На жаль, не быў на святкаванні "паўсоткавага" юбілею Віктара Гардзея ў ягоных Малых Круговічах, на нашай Ганцаўшчыне. Але, спрычынены да падрыхтоўкі ягонай сустрэчы з землякамі, не сумняваўся, што ўсё там пройдзе хараша. Яно так і было, адзіная, ды тая прыемная, нечаканасць — вуліца, названая аднаўсёўцамі ў гонар юбіляра. Намер гэты да апошняга дня трымаўся ў сакрэце, і мне ўявілася прытоена-памяркоўная Віктарава ўсмешка. А падумаць, дык усё натуральна: любяць землякі ягоныя творы, пазнаюць у героях ягонай прозы сябе. Вось і аддзячылі, не чакаючы (цэфу-цэфу-цэфу) "ушанаванна памяці", як гэта ў нас вядзецца.

Так і хочацца сказаць некаторым шматпішучым: не ўсё, што напісалі, нясіце ў друк. Нешта пакіньце і для нашчадкаў. Няхай і яны памучаюцца, чытаючы.

"У мяне ўчора нарадзіўся верш..." — падзяліўся навіною паэт і прачытаў надта

туральнай, здаровай паззіі ўсё менш. І ці можа хто, сапраўды, прадбачыць наступствы?..

Замусолілі да непрыстойнасці: мастацтва, як і ўсё наша жыццё, ёсць гульня. Юнакоў, ледзь апераных творцаў, яшчэ разумею, аднак досыць часта чую тое самае і ад сівелых дзядзькоў-паэтаў, да таго ж дактароў тэорыі літаратуры. Яны паўстаюць перада мною гэтакі камп'ютэрнымі "чалавекамі-скрынкамі" (выраз Куба Абэ), ад якіх чагосьці жывога, цэпакроўнага не дачакацца. Гэта ўжо не проста гульцы... Для іх сэнсам жыцця паззія ніколі не была і ўжо не стане. Яны расчараваліся ў ёй, і цяпер вось мусоляць ходкі і зручны афарызм. Авангардысты з прыстаўкаю "псеўда".

Як у юнацтве, на пачатку творчасці, не стае майстэрства, так у сталасці — натхнення, якое Марына Цвятаева акрэсліла як "лёгкі агонь, над кудрямі пляшущий". З гадамі таго агню, як і кучарак, усё менш, і ўсё ж у сталага майстра ёсць мноства магчымасцей не ператварыцца ў халоднага рамесніка. Адно з іх я называю бы "спірытычнай", яна ва ўласцівасцях жывой памяці і датклівай душы сгадзі у тваі глыбіні, дзе дух натхнення нязменны і адкуль ён лёгка "выклікаецца".

Згадваю, як ці то студэнтам, ці то яшчэ школьнікам апынуўся ў неадольным "магнітным полі" аднаго патрыятычнага верша з часопіса "Маладосць". І напісаў вершык свой, куды слабейшы і ледзь не плагіятарскі. Пра што мне шчыра, па-мужчынку сказаў Віктар Гардзеі, тадышні кіраўнік ганцавіцкага райлітб'яднання. Было сорамна.

Аналогіі ў паззіі, якія часам знаходжу, не ўсцешваюць. Не так даўно, адбіраючы інтымную лірыку, напаткаў верш Антона Бялевіча "Ласіны паядынак" (кн. "А ў бары, бары", Мн., 1974). Не ўтрымаўся, каб не параўнаць яго з "Паядынкам аленаў" Міхася Рудкоўскага — вершам, напісаным, бясспрэчна, раней (зб. "Сінія Брады", Мн., 1967). Той жа матыў, тая ж ідэя, тая ж, па сутнасці, вобразы. Аднак у А. Бялевіча ўсё гэта настолькі агрубленае, што асобныя радкі і нават строфы ўспрымаюцца як парадыйныя:

— Сьдзі, блазюк, з мае дарогі!
— З дарогі прэч, зарбыль стары!
Яны сышліся. Рогі — ў рогі...

У М. Рудкоўскага пра тое ж — нашмат пазытвей:

І сыходзяцца строгім шагам,
з горда ўскінутай галавой.
І звіняць рогі іх, бы шпакі...

Можна параўнаць яшчэ: "Рашучы бой! Ласіха з ельнічку цікуе: і той — герой, і той — герой!" (А. Б.) — "...а з-за той, што вачамі сінімі пазірае на іх з-за кустоў, што застыла ў маўчанні трывожным" (М. Р.). Творчае саперніцтва? Бадай, не. Магію чужога верша ўсё ж трэба ўмець пераадоляваць. Гэта я кажу і сабе, таму самаму ці то школьніку, ці то ўжо студэнту.

З іранічна-сумнаю ўсмяшкаю пазіраю на адзін з апошніх сваіх вершаў у сшытку-чарнавіку. Пачатак: "Вось і восень мая..." Слова "вось" перапраўлена на "гэта" ("гэта восень мая"), а пасля "гэта" заменена на "хутка". Цяпер карціца яшчэ якое слова падабраць... І праўда, ліха яго ведае, што пісаць, калі табе без года пяцьдзесят. Не было б так сумна, парагатаў бы з сябе...

Непрыдуманая анекдот. Аўтар да літкансультанта, незадаволеная: "Вы не ўлічылі, што вершы гэтыя мне прадыктаваў голас з Космасу, а я проста запісаў іх..." — "Магчыма. Але вам не здаецца, што прадыктаванае вы не расчулі як след і з таго так дрэнна запісалі?"

Калі раман — дык эпохальны, калі зборнік вершаў — дык упоравень з боскімі азэрэннямі, калі даследаванне — дык глабальна-вычарпальнае, усё роўна як паводле Гегеля, які сцвярджаў, што пасля яго філосафам няма больш чаго ні адкрываць, ні вытлумачваць. Такая або, калі не ўтрыраваць, амаль така **рэкламнасць** сэння ў кніжных анатацыях, правдовах ды пасляслоўях. А чытач яшчэ не настолькі дасведчаны і разборлівы, каб не падмануцца гэтакімі "нажыўкамі". Што ж, няхай вучыцца?

Дзядзька Масей

ЭСЭ

Прайшло ўжо шмат гадоў з таго радаснага і светлага дня, калі мы з ім пазнаёміліся. Цяпер я магу з лёгкасцю, абсалютна ўпэўнена сказаць: так, я любіла і люблю гэтага чалавека. Настолькі, што многія мае знаёмыя, нават родныя, часта адчуваюць укол рэўнасці, бачачы, як загараюцца ў мяне вочы і як мяняецца голас, калі я гавару пра яго. А найбольш рэўнасці, відаць, выклікае наша з ім сяброўства ў вялікіх краінах-маці, якія кляпоцяцца пра нас, — у Беларусі і Злучаных Штатах Амерыкі (краіна — гэта перш за ўсё людзі; думаю, разумеюць, што я маю на ўвазе). Кіпіць-хвалюецца акіян, глядзячы знізу ўверх на самалёт, што вязе лісты з кантынента на кантынент: ад старой Еўропы — маладой Амерыцы, ад маладой Святанцы — старому ўжо дзядзьку Масею. Дружба была, ёсць і застанеца, яе ніхто, ніколі і нідзе не парушыць. Ні зламыснікі, ні ворагі, ні шпіёны і разведчыкі, ні вайна, ні рэвалюцыя, ні стыхійнае бедства. Гэтаксама як ні галечка і ні хвароба. Чаму? А таму, што моцная аснова гэтай дружбы, гэтага сяброўства: духоўнае адзінства, блізкасць і падабенства дзвюх роднасных душ, — як пішаце Вы, Масей Іларыёнавіч, у адным з Ваших апошніх лістоў, "капрызлівых і квольных". Гэтая роднаснасць душ нябачнымі флюідамі звязала нас на векі вечныя і ніколі не разлучыць, нават перад абліччам жахлівай і няўмольнай смерці.

"Дарагі Масей Іларыёнавіч!" — гэтак у думках і ў лістах я звяртаюся да Вас. Вы і сапраўды дарагі мне, гэтак жа як і вялізная акіянская ракавіна, знойдзеная некалі ў час нашай з Вамі прагулянкі па ўзбярэжжы Атлантыкі. Я гляджу на гэтую ракавіну, ўспамінаю Вас, і мне здаецца: мае грудзі паступова напуняюцца гаючым і свежым паветрам свабоды. І дыхаецца, і думаецца лягчэй, калі ўсведамляеш, што ўжо ніхто не сочыць за табою, ніхто не загадвае табе, што рабіць, не вучыць, як жыць і як правільна хадзіць — галадранцамі, але дружным строём. Я — адна, на самоце, вакол — толькі акіян, пясок і чайкі. Амерыканскія чайкі. І адчуваю: мне робіцца больш зразумелай паззія эмігранта Масея Сяднёва, наскрозь прасякнутая атмасферай духоўнай і творчай свабоды. Пачынаю разумець каштоўнасць не падуладнай нікому, незалежнай чалавечай думкі. Амерыка ўжо блізка мне і я ўжо ніколі не здолею яе зненавідзець (як належыць гэта быдлу, загнанаму ўладамі цягам дзесяцігоддзю ў стойла). Не, я — вольны чалавек! Ніхто не мае права зневажаць мяне толькі на той падставе, што стаіць вышэй за мяне...

Нашы сустрэчы з Масеем Сяднёвым бяруць свой пачатак у 1990-х гадах — тады, калі беларусам у Беларусі раптоўна падалося, што і яны могуць быць вольнымі і жыць па-чалавечы. Але, як высветлілася потым, гэта нам толькі падалося... Мы адкрывалі новыя і даўно забытыя імёны, вярталі ў літаратурны абыходак творы рэпрэсаваных пісьменнікаў, дзядзіліся ўражаннямі ад пачутага, убачанага, надрукаванага, не баючыся нікога і нічога. Мы верылі, што і для нас надыйшла новая эра, у якой няма месца залежнасці і страху. Але, Божа мой, на самай справе якімі мы былі нясмелымі, слабымі, бездапаможнымі! Такімі, што неўзабаве нас узялі голай рукой, заціснулі і растапталі. Праўда, некаторым удалося збегчы, пакінуўшы астатніх, як кашуць, паміж Сцылай і Харыбдай, між молатам і кавадлам. І гэты страх... Ён пранізаў тут усё, ён атруціў нам жыццё, прымушаючы весці змаганне літаральна на роўным месцы, дзе табе ўсё роўна ўвесь лад быцця не дазволіць жыць нармальна (канечне, па буржуазных мерках). Ах, мае авакада, спаржа і артышоки, мае марскія заплывы, мае здаровыя зубы і лёгкія, мае чыстыя ад чарнобыльскага пылу валасы! А які ў мяне будучы дзеці? Усё магло б быць іначай... Але, безумоўна, не тут. Дарэчы, у нас мала цэняць гумар. Можна, з гэтага і вынікаюць усялякія праблемы?..

Добра памятаю першую сустрэчу з Масеем Іларыёнавічам. Маладзавы пажылы мужчына ў светлым касцюме ўразіў мяе ўяўленне сваёй поўнай для мяне нязвычайнасцю. Ён сумяшчаў у сабе мноства процілегласцей: быў жорсткі і — лагодны, мужны і — баязлівы, шчыры і — таямнічы адначасова. Гэта быў і беларус, і ў той жа час — амерыканец. А галоўнае, ён быў патрабавальны і прынцыповы. Тое, што ён казаў, спачатку здавалася дзікім, але пасля кароткага адуму аказалася правільным,

справядлівым. Напрыклад, тое, што савецкія людзі — эмацыянальна бедныя, ведаюць у асноўным дзве эмоцыі: плач і крык. Назіраючы за нашымі маргіламі, ну хто ж цяпер скажа, што гэта — няпраўда?.. У дзядзьку Масею здзіўлялі незвычайныя жывасць і жвавасць. Да ўсяго яму ёсць справа, усім ён цікавіцца, усё яго хвалюе, займае: цэны і чэргі ў крамах, колькасць і якасць прадуктаў, тавараў у іх, мова і змест тэле- і радыёперадач, палітычныя пытанні, гісторыя, мастацтва, інтэр'е і г. д. Зразумела, само сабой напрошваецца параўнанне: ці так жывуць людзі ў Беларусі, як у краінах Еўропы, у ЗША, дзе спадар Сяднёў за гады жыцця там многае пабачыў і ўведаў? Нейкае падабенства павінна быць, безумоўна. Але ж не поўнае...

Вось з такіх разоў-параўнанняў і пачыналася наша сяброўства з дзядзькам Масеем. Паводзіў ён сябе заўсёды, як кавалер і джэнтльмен: быў ветлівы, абыходлівы, нават, можна сказаць, галанты. Для жонкіна ў яго знаходзіліся ласкавыя выразы прыязнасці, падтрымкі, добразычлівасці. Асабліва падабаўся (і падабаецца) ён нашым беларускім жанчынам. Айчынным кабетам даўно ўжо адвыклі ад кампліментуў, увагі з боку мужчын. А тут — глядзі ты! Такі надзвычайна пашчотны паэт-летуценнік!.. І не адна ўжо на Радзіме сустракае і праводзіць яго замілавана-закаханым позіркам. Да таго ж, ён цікавы апавядальнік, ён шмат падарожнічаў па розных краінах свету, у многіх з іх працяглы час жыў і працаваў. Ён ведае, чым "дыхаюць" немцы, італьянцы, англічане і іншыя народы. Таму глыбей разумее душу беларуса: тое, чаго ёй не хапае. І вась ён ужо выходзіць, вучыць, раіць... А які ён назіральны! Заўважае і такое, што некаторыя хацелі б утаіць, схваць, і можа сказаць у твар і нешта непрыемнае. Наогул, ён любіць пагаварыць, паразважаць, пафіласофстваваць. Яшчэ ён прыгожа, артыстычна чытае ўслых свае і не толькі свае вершы: яго цікавіць рэакцыя на іх аўдыторыі. Сваім лепшым крытыкам ён лічыць жонку Вольгу Піліпаўну. Сапраўды, гэта і яе разумныя парады ўзгадвавалі ў ім паэта, якога калісьці нават вылучалі на атрыманне Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры. (Чамусьці зараз успомнілася, як у час свайго побыту ў Мінску, едучы ў аўтобусе, Масей Іларыёнавіч, немалады ўжо чалавек, не мог глядзець на тое, што стаіць жанчына, і саступіў ёй сваё месца).

Але ён — цалкам у творчасці, у слове, цалкам адданы ім. Таму — рамантычны і непрактычны. Прыгадваю наш з маці прылет у Нью-Йорк, у госці да Сяднёвых. Невялікага росту стары, у дублёнцы (якая вельмі нагадвае звычайны сялянскі кашук) і ў шапцы-аблавушцы з апущанымі вушамі, узрушана паведамляе нам аб тым, што дужа змерз, ловачы таксі, што ўрэшце знайшоў нейкага таксіста, які пагадзіўся адвезці нас з Нью-Йорка ў цяпер ужо родны яму, Масею Сяднёву, Глен Коў. (Пазт тады моцна прастудзіўся і хварэў, мы дапамагалі жонцы яго лячыць). Праз некалькі гадоў пасля гэтага ён трапіў у аўтамабільную аварыю, але ўсё абшлюся. (У той дзень у Мінску ні з таго ні з сяго ў мяне раптам, проста ў руках, разляцелася на кавалкі шклянкі. Гэтая містыка вельмі мяне напалохала. А тут прыходзіць ліст ад дзядзькі Масея, напісаны чамусьці чырвоным стрыжнем, а не сінім, як звычайна, — з паведамленнем аб аварыі). Было, што ён блудзіў па Нью-Йорку на машыне, — адзінка высокай эмацыянальнасці і вялікага таленту. Паэт ёсць паэт. Ён — як верабейка, якому трэба цеплыня, увага, клопат пра яго. Тады ён будзе вясёлы, жыццяродасны, будзе радаваць усіх сваім шчабятаннем. Важна, каб побач з ім быў чалавек з супрацьлеглымі якасцямі — разважлівы, спакойны, цвярозага розуму. Такім рацыянальным сябрам і дарадцам для Масея Сяднёва з'яўляецца Вольга Піліпаўна, адзінае яго каханне. Некалькі гадоў таму яна цяжка хварэла (рак мозгу), перанесла складаную аперацыю. Выжыла, выздаравела. У тая цяжкія для сям'і месяцы Масей Іларыёнавіч асабліва выразна адчуў, як жа ён любіць сваю жонку. Зноў настала чароўная пара "залатой восені" для Сяднёвых...

Аднак Масей Сяднёў — складаная асо-

ба. Для мяне ён часта недасягальны, не зусім зразумелы. У гэтым пераканалася, працуючы над кандыдацкай па мове яго творчасці. Здаецца, простыя словы, звычайныя канструкцыі, але колькі ў гэтым загадкавага, нязвычайнага! Правапіс стары, дарэформенны, вобразнасць — метафарычная, сінтаксіс — абрывісты, экспрэсіўны... У выніку таямніца мовы твораў Масея Сяднёва так і засталася не разгаданай мной. Можна быць, тут вінавата розніца пакаленняў, з-за якой я не магу зразумець дзядзьку Масея? Яго і сапраўды цяжка зразумець. Складаны жыццёвы шлях, эмігранцкія праблемы, горкая, пакутная адзіноцтва на чужыне, сум па Бацькаўшчыне... Усё адлюстравалася ў яго творчасці, усё адбілася на яго таленце. Ён шкадуе маладых адораных людзей, якія абмежаваны ў сваіх магчымасцях спазнаць свет, вымушаны дбаць аб кавалку хлеба, а не аб духоўным развіцці. Дабрыня, чалавечнасць Масея Іларыёнавіча — і ў той жа час яго біблейскі, місіянерскі пачатак (бо ён Маісей) утвараюць у яго душы цэласнае адзінства, змушаючы думаць аб выратаванні моладзі (і не толькі беларускай). Ён сам заўсёды малады, нягледзячы на свой салідны ўзрост. Таму з ім можна знайсці агульную мову і весці цікавыя гутаркі. Аб гэтым сведчаць і нашыя лісты, напісаныя адно аднаму. Іх аб'ядноўвае настрой, які некалі Масей Іларыёнавіч назваў "сумам па духоўным Пантэоне".

Тут нам не хапае матэрыяльных даброт, там — не стае Радзімы. Ёсць людзі, якім неспакойна ўсюды, бо іх стыхійнай, настраёвай натуре цесна ў рамках любога грамадства. Да ліку такіх належым і мы з дзядзькам Масеем. Супакоіць, суняць нервовыя парыванні такіх людзей можа толькі эстэтычнае, прыгожае. Асабліва ўзрушваюць, хвалююць краса прыроды, выяўленчага мастацтва, архітэктуры. Музыка — дык гэта наогул родная сястра паззіі. Таму больш натуральна, арганічна (асабіста для мяне) асоба Масея Сяднёва асацыіруецца з восеньскім Гленкоўскім паркам. Там ён адчувае сябе цалкам вызваленым ад навязаных яму каштоўнасцей і ўмоўнасцей. Там, на берэзе заліва, дзе дрэвы з ціхім шоргам губляюць залацісты лістоту, дзе забываешся на індустрыяльную моц звышдзяржавы, у якой усё гэта адбываецца, — дзейнічаюць законы прыроды і космасу, паводле якіх павінна жыць, існаваць найперш чужоўнае, выключнае, выдатнае. У гэтым парку паэт напісаў мноства вершаў (і якіх!). Здаецца, там заўсёды сонца, увесь час — яснае і цёплае надвор'е. Нішто не трывожыць, не гняць змучаную ўспамінамі душу. І яна ляціць увіль, да аблокаў, чыстых і белых, як сумленне тых, хто не прадаў, не выракаўся, не адцураўся...

Нават жывучы ў Амерыцы, можна на сняданак есці аўсянку, піць каву без кафеіну, а замест выстаўкі, тэатра або рэстарана ў вольны час сядзець у хаце. Тое ж можна рабіць і тут, у Беларусі. Але ў чалавека павінен быць выбар. За гэта ўсё сваё свядомае жыццё змагаўся Масей Сяднёў. І хаця яго маладосць прайшла на Кальме, з таго старасць аказалася спакойнай, забяспечанай і шчаслівай. Так што яго дзеці і унукі — "амерыканцы" ну проста аніяк не могуць уцяміць, як гэта людзі могуць не любіць свабоды і дэмакратыі. Яны ставяцца да яго як да гаротнага выгнацца-ўцекача, што ў пэўную эпоху (Божа, які абсурд!) стаў непатрэбным сваёй Радзіме, знявечанай і апляванай. Цяпер надыйшлі іншыя часы, што злучылі нас і зрабілі сябрамі. І праз столькі гадоў нашага знаёмства мне стала відавочнае адна звычайная, простая ісціна: без Масея зямля для мяне апусцець...

Святлана ЯВАР

Ад рэдакцыі. Гэтае эсэ аўтарка прапанавала рэдакцыі яшчэ пры жыцці паэта. Ды, на жаль, сталася гэтак, што друкуем яго, нічога ў ім не мяняючы, цяпер, калі прайшло дзесяць дзён пасля смерці дзядзькі Масея, калі для тых, хто любіў і шанаваў яго, зямля сапраўды апусцела...

Калектыву Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы музея СЕРЖАНОВІЧ Ірыне Віктараўне і ўвязі з вялікім горам — смерцю маці.

Прагнозы спраўджваюцца!

Перад "Рок-каранацыяй-2000" шмат выказвалася меркаванняў наконт мэтазгоднасці гэтай імпрэзы ўвогуле, яе выніковасці ды карысці для айчынай рок-музыкі.

Упэўнены, што пасля сёлетняга яе паспяховага правядзення, скептыкаў "Рок-каранацыі" паменшыцца, бо імпрэза (арганізатары — выдавецкая фірма "Каўчэг" і яе кіраўнік Юры Цыбін) становіцца патрэбнай і слухачам, і выканаўцам, а значыць — апраўдвае сваё накіраванне.

Сцэнар праэдурі гана-равання лепшых айчынных рок-музыкаў уключаў выступы "рок-каралей" мінулых гадоў. Таму "Рок-каранацыя-2000" распачалі першыя "рок-каралі" — гурт "Крама" і яе легендарны лідэр Ігар Варашкевіч. Зала з захваленнем спявала разам з імі "крамаўскія" хіты "Светлы анёл", "Хворы на рок-н-рол", "Бяжы, хлопце". Забягаючы наперад, зазначым, што "Крама" стала ўладальнікам адмысловай прэміі за бескампрамісную творчую пазіцыю — атрымала права запісу свайго чарговага альбома на студыі "X-Noise Factor", пра што і абвясціў кіраўнік студыі Генадзь Сыракава. Акрамя "Крамы", мінскіх слухачоў віталі рок-гурты роз-

ных кірункаў: "Gods Tower", "Нейро-Дюбель", "Ляпис Трубецкой"...

"Адкрыццём года" быў абвешчаны малады, але ўжо вядомы ў Еўропе гурт "Без білета". Хлопцы "заводзілі" залу сваімі імпрэвізацыямі, жартамі і любімай многім маладымі песняй "Мая краіна Беларусь!". Будзем спадзявацца, што гэты год стане для "безбілетнікаў" дэбютным у фанграфіі. Іх альбом "На неба" рыхтуе і будзе выдаваць творчая суполка БМА-груп. "Без білета" сталі ўладальнікамі навукай гітары "фендэр-стратакасцер", якую па-сяброўску прыпаднеслі ім у дар музыкі гурта "Ляпис Трубецкой".

Дарчы, гітарная тэма на "Рок-каранацыі" была адначоу віталі рок-гурты роз-

сваё майстэрства прадэманстраваў настаўнік многіх мінскіх рок-музыкаў, гітарыст Леанід Вярэніч, які нагадаў маладым слухачам, што такое блюз, рытм-энд-блюз, джаз-рок... Спецыяльным прызам быў адзначаны мінскі гітарыст майстар Уладзімір Мілун, чыймі выдатнымі інструментамі карыстаюцца і беларускія рок-каралі і, маладыя выканаўцы.

У намінацыі "Градыцыі і сучаснасць" упэўнена перамог этна-рок-гурт "Ur'ia" пад кіраўніцтвам Юрыя Выдронка. Музыкі прапанавалі слухачам свае новыя апрацоўкі, якія ўвойдуць у новы альбом "Ur'ia". Сярод лепшых твораў тут дарчы ўспомніць эмацыянальны і поліфанічны "фолк-н-рол". Дынаміка развіцця гэтага гурта за мінулы год высунала "Ur'ia" ў лідэры фолк-мадэрна Беларусі, і гэты ўжо адчулі беларускія слухачы, якія гарача віталі эксперыменты Ю. Выдронка і яго сяброў.

"Падзея года" ў другі раз запар быў названы праект Алеся Сушы — цяпер дыск-фотаальбом "Я нарадзіўся тут". Разгляд і аналіз некаторых асаблівасцяў гэтай працы яшчэ наперадзе,

але ўжо цяпер трэба адзначыць плён фундаментарскай дзейнасці А. Сушы, якога можна назваць прыкладам для сучасных беларускіх Сапегаў, Радзівілаў, Вайніловічаў...

Ну, а сенсацияй, як яно і прагназавалася, стала выступленне зоркі беларускага рок-гурта "NRM". Для стварэння незабыўнага іміджу, святочнага настрою ўдзельнікі гурта выкарысталі апрацоўкі такой незвычайнай мастацкай галіны, як бодзі-арт. Гітарыст Піт Паўлаў прадстаў у якасці жывога пергаменту з іерогліфамі і сімволікай "інь" і "ян" — пачаткаў чалавечай натуры.

І хоць куміры беларускай рок-публікі выканалі ўсяго чатыры свае хіты: "Партызанскую", "Паветраны шар", "Песню пра каханне" і "Тры чарапахі", але адчуванне музычнай і візуальнай насычанасці шоу было як у час поўнафарматнага канцэрта.

Ды адкінем эмоцыі і падвядзём рысу. Гурт "NRM" у другі раз за сваю гісторыю стаў уладальнікам "Рок-кароны" як лепшы беларускі гурт, прызнаны выдатным у намінацыі "Лепшая песня" ("Тры чарапахі"), "Лепшы

альбом" ("Тры чарапахі"), "Лепшыя тэксты" (Л. Вольскі і А. Дземідовіч), "Лепшы відэакліп" ("Чыстая светлая" — рэжысёр А. Вечар), Лявон Вольскі да таго ж прызнаны "Музыкантам года!"

Але слухачы, музычныя крытыкі і арганізатары нагадалі, што вытокі культывасці "NRM" таксама ў творчых напрацоўках папярэднікаў — ансамбля "Песняры" ды яго кіраўніка народнага артыста СССР У. Мулявіна, які на "Рок-каранацыі-2000" быў названы імі лепшым "Музыкантам стагоддзя".

Прызнанне андэграундам і яго лідэрамі за свайго натхніцеля творцы так бы мовіць "афіцыйнага" — з'ява ўнікальная для беларускай культуры ўвогуле. Напэўна, у ёй адзнака нашага няпростага часу!

Ну а прагнозы "ЛіМа" адносна лаўрэатаў "Рок-каранацыі-2000" спраўдзіліся на 99,9 адсоткаў: у мінулым годзе на нашай рок-сцэне дамінавалі беларускамоўныя выканаўцы, якія і былі вылучаны і крытыкай, і слухачамі.

Анатоль МЯЛЬГУЙ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар **Алесь ПІСЬМЯНКОЎ**

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЕЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ПІЛЬ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск, вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461

намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985

АДДЗЕЛЫ: публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985

літаратурнага жыцця — 284-8462

крытыкі і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-8204

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно і тэлебачання — 284-8153

выяўленчага мастацтва, аховы помнікаў — 284-8462

навін — 284-8462

мастацкага афармлення — 284-8204

фотакарэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба пасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтры тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856

Наклад 2865

Нумар падпісаны ў друк 15.2.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 960

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

- РАМПА**
Тэатр балета
- 16 лютага — "Жар-птишка" і "Вясна свяшчэнная"
  - 18 лютага — "Рамза і Джульета"
  - 21 лютага — "Стварэнне свету"
  - 23 лютага — "Спартак"
  - 25 лютага — "Чыпаліна"
  - 28 лютага — "Страсці (Рагнеда)"
- Тэатр оперы**
- 15 лютага — "Рыгале-та"
  - 17 лютага — "Барыс Гадуноў"
  - 18 лютага — "Чароўная музыка"
  - 22 лютага — "Тоска"
  - 24 лютага — "Пікавая пані"
  - 25 лютага — "Лючыя дэ Ламермур"
  - 27 лютага — "Князь Ігар"
- Купалаўскі тэатр**
- 16 лютага — "Парфён і Аляксандра"

- 17 лютага — "Вечны Фама"
  - 19 лютага — "Лес"
  - 23, 24 і 25 лютага — "Князь Вітаўт"
  - 28 лютага — "Ромул Вялікі"
- Малая сцэна Купалаўскага**
- 16 лютага — "Трыстан і Ізольда"
  - 17 лютага — "Крывавая Мэры"
  - 19 і 26 лютага — "Во-сеньская саната"
  - 21 і 22 лютага — "Каварства і каханне"
  - 24 лютага — "Дагарэла свечка"
- Горкаўскі тэатр**
- 16 і 23 лютага — "Вольны шлюб"
  - 17 і 18 лютага — "Гамлет"
  - 20 лютага — "Ад'ютант-Ша ягамосці"
  - 21 і 22 лютага — "Тата, тата, бедны тата..."
  - 24 лютага — "Прыцемкам"
  - 25 лютага — "Раскіданае гняздо"

- 27 лютага — "Тэрмінава патрубецка "самазабойца"
  - 28 лютага — "Ваўкі і авечкі"
- Музычны тэатр**
- 15 лютага — "Прынцэса цырка"
  - 16 лютага — "Цыганскі барон"
  - 18 лютага — "Ноч у Венецыі"
  - 22 лютага — "Вясёлая ўдава"
  - 23 лютага — "Севастопальскі вальс"
  - 24 лютага — "Дон Кіхот"
  - 25 лютага — "Даратэя"
  - 28 лютага — "Цалуй мяне, Кэт!"
- Тэатр-студыя кінаакцёра**
- 16, 17, 18 і 20 лютага — "Выспа нашага кахання і надзеі"
  - 24 і 25 лютага — "Поле бітвы"
  - 27 і 28 лютага — "Астатняя жанчына сеньёра Хуана"

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Смяшок з вяршок

Слушная парада

— Дзе талія твая? —
скрываўся Бегемот

І жонцы даў параду:
— Альбо ўцягні жывот,
Альбо раздайся ззаду.

Калі здаецца...

Упёрся,
біў хвастом Тунец,
Аж вуда
напіналася.

Здавалася яму:
Ка-анец!
Ды аказалася,
што не здавалася.

Прывід законнасці

Прасіла Мыш,
як Кот зубамі кратаў:
— Дазволь спярша
звязацца з адвакатам.

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Мармуровыя ступені, па якіх у непагоду ні спусціцца, ні падняцца. Ці не па такіх ступенях год за годам вялі нас у "светлае царства працы".

- Недзе ў Казахстане моладзь унесла прапанову перайменаваць вуліцу Леніна ў вуліцу Лена. Любіць моладзь свайго музыку. Па прапанове канчаткова не прынятая пастанова, але цікавая сама прапанова.
- Ён першы сказаў А? Ну і што? Ёсць ужо, кажучь, алфавіты, якія пачынаюцца з Б.
- "Савецкае" не гучыць як "ідэйнае" болей, скарэй як амаль што пераадоленае. Тады і страшнае "антысавецкае" не здаецца ўжо такім крамольным. Падумаць толькі!
- Нябожчыка не любіў, а пайшоў на набажэнства — усё ж "мерапрыемства".

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

Embassy of the United States of America in Minsk has a vacancy for an Information Resource Center (IRC)

Assistant

Duties include: Provides research, outreach, and collection development of wide scope. Researches Information Resource Center's (IRC) electronic and traditional resources to respond to complex inquiries for information. Researches inquiry by interpreting U.S. government, legal and legislative documentation or other appropriate resources. Contributes to the outreach program and assists with collection development. Monitors and assesses advances in information technologies.

Education: A university degree in information science, library science, political science, international affairs, or American studies is required.

Experience: Two to four years of progressively responsible experience in the field of information research.

Knowledge: Good knowledge of U.S. reference and resource materials and of current trends and developments in American and Belarusian information science and technology. Knowledge of electronic retrieval and delivery tools and standard information science practices and procedures. In depth knowledge of host country and U.S. foreign affairs policies, legislative and other issues.

Language: Level IV (fluent) in both spoken and written English and Belarusian/Russian.

Candidates must complete a "Preliminary Application for Employment" form, which is available from the American Embassy Guard's Office located at Starovilenskaya Street #46 in Minsk. Applications must be received in the Human Resources Office by COB February 26, 2001 to be eligible for consideration.

Запрашае кінатэатр "Змена"

20 лютага а 18 гадзіне ў кінатэатры адбудзецца сустрачка з пісьменнікам, сцэнарыстам Алесем Петрашкевічам і рэжысёрам-дакументалістам Станіславам Гайдучком. Можна будзе паглядзець дакументальны фільм студыі "Летаніс" кінастудыі "Беларусьфільм" "Францыск — сын Скарыны".